

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

2009

Mgr. Lucie LEKEŠOVÁ

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra teorie kultury

Kulturologie – Obecná teorie a dějiny umění a kultury

Lucie L e k e š o v á

**Vliv mobility na kulturní diverzitu ve sjednocené
Evropě**

**Influence of mobility on cultural diversity in
unified Europe**

Disertační práce

vedoucí práce - doc. PhDr. Ivan Mucha, CSc.

2009

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 5. dubna 2009

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala doc. PhDr. Ivanu Muchovi, CSc., vedoucímu disertační práce, a doc. PhDr. Martinovi Matějů, vedoucímu Katedry teorie kultury. Dále děkuji PhDr. Lence Opletalové, PhD, PhDr. Marii Čermákové, PhDr. Petru Soukupovi, kteří mi dali cenné připomínky a komentáře v různých fázích zpracování.

Výzkumná část byla uskutečněna za podpory studijních stipendií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

ABSTRAKT

Pro evropské země je stále složitější nalezení pravidel bezkonfliktního soužití evropských a mimoevropských kultur, etnik a náboženství a tím zvládnutí multikulturního prostředí. Evropská unie je založena na „jednotě v rozmanitosti“, tedy rozmanitosti kultur, zvyků, názorů a v neposlední řadě také jazyků. Cílem Evropské unie není smazávat kulturní rozdíly jednotlivých států, ale prostřednictvím svých programů, politických opatření a doporučení je podporovat, zachovávat a ctít.

Disertační práce se zaměřuje na problematiku evropské dimenze kulturní diverzity, migrace, národní a evropské identity a znalosti jazyků, které přispívají ke zjednodušení dialogu mezi kulturami ve smyslu strategických záměrů a cílů Evropské unie.

Disertační práce je rozdělena na dvě části. První část představuje teoretický základ, ve kterém jsou představeny základní pojmy v oblasti kulturní rozmanitosti, národní a evropské identity a popsány aspekty koncepcí a strategií Evropské unie, které jsou následně šetřeny a analyzovány v empirické části.

V teoretické části, v kapitole zaměřené na kulturní diverzitu, je představena kulturní politika Evropské unie a její nová strategie pro kulturu v globalizovaném světě. Kulturní diverzita představuje společný jmenovatel mezikulturního dialogu a jazykové diverzity. Práce zdůrazňuje roli jazykové diverzity ve sjednocené Evropě a podtrhuje důležitost podpory výuky jazyků v rámci vzdělávání mladé generace. Představuje aktuální politiky a nové programy v oblasti kultury, mládeže a vzdělávání v evropském společenství. Součástí teoretické části je téma migrace, volného pohybu osob a zejména možnosti podpory mobility mladé generace mezi členskými státy Evropské unie.

Poměrně složité bylo definovat pojem národ, národní a evropskou identitu s následnou analýzou a interpretací výsledků. Tato analýza a rozbor jsou proto podpořeny historickým diskursem o vývoji Evropské unie.

Práce uvádí informace o propagaci české kultury v zahraničí za přispívání Českých center a také prezentaci České republiky během předsednictví v Radě Evropské unie.

Cílem výzkumné části disertační práce je představit pohled elitního vzorku mladých vysokoškolsky vzdělaných lidí na národní a evropskou identitu, jazykové znalosti,

migraci v rámci Evropské Unie a zejména vliv mobility na uchování kulturní diverzity ve sjednocené Evropě.

Výzkum formou dotazníkového šetření byl zaměřen na stážisty v evropských institucích v Bruselu a studenty doktorského studia v Evropském univerzitním institutu ve Florencii.

Analýza výsledků výzkumu ukázala, že vybraný vzorek mladých lidí má velmi dobré jazykové znalosti, a potvrdila, že jsou generací velmi mobilní. Obě skupiny respondentů se shodly, že volný pohyb osob a studijní i pracovní mobilita v rámci Evropy ovlivňuje vnímání kulturních rozdílů, dovoluje pochopit odlišné kultury a porozumět jejich zvykům a tradicím. Výsledky šetření potvrdily, že zahraniční pobyty přispívají k uchování kulturní diverzity v Evropě, k uvědomění si evropské identity a vedou ke zlepšení jazykových znalostí. Respondenti v obou skupinách oceňují zejména evropskou historii, kulturu a demokratické uspořádání a souhlasí s dalším rozšiřováním Evropské unie.

V závěru práce byly zmíněny průzkumy Evropské komise v oblasti mezinárodní studentské mobility, mezikulturního dialogu a jazykových znalostí Evropanů, komentáře k vlivu mobility na kulturní diverzitu v panelu odborníků. Výsledkem práce je analýza vlivu mobility na kulturní odlišnosti, jazykové znalosti, vnímání národní a evropské identity a představení možností mobility pro mladou generaci v rámci vzdělávacích procesů ve sjednocené Evropě.

SUMMARY

This dissertation thesis focuses on the European dimension of cultural diversity, migration, national and European identity, and the knowledge of languages. Languages help facilitating dialogue between cultures according to the strategic goals of the European Union (EU).

It is continually difficult for European countries to find the rules of peaceful coexistence between the European and non-European cultures, ethnical groups and religions. In conclusion, a multicultural environment is formed. The EU is based on “unity in diversity”, i.e. diversity of cultures, customs, as well as languages. The EU does not aim to erase the differences among individual states, but to support, preserve and honour them through its community programmes, political provisions and recommendations.

This thesis is divided into two parts. The first one is the theoretical basis, which introduces the main terms in the area of cultural diversity, and national and European identity. This section also describes the concepts and strategies of the EU, which are then analyzed in the second portion, the empirical part.

The chapter in the theoretical part focuses on cultural diversity while introducing cultural policies of the EU and its new strategy for culture in the globalized world. Cultural diversity is a common denominator for intercultural dialogue and language diversity. The thesis of this portion stresses the role of language diversity in the united Europe and underlines the importance of foreign language classes in today’s schools. The thesis also introduces current policies and new programmes in the fields of culture, youth and education in the European Community. The theoretical part also includes the following topics: migration, free movement of persons, and focusing especially on the mobility of young people in the EU.

It is quite difficult to define the terms nation, national and European identity in the light of the analysis and the interpretation of the results. This analysis was supported by the historical discourse about the EU development.

This thesis includes information regarding the promotion of the Czech culture abroad with the help of Czech cultural centres. It also mentions the presentation of the Czech Republic during the Czech Presidency of the Council of the EU.

The goal of the empirical part is to introduce the view of an elite sample of young, college, educated people on the issues of nation, national identity, knowledge of foreign languages, migration within the EU and especially the impact of mobility on preserving cultural diversity

in Europe. The survey conducted for this purpose included interns in the European institutions in Brussels and PhD students at the European University Institute in Florence, Italy.

Analysis of these results shows that the chosen group of people has an excellent knowledge of foreign languages and confirmed the assumption that the mobility within their generation is very high. Both groups of respondents agree that the free movement and travel of people within the EU influences the way cultural differences are perceived and enables us to understand different cultures, their customs and traditions. Student exchange programmes help preserve cultural diversity in Europe, understand European identity and improve foreign language knowledge. Respondents in both groups showed to value Europe especially the European history, culture and democracy. They also agree with further EU enlargement.

The result is the analysis of the impact of mobility on cultural differences, foreign languages knowledge, the view on national and European identity and possibilities that mobility opens for the young generation.

OBSAH

Abstrakt.....	1
Summary	3
ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST DISERTAČNÍ PRÁCE	11
1. Kulturologické hledisko	11
2. Kulturní diverzita	20
2.1. Deklarace a dokumenty ke kulturní diverzitě.....	21
2.2. Kulturní politika Evropské unie	22
2.3. Strategie pro kulturu - Evropský program pro kulturu	24
2.3.1. Sdělení Evropské komise o evropském programu pro kulturu.....	25
3. Evropský rok 2008 a 2009.....	28
3.1. Evropský rok mezikulturního dialogu 2008.....	28
3.1.2. Konference k mezikulturnímu dialogu	30
3.1.3. Mladá generace aktérem mezikulturního dialogu	31
3.2. Rok 2009 Evropským rokem kreativity a inovace	33
4. Migrace a mobilita ve sjednocené Evropě.....	34
4.1. Migrace po rozšíření Evropské unie v roce 2004.....	34
4.2. Přejídná období.....	35
4.3. Podpora mobility v Evropské unii.....	37
4.3.2. Fórum mobility.....	39
5. Národní a evropská identita	40
5.1. Pojem národa.....	40
5.2. Národní identita.....	41
5.2.1. Česká národní identita	42
5.3. Pohled do minulosti - Historický vývoj Evropské unie.....	43
5.4. Evropská identita.....	47
5.4.1. Identita Evropské unie.....	48

6. Jazyk a jazyková diverzita.....	51
6.1. Jazyková diverzita	51
6.2. Mnohojazyčnost Evropy.....	53
6.3. Jazyk a mobilita.....	54
6.4. Doporučení Evropské komise na podporu výuky jazyků.....	55
7. Vzdělávání mladé generace.....	59
7.1. Programy Evropské unie v oblasti kultury a mládeže	59
7.2. Program celoživotního vzdělávání	60
7.2.1. Program Erasmus.....	62
7.3. Rada Evropy	64
8. Prezentace České republiky v zahraničí v kulturní oblasti	65
8.1. Česká centra	65
8.2. Předsednictví České republiky v Evropské unii	66
8.2.1. Priority českého předsednictví	67
EMPIRICKÁ ČÁST DISERTAČNÍ PRÁCE.....	71
9. Souhrn empirické části diplomové práce z roku 2004 – 2005.....	74
9.1. Porovnání dvou skupin českých vysokoškolských studentů	74
9.2. Porovnání skupin českých a zahraničních stážistů.....	77
9.3. Zkušenosti studentů ze zahraničních pobytů	79
10. Výzkumná část - šetření 2007/2008	81
10.1. Cíle výzkumné části	81
10.2. Metodika výzkumu.....	81
10.2.1. Formulace otázek dotazníku.....	81
10.2.2. Profil respondentů	82
10.3. Hypotézy výzkumu.....	84
11. Prezentace výsledků výzkumu z roku 2007-2008.....	86
11.1. Osobní charakteristika	86
11.2. Migrace a mobilita.....	95
11.3. Národní a evropská identita.....	101

11.4.	Názor na Evropu.....	106
11.5.	Shrnutí výsledků výzkumu.....	108
12.	Porovnání výzkumů 2007-2008 s průzkumy z roku 2004-2005.....	116
13.	Šetření Eurostudent - Mezinárodní studentská mobilita.....	120
14.	Šetření Evropské komise - Eurobarometr.....	121
14.1.	Mezikulturní dialog.....	121
14.2.	Evropané a mobilita.....	125
14.3.	Evropané a jejich jazyky.....	129
15.	Panel odborníků.....	133
15.1.	Příspěvky odborníků.....	133
15.2.	Vyjádření k příspěvkům odborníků.....	137
ZÁVĚR.....		140
DOPORUČENÍ.....		151
SEZNAM LITERATURY.....		152
Příloha 1. Dotazník.....	Chyba! Záložka není definována.	
Příloha 2. Asociace respondentů.....	Chyba! Záložka není definována.	

ÚVOD

Téma disertační práce *Vliv mobility na kulturní diverzitu ve sjednocené Evropě* jsem si vybrala na základě aktuálních debat o zachování národní identity ve sjednocující se Evropě v souvislosti s integrací České republiky do Evropské unie. Národní a evropská identita, respektování kulturní diverzity, tolerance k ostatním kulturám, národům a k imigrantům se staly předmětem národních i mezinárodních diskusí. Jejich výsledkem je úsilí národních a evropských institucí o zajištění ochrany kulturní diverzity, podpory spolupráce mezi evropskými státy s cílem prohloubit mezikulturní dialog, vzájemné porozumění a respekt k druhým.

Kulturní diverzita představuje společný jmenovatel mezikulturního dialogu a jazykové diverzity a snaha o její zachování patří mezi základní atributy Evropské unie.

Pro evropské země je stále složitější nalezení pravidel bezkonfliktního soužití evropských a mimoevropských kultur, etnik a náboženství, a tím zvládnutí multikulturního prostředí. Evropská unie je založena na „jednotě v rozmanitosti“, tedy rozmanitosti národů, kultur, zvyků, tradic a v neposlední řadě také jazyků. Cílem Evropské unie není smazávat kulturní rozdíly jednotlivých států, ale prostřednictvím svých programů, politických opatření a doporučení je podporovat, zachovávat a ctít.

V disertační práci jsem využila své zkušenosti ze studijních pobytů ze zahraniční univerzity v Belgii (Université Libre de Bruxelles, 2004) a stáže v evropských institucích (Evropská komise, 2007). Navázala jsem na výsledky diplomové práce, která se zabývala tématem kulturní diverzity ve sjednocené Evropě, ale i na názory na migraci a vztahy mladé generace k národní a evropské identitě. Výsledky diplomové práce potvrdily, že Evropa pro mladou generaci neznamena jen geografickou polohu, ale je vnímána zejména v rámci kulturních hodnot, tradic a demokratických principů.

Disertační práci jsem rozdělila na dvě části, první část obsahuje teoretický základ, ve kterém jsou představeny základní pojmy v oblasti kulturní rozmanitosti, mobility, národní a evropské identity, které jsou následně šetřeny a analyzovány v empirické části. Téma práce je zkoumáno z interdisciplinárního pohledu a zejména z kulturně- politického a sociologického hlediska.

V teoretické části, v kapitole zaměřené na kulturní diverzitu, představuji kulturní politiku Evropské unie a její novou strategii pro kulturu v globalizovaném světě. S evropským

programem pro kulturu souvisí Evropský rok mezikulturního dialogu, který přispěl k podpoře kulturní rozmanitosti v Evropě a k dialogu mezi rozdílnými kulturami. Podpořil respekt členských států k jejich národní a regionální rozmanitosti, přispěl k zvýraznění jejich společného kulturního dědictví a pomohl k propagaci kulturní diverzity a solidarity nejen na evropském kontinentě, ale i ve světě.

Součástí teoretické části bylo téma migrace ve smyslu pohybu obyvatelstva z jedné geografické oblasti do druhé. Mobilní mladá generace je ochotna přemístit se za prací do jiného státu, z jedné pracovní pozice do druhé, a být tak na pracovním trhu velmi flexibilní a adaptabilní. Mobilita je zásadním elementem pro osobní rozvoj jednotlivců, posiluje lidské schopnosti, získávání nových znalostí a zároveň podporuje zaměstnatelnost mladé generace.

V této části jsem poukázala na možnosti podpory mobility mladé generace mezi členskými státy Evropské unie a popsala situaci v oblasti volného pohybu osob po rozšíření Evropské unie v roce 2004. I když volný pohyb osob patří mezi 4 základní svobody Evropské unie, stále přetrvávají bariéry, zejména pro občany nových členských států. České předsednictví bylo spojeno s mottem "Evropa bez bariér", které mimo jiné znamená, že usilujeme o Evropu bez předsudků, otevřenou světu.

Další kapitola se zabývá národní a evropskou identitou. Definovat tyto pojmy znamená spekulovat, protože je nesnadné určit jednu přesnou definici. I přesto jsem se pokusila uvést pojem národa a význam národní a evropské identity. Tento rozbor jsem podpořila historickým diskursem o vývoji Evropské unie.

Neméně důležitou součástí práce je zaměření dalších dvou kapitol na jazyk, jazykovou diverzitu a vzdělávání mladé generace. Považuji za důležité poukázat na význam vlivu mobility na jazykovou vybavenost evropských občanů, upozornit na roli jazykové diverzity ve sjednocené Evropě a zdůraznit důležitost podpory výuky jazyků. Mnohojazyčnost (znalost více jazyků) je v Evropské unii zdrojem vzájemného porozumění a spojení mezi národy. Evropská komise popisuje mnohojazyčnost jako společensko-kulturní a hospodářskou výhodu Evropské unie a zdůrazňuje politický rozměr mnohojazyčnosti s ohledem na klasické i celoživotní vzdělávání, konkurenceschopnost, zaměstnanost a bezpečnost.

Proto jsem se zaměřila na aktuální politiky Evropské unie a představila nové programy v oblasti kultury, mládeže a vzdělávání v evropském společenství. Nejvýraznější podporu mobility mladé generace představuje program Erasmus (výměnné studijní pobyty vysokoškolských studentů v zahraničí), kterého se za dvacet let působení zúčastnily již dva

miliony studentů. Zahraniční pobyty prohlubují odborné zkušenosti, zlepšují jazykové znalosti a přispívají k uvědomění si evropské identity v reflexi své vlastní národní identity. Vzdělávání mladé generace se ukazuje jako zásadní v budoucím vývoji konkurenceschopné a na inovacích založené Evropy.

V teoretické části práce představuji aktivity Českých center, které přispívají k prezentaci České republiky v zahraničí, a to v kulturní oblasti. Velmi významnou roli v reprezentaci našeho státu v Evropské unii mělo předsednictví České republiky v Radě Evropské unie. Mezi hlavní priority pro rok 2009 patřila mobilita, respektive konkrétní kroky pro odstranění bariér mobility studentů včetně uznávání dosavadního vzdělání a kvalifikací.

Cílem výzkumné části disertační práce je představit pohled elitního vzorku mladých, vysokoškolsky vzdělaných lidí na národní a evropskou identitu, jazykové znalosti, migraci v rámci Evropské unie a zejména vliv mobility na uchování kulturní diverzity v Evropě.

Výzkum formou dotazníkového šetření byl zaměřen na stážisty v evropských institucích v Bruselu a na studenty doktorského studia v Evropském univerzitním institutu ve Florencii. Výsledky výzkumného šetření byly analyzovány a porovnána jsem je s výsledky výzkumů diplomové práce z let 2004-2005.

V závěrečné části jsem pro dokreslení tématu disertační práce uvedla výsledky průzkumů Evropské komise (šetření Eurostudent v oblasti mezinárodní studentské mobility a Eurobarometry 2005-2007) v oblastech, které se shodovaly s tématy disertační práce (mobilita, mezikulturní dialog a jazykové znalosti Evropanů).

Disertační práci jsem uzavřela panelem odborníků z českých i zahraničních vysokoškolských institucí a veřejné správy, kteří se vyjádřili k důležitosti spolupráce evropských univerzit, k přínosům výměnných programů v zahraničí a k problémům studentské mobility v rámci Evropské unie. K práci připojuji přílohy, které doplňují výzkumnou část práce.

Výzkumná část práce si neklade za cíl shromáždit reprezentativní vzorek populace, ale provádí sondu mezi vysokoškolskými studenty k prezentaci jejich názorů na sjednocenou Evropu, národní a evropskou identitu, jazykovou diverzitu a migraci.

TEORETICKÁ ČÁST DISERTAČNÍ PRÁCE

1. Kulturologické hledisko

Respektování kulturní diverzity a tolerance jsou považovány za garanty mezinárodní bezpečnosti a spolupráce mezi evropskými národy. Kultura je v tomto smyslu vnímána jako specifický způsob života, tradic, systém hodnot a zvyků sdílený členy určité společnosti.

Ze všech definic kultury mě nejvíce zaujala teorie Ciceronova, který kulturu definoval jako charakteristiku vzdělanosti člověka. Tato definice kultury úzce souvisí i s tématem disertační práce, se vzdělanou mladou generací a rolí vzdělávání ve společnosti. Ciceronova myšlenka o kultuře jako kultivaci ducha je aktuální i na počátku 21. století a potvrzuje, že vzdělanost je stále považována za významnou hodnotu ve společnosti.

Jedna z neznámějších definic kultury je od Edwarda B. Tylora, který kulturu nazval komplexním celkem, který zahrnuje poznání, víru, umění, morálku, zákony, zvyky, které člověk získává jako člen společnosti (Tylor, 2006).

„Kultura je společný způsob života, tedy cítění, myšlení a konání, jehož důsledkem je společný ‘životní styl’. Kultura je celek všech forem lásky a umění, myšlení a jednání, které dovolují člověku být stále svobodnějším a tvořivějším, být stále více člověkem. Poměr jednotlivce a společnosti v kultuře je ten, že vývoj, změna a pokrok v kultuře se dějí vždy jen z popudu jednotlivce“ (Černý, 1991, s. 13).

Pro evropské země je však stále složitější nalezení pravidel bezkonfliktního soužití evropských a mimoevropských kultur, etnik a náboženství, a tím i zvládnutí multikulturního prostředí. Soukup zdůrazňuje, že pod tlakem modernizace a globalizace mizí původní kulturní rozmanitost a současně narůstá homogenizace světové kultury (Soukup, 2000).

V současné době se Evropská unie i členské státy zabývají problémy kulturních změn, podporou kultury, ochranou kulturního dědictví a jeho předávání dalším generacím. Evropská komise v roce 2007 navrhla novou strategii pro kulturu, jejíž součástí je podpora dialogu mezi kulturami, založeného na porozumění a respektu mezi národy, na mezinárodní spolupráci v kulturních aktivitách, která je provázena výměnou zkušeností a nových myšlenek. Prostřednictvím mezikulturního dialogu podporuje Evropská unie diskusi mezi občany, kteří mají odlišné historické a kulturní zázemí, kteří se liší ve svých zvycích, názorech a vizích, s cílem naučit žít Evropany ve vzájemných vztazích, kooperaci a toleranci.

Udržení a zachování kulturních rozdílů mezi členskými státy se stalo aktuálním tématem v návaznosti na dvě poslední rozšíření Evropské unie. Z původních 6 zakládajících států se Evropská unie rozšířila na 27 členských zemí s celkovým počtem 490 milionů občanů, kteří mluví 23 oficiálními jazyky. Významné rozšíření Evropské unie v roce 2004 o 10 nových členských států znamenalo zamyšlení se i nad otázkou mezikulturního dialogu a transkulturního porozumění.

Cílem Evropské unie není kulturní rozdíly jednotlivých států smazávat, ale podporovat je, zachovávat a ctít. Evropská unie podporuje národní kultury jednotlivých členských států v jejich rozmanitosti a odlišnosti, které dohromady vytvářejí významný evropský celek. Proto se také heslem Evropské unie k 50. výročí jejího založení stalo *Unified in diversity (Jednota v rozmanitosti)*.

Studiem rozmanitosti lidských kultur se zabývá sociální a kulturní antropologie. Vztah člověka a kultury vymezil Boas v horizontu kulturního determinismu. Podtrhl nesmírnou plasticitu člověka, který je podle jeho názoru tím, čím ho jeho kultura udělá. Boas byl přesvědčen, že se člověk více učí, než tvoří, a lidské jednání a chování vyrůstá z kulturních tradic (Boas, 1938). Soukup uvádí, že antropologie v Boasově pojetí vystupuje jako syntetická věda o člověku a kultuře zabývající se integrálním studiem vztahů rasy, jazyka a kultury.

Lidé mají přirozenou potřebu vyznat se ve světě, který je obklopuje, chtějí poznat svoji zemi a společnost, ale také svět, do kterého se narodili. Pochopení chování a zvyků „těch druhých“ je možné tím, že člověk určitou dobu žije v jejich společnosti.

Podle Lévi-Strausse se každý člověk může proměnit v etnografa a na místě zakoušet existenci ve společnosti, která ho zajímá (Lévi-Strauss, 1999, s. 11). Antropologie podporuje terénní výzkum přímo mezi členy určité kultury, jehož podstatou se stalo zúčastněné pozorování, tedy přítomnost antropologa v každodenním životě dané společnosti. Pro antropologa je důležitá jazyková vybavenost a znalost výsledků dřívějších výzkumů. Pokud bude komunikovat bez cizí pomoci, bude komunitou lépe přijat a rychleji se začlení do nového prostředí a zároveň také snadněji pochopí studovanou kulturu. Je obtížné navázat kontakt se společností jen na základě psaných záznamů nebo mediálních informací, lepší variantou je i podle mých zkušeností přímé setkání s místní společností a soužití s její kulturou.

Studenti programu Erasmus se částečně stávají novodobými antropology. Oproti antropologovi student danou společnost nijak nepopisuje, ale tím, že se s ní konfrontuje, pozoruje kulturní odlišnosti a uvědomuje si i vzory své vlastní kultury.

Během studijní stáže v zahraničí mají mladí lidé možnost pochopit vlastní identitu, uvědomit si přednosti a zápory své vlastní kultury v konfrontaci s jinou kulturou. Zároveň se ale chtějí přizpůsobit a zorientovat i v neznámé společnosti, tedy v zemi, do které cestují, nebo kde studují. Objevují Evropu, její hodnoty, tradice a zároveň znaky multikulturní společnosti.

Cílovou zemi si migrující člověk (pokud migruje do jiného státu za prací, v rámci studia, z náboženských, politických nebo dalších důvodů) vybírá a volí na základě určitých charakteristik. Mohou to být vlastní sympatie, znalosti či informace o dané zemi, osobní kontakty, reference nebo znalost místního jazyka.

Podle mé zkušenosti napomáhá k lepšímu začlenění do společnosti navázání kontaktů s místní populací, s krajany, ale i s ostatními cizinci v místě pobytu. V univerzitním prostředí, kde se pohybují mladí lidé, je atmosféra velmi příznivá novým setkáním, vzájemnému poznávání nejen v rámci výuky a studia, ale i během národních kulturních akcí. Aby bylo možné porozumět kulturním odlišnostem, je nutné v cizí zemi setrvat delší dobu a naučit se základním komunikačním dovednostem v místním jazyce. Dlouhodobý pobyt a konfrontace s místní kulturou a dalšími národnostmi může změnit vnímání a postoj k národní identitě.

Studenti se během svého zahraničního pobytu setkávají s řadou problémů, například s byrokracií ze strany univerzit a místní administrativy, nedostatkem financí, jazykovou bariérou a pocití osamění. Do kolektivu se snadněji začlení extroverti a lidé, kteří nemají problém s komunikací a s navázáním kontaktů. Někteří snášejí nové prostředí lépe a rychleji se mu přizpůsobí. Jiní potřebují delší čas, aby se do nové společnosti zařadili. Není lehké ocitnout se v cizí zemi, kde fungují jiná pravidla, platí jiné zákony a mluví se jinou řečí.

Dalším nepříjemným zážitkem může být i období kulturního šoku, který vzniká v důsledku setkání s jinou kulturou, jejími odlišnými normami, hodnotami a obyčejí, a to vše v jiných jazykových podmínkách. Svou roli může hrát také odloučení od rodiny a přátel nebo i od obvyklých zvyků, které na daném místě nejsou možné. Jedinec si může připadat ztracen, opuštěn, vyhoštěn a může trvat i delší dobu, dokud takové pocity nepominou a vše se znovu neurovná (Soukup, 2000).

Po prvotní euforii se dostaví deziluze a období kritiky. Kritizováno je vše kolem a postrádají se vlastní malé i velké rituály, které byly součástí každodenního života. V nových podmínkách je nelze praktikovat a ztrácejí své opodstatnění. Kulturní šok je pociťován nejen v zemi pobytu, ale i po návratu do své vlastní země.

Kulturní šok jsem zažila během svého pobytu ve Spojených státech amerických, kde jsem strávila rok ve střední škole. Toto období nastalo po třech měsících pobytu a trvalo asi měsíc. Životní styl dvou kontinentů byl pro mě velmi odlišný, zejména vzdělávací systém, mimoškolní aktivity, nakupování, oblékání, chování, stravovací návyky, styl stolování, ale i mezilidské vztahy a rodinná setkání. Náhlá změna a nedostatek věcí, které do té doby byly přirozené a na které jsem byla zvyklá, způsobil pocity odcizení, nedůvěry a osamocení uprostřed cizí společnosti.

Bydlela jsem v americké rodině, zapojila se do sportovních aktivit a vytvořila si dobré zázemí v novém prostředí. Nicméně americký životní styl malého města, který hrál v dospívajícím věku značnou roli, se velmi lišil od standardů Evropy a hlavního města. Nastalo období, kdy jsem postrádala domov, svou rodinu, přátele a soukromí.

V cizím prostředí je velmi citlivě vnímán postoj ostatní společnosti vůči příslušníkovi jiné národnosti. O cizinci, který přichází do nové země, se toho příliš neví, nemá minulost, a je tak obestřen mnoha tajemstvími a otázkami. Jak uvádí Lévi-Strauss, cizinec je dokonce často připraven o poslední špetku opravdovosti, protože je pokládán za ‚zázrak‘ nebo za ‚zjevení‘ (Lévi-Strauss, 1999, s. 16). Zygmunt Bauman k tomu dodává, že cizinci jsou naopak lidé nám známí, jelikož o nich víme spoustu informací, abychom je takto mohli nazvat. Přítomnost cizinců v našem světě je nepřehlédnutelná tam, kde se usadí. Tím, že je většinová společnost zaregistruje ve svém prostředí, nemůže je přehlížet a někdy je pro ni těžké jim porozumět. Cizinci hrají nevyhraněnou, neutrální roli, někteří se nacházejí na hranici společnosti, a proto vyvolávají pocity podobné obavám a zmatku (Bauman, 2000).

Domnívám se, že záleží na statusu cizince ve společnosti, na jeho pracovním zařazení, původních cílech a záměrech migrace. Důležité je, zda jde o vysokoškolského studenta, rodinu migrující za práci nebo nezaměstnaného. Podle mého názoru hraje roli i prostředí, ve kterém se cizinec pohybuje. Ve velkoměstech většinou žije vysoký počet cizinců, kteří zde mají svou anonymitu v rámci většinové společnosti. Některá etnika žijí pospolu a vytvářejí čínské, arabské, ale i italské či řecké enklávy.

Migrace do malých měst přináší výhody i nevýhody. V malých městech jsou sociální sítě a kontakty velmi propojené. Podle mé zkušenosti je v takovém případě cizinec vystaven velké pozornosti a čelí velkému tlaku ze ztráty své anonymity, což na něj může působit negativně, a vyvolat tak silný kulturní šok. Na druhou stranu je prostředí malého města více familiární, přátelské a pohostinné. Možnost začlenit se do kolektivu je snazší, pokud místní obyvatelé

mají zájem a snahu přijmout cizince jiné národnosti mezi sebe. Někdy to ale může být i snaha „mít cizince pod dohledem“ a seznámit se s jeho úmysly. Jak konstatuje Bauman, chování cizinců je neznámé, a proto je těžké určit jejich reakce na různé podněty (Bauman, 2000). Důležité je poznání cizincovy osobnosti při bližším setkání, aby se rozptýlily pochybnosti a nepřesná označení.

Bauman také uvádí, že ve společnosti existuje již zavedený řád, podle kterého se orientujeme, a můžeme tak předvídat i chování druhých (Bauman, 2000). K udržení řádu ve společnosti je zapotřebí dodržování určitých hodnot a pravidel kultury. Tedy toho, co jedince ovlivňuje a usměrňuje jeho jednání. Cizinec by měl vyvinout určité úsilí, aby se komunitě přiblížil, například se účastnit místních kulturních akcí, setkání nebo volnočasových aktivit. Pro studenta je přizpůsobení jednodušší, například v rámci volného času (sporty, kroužky apod.), které jeho zapojení do společnosti ulehčí a napomohou mu v cizí zemi nalézt nové zázemí. Také ubytování v univerzitní koleji je další variantou k seznámení a zlepšení jazykových znalostí. K začlenění do společnosti pomůže zvládnutí cizího jazyka, které je pro studenty na zahraniční stáži základem úspěšného studijního pobytu. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že aktivní účast ve sportovních týmech či soužití s rodilými mluvčími mi v cizí zemi pomohlo najít nové přátele a proniknout mezi vrstevníky.

Soukup konstatuje, že získání nových přátel pomůže cizinci lépe se orientovat v jejich komunitě a přiblížit mu pravidla soužití ve společnosti (Soukup, 2000). Proces poznávání ovšem platí i recipročně, kdy příslušník jiné národnosti prezentuje svou vlastní zemi a kulturu. Po návratu do své země pak své poznatky předává dále, což umožňuje bližší kontakt s kulturou mezi větším počtem lidí (Soukup, 2000).

Výzkumy vztahů jazyka, kultury a myšlení v různých společnostech jsou doménou lingvistické antropologie, kterou považoval Boas za významnou subdisciplínu kulturní antropologie, a jako jeden z prvních upozornil na roli jazyka jako determinanty lidského chování a prožívání (Rossi, 1980).

Boas předvídal teorii lingvistického relativismu, kterou později rozpracovali Sapir a Whorf a která předpokládá, že vnímání a interpretace světa závisí na jazyce, v němž jsme byli vychováni. Byl přesvědčen, že znalost jazyka vždy přispívá k hlubšímu poznání daného člověka, jelikož i neverbální komunikace při projevu vypovídá o jeho osobnosti (Soukup, 2000).

Jazyk je znakovou soustavou sloužící ke komunikaci a jeho prostřednictvím lze různě interpretovat realitu. Ke každému reálnému objektu patří i jistá představa či pojem.

Například i známá Saussurova dichotomie upřesňuje jazyk jako soustavu znaků, které jsou propojeny určitými pravidly. Řeč je klasifikována jako praktický výkon nebo vyjádření pocitů (zážitků, zkušeností) za užití mluveného slova. Je třeba komunikace, abychom si mohli věci představit, a rozvíjet tak naši obrazotvornost.

Většina evropských jazyků vznikla přetvořením dialektů na jazyky s přesnou gramatickou strukturou. Národní státy si vytvořily národní jazyky, které se tak zařadily mezi prvky jejich svébytné identity.

Rozdíly v jazyce se projevují také mezi sociálními skupinami. Společenské rozdíly měly velký vliv na rozdílnost jazyka vládnoucích vrstev a obyčejného lidu. Jazyk je prostředkem otevřené komunikace, diskuse a je důležitý i pro sociální a politickou funkci. Jazyk lze vyložit i jako charakteristiku národa a základ národní identity.

Důležitou součástí pobytu v cizí zemi je zvyknout si nejen na jiný jazyk, ale i na nové prostředí a na odlišné klimatické podmínky. Důležité je také zvládnout změny jak v profesním, tak osobním životě a přizpůsobit se novým situacím, stejně jako uvědomit si svou vlastní identitu a pocit sounáležitosti ve společnosti.

V rámci procesu *socializace* si podle Lintona všichni členové společnosti osvojují určité kulturní prvky, a tím se formuje základní osobnost, která zrcadlí typické vlastnosti a podstatné hodnoty dané kultury (Linton, 1945).

Socializace slouží k zajištění kontroly chování a myšlení u členů komunity. Prochází jí každý jedinec, aby se stal sociální a kulturní bytostí, která se bude chovat o samotě jako by byla pod dohledem společnosti. Margaret Meadová byla přesvědčena, že v procesu socializace představuje rozhodující význam kultura a výchova, nikoli dědičnost (Mead, 1928).

Při dlouhodobém pobytu v jiné zemi přivykne cizinec obyčejům a konvencím místní společnosti a začlení je do souboru svých vlastních vzorců chování. Po návratu do země původu si uchovává některé získané návyky jiné kultury, které ale v jeho vlastním prostředí mohou vypadat odlišně a pro ostatní členy společnosti nezvykle až směšně. Překvapují jeho blízké, zarážejí jeho okolí, ale on je považuje za běžné a vlastní. Benediktová vyšla z předpokladu, že každá kultura představuje systém kulturních vzorců, které kultuře vtiskují její jedinečnost a neopakovatelnou podobu (Benedikt, 1999).

Podle názoru sociologa Kellera by člověk bez socializace nemohl být zařazen do společnosti, a ta by nebyla schopna předávat své hodnoty dalším generacím. Takoví jedinci by nerespektovali ustálené normy a nezačlenili by se do komunity (Keller, 1999).

„Skutečnost, že od narození až do smrti vstupujeme do interakcí s jinými, má určitý vliv na naše osobnosti, na hodnoty, které vyznáváme, i na naše jednání” (Giddens, 1999, s. 40). Socializace podle Giddense pokládá základy naší vlastní individuality a svobody. Každý z nás tak prochází procesem sebeuvědomění a vytváří si určité vzorce, na jejichž základě pak myslí a jedná.

Enkultura představuje utváření společenského základu člověka, tedy adaptaci psychiky a chování ke kultuře. Dochází vlastně k osvojení si kultury, získání určitých návyků a pochopení lidského chování (Vodáková, Soukup, 2000). Chování člověka je determinováno vztahem mezi osobností a kulturou. Protože je člověk považován za společenského jedince, je i po celý život závislý na ostatních, neustále získává nové informace, a podle nich tak hodnotí obraz světa. Člověk se od společnosti učí jako její člen. Osobnost člověka formuje řada různých vlivů (např. rodina, přátelé, vzdělání, životní styl), které utvářejí jeho návyky a přimějí ho reagovat společensky žádoucím způsobem. Naučí se pozorovat chování jiných a později je i předvídat, aby tomu přizpůsobil i své chování. Podle toho vytváří i vlastní normy, a stává se tak produktem kultury, která ho obklopuje.

Člověka můžeme pochopit v rámci společnosti v určitých rolích, které vykonává a ztělesňuje. Než dospěje do samostatné role, kdy žije sám sebe a popř. i druhé, učí se rolím, reaguje na impulsy, situace a nové podněty, získává dovednosti a učí se soužití s ostatními ve svém přirozeném prostředí. Vývoj osobnosti, která je zároveň i kombinací rozličných rolí, trvá celý život a formuje ji společenské prostředí jedince.

Ralph Linton se ve své knize *Studium člověka* soustředil na výklad rasy, společnosti a člověka. Zabýval se zejména zjevným chováním člověka, jeho znalostmi, postoji a hodnotami sdílenými ve společnosti (Linton, 1936). Podle Lintona je důležité chování člověka, které odpovídá určité skupině statusů, jež člověk v sociálním systému zaujímá a rolí, které hraje v průběhu svého života.

Domnívám se, že v zahraničí má jedinec možnost hrát novou roli, ještě ničím a nikým neovlivněnou. Může získat novou identitu, čistý list papíru a možnost začít psát další etapu svého života. Nová identita v cizím prostředí již může čerpat ze získaných zkušeností a vzniká

nový jedinečný charakter, který se přizpůsobí odlišnému prostředí, aby přežil v nových podmínkách.

Další sociální roli získávají mladí lidé svým vzděláním, protože jsou posuzováni také podle budoucí profese, na kterou se připravují. Profese se v moderní společnosti stala faktorem sociálního statusu člověka, který určuje práva a povinnosti a zároveň se stává základem sociálních rolí. Na profesi závisí výše příjmu, prestiž osoby a zároveň je výběr profese i prostředkem mobilitních šancí. Status je pozice, kterou zaujímá jedinec vůči ostatním v rámci společnosti. Linton je přesvědčen, že interakce založená na přijetí statusů a rolí je nezbytným předpokladem úspěšného fungování každé společnosti, neboť její členové spolu mohou jednat na základě svých pozic ve společnosti (Linton, 1945).

Ustálené stereotypy ve skupině určují přesvědčení, že jednotlivec zařazený do určité sociální kategorie vykazuje stejné vlastnosti jako celá komunita. Každý člověk vlastní určité rysy, kterými určuje trvalý způsob svého chování. Fixní dovednosti jsou ustálené na jisté úrovni, ale je možné je rozvíjet a neustále vylepšovat.

Stratifikace motivuje lidi, aby se ucházeli o různé pozice ve společnosti a vyvíjeli pro to určité úsilí. Nejvyšší pozice budou obsazeny nejlepšími kandidáty, což si uvědomují i mladí lidé. Proto se musí vzdělávat, sledovat nové trendy a neustále se zdokonalovat pro svoji kariéru. Podstupují náročné studium a přípravy spojené s všestrannou kvalifikací. Dochází k soupeření a konkurence může být i velmi nepříjemnou zkušeností.

Podle mého názoru musí studenti ze střední a východní Evropy vyvinout více úsilí, aby uspěli v porovnání s ostatními a aby byli dostatečně jazykově vybaveni oproti západním kolegům, kteří mají ve většině výhodu světového jazyka jako mateřštiny. Keller podtrhuje, že kultura posiluje představitost a člověk má potřebu realizovat to, co si dokáže představit (Keller, 1999, s. 181). Pokud vložíme úsilí do vystudování vysoké školy, předpokládáme získání nejen většího rozsahu znalostí, ale později i vyššího platového ohodnocení v pracovním poměru. Společnost je tvořena vrstvami, které odrážejí hodnoty určené danou společností. Podíl na stratifikaci má nejen moc, prestiž, majetek, ale také dosažené vzdělání.

Co v sociální stratifikaci hraje nejdůležitější úlohu?

Keller by za nejdůležitější považoval faktor povolání, zdroje příjmů, typ bydlení a oblast usídlení. Nelze ale stejnými měřítky porovnávat příliš odlišné kultury (Keller, 1999). Studijní pobyt v zahraničí přináší získání jazykových znalostí, osamostatnění se, poznání nové země,

jejích obyvatel a kultury, porozumění jejich historii, tradici i současné politické situaci. Studijní pobyt v zahraničí je předpokladem pro úspěšnou budoucí kariéru, osobní obohacení a zlepšení jazykových dovedností.

Motivací studentů je zvládnout bariéry, které zahraniční pobyty přinášejí. Přizpůsobují se podmínkám společnosti, vzdělávacímu systému země, pracují na zlepšení svých odborných a jazykových znalostí a porozumění nové kultuře. Motivace k mobilitě a dalšímu vzdělání je ovlivněna způsobem výchovy v dětství, rodinným zázemím a podporou rodičů. Na nich záleží, jak je dítě připraveno na zvládání problémů, jaká bude jeho schopnost obstát v konkurenci a jaké cíle si bude volit.

Studenti představují elitu budoucnosti nejen v národě samotném, ale i v celé Evropě. Nový typ myšlení a jednání, svobodnější a tvořivější, s sebou přináší novou hybnou sílu evropského vývoje a určitým způsobem i budoucí evropskou elitu. Budou se velkou měrou podílet na dalším vývoji evropského kontinentu, a proto je důležité, aby si uvědomovali podstatu kulturní diverzity a význam uchování kulturního dědictví.

2. Kulturní diverzita

Kulturní diverzita v Evropě zůstane zachována, pokud se uchovají zvláštnosti národních kultur a jejich kulturní dědictví a nebude docházet ke smazávání rozdílů v rámci snahy o vytvoření jednotné evropské kultury.

Civilizace v sobě spojuje velmi rozmanité kultury, na jejichž základě také sama spočívá. „Světová civilizace může být jen koalicí ve světovém měřítku kultur, které všechny uchovávají svou originalitu“ (Lévi-Strauss, 1999, s. 52).

Kulturní diverzita je součástí kulturního pluralismu, který úzce souvisí jak se svobodou, tak i s demokratickým uspořádáním států, a představuje hodnoty, které je třeba uchovávat a rozvíjet v současném globalizujícím se světě. „Žádná kultura není sama, vždy se nachází spolu s dalšími kulturami“ (Lévi-Strauss, 1999, s. 56).

Dvě odlišné kultury, které jsou v kontaktu, se vzájemně ovlivňují a dochází k akulturaci. Při tomto procesu kulturních změn se uplatňují vlivy obou kultur navzájem a důsledkem se stává modifikace či asimilace kulturních prvků. Může dojít k převzetí kulturních vzorců, k akceptování cizích kulturních obsahů, později i k jejich přijetí nebo upravení vzhledem k daným podmínkám a k následnému začlenění do původní kultury. Nastane modifikace vlastního kulturního systému, kdy se začleňují nové kulturní prvky a přeměňují se některé stávající. Výsledkem akulturační reakce může být negativní pozice bránící vlastní kulturu, ale i pozitivní reakce, kdy dochází k inovacím a kulturním změnám.

Kulturní změna může být změnou endogenní, kdy zdrojem změn se stává lidská inovace uvnitř dané kultury, nebo exogenní, která je založena na vzájemném kontaktu příslušníků různých kultur. Jejím zdrojem je nejen tento kontakt, ale i šíření kulturních prvků z jednoho kulturního společenství do druhého. Pokud je jedinec dlouhodobě vystavován tlaku, či dlouhodobě žije v jiné společnosti s odlišnými kulturními vzory, přejímá znaky dominantnější kultury a té se v podstatě přizpůsobuje (Vodáková, 2000).

Rozmanitost kultur není závislá jen na vztazích kultur mezi sebou, ale i na vztazích uvnitř společnosti, která má určité hodnoty a řád. Jde o hodnoty, které jsou pro společnost nepostradatelné a utvářejí se v návaznosti na prostředí, ve kterém společnost žije. Mohou vznikat izolovaně nebo právě v důsledku vzájemného kontaktu s jinou kulturou a právě tady vznikají kořeny kulturní identity. Rozmanitost kultur je pak přirozeným jevem plynoucím z přímých nebo nepřímých kontaktů mezi společnostmi. „Rozmanitost lidských kultur by

neměla vést k rozměňujícímu nebo rozmělněnému pozorování. Plyne víc ze vztahů sjednocujících tyto skupiny než z jejich izolace“ (Lévi-Strauss, 1999, s. 14).

Lidské kultury jsou neobyčejně pestré a jejich hodnoty a normy velmi rozmanité, a proto je někdy obtížné přijímat názory, ideje a chování jiných kultur. Evropa představuje prostor příbuzných nebo podobných kultur, které vycházejí ze stejného základu, a přesto jsou evropské kultury označovány jako odlišné. Omezení etnocentrismu, tedy pohledu na cizí kulturu podle vlastních kulturních měřítek, je velmi podstatné.

Celosvětová kulturní rozmanitost a mezikulturní dialog se staly hlavní výzvou v globálním uspořádání, které je založeno na míru, vzájemném porozumění a respektování sdílených hodnot, jako jsou ochrana lidských práv a podpora jazykové diverzity. Globalizace zesiluje vliv působení odlišných kultur z celého světa. To zvyšuje schopnost výměny s jinými kulturami, vyvolává otázky o identitě Evropy a přispívá k rozmanitosti našich společností.

2.1. Deklarace a dokumenty ke kulturní diverzitě

Nejen Evropská unie, ale i UNESCO, Rada Evropy a jiné nadnárodní instituce se zajímají o otázky kulturní diverzity. *Zpráva UNESCO o světové kultuře z roku 2000 (World Culture Report 2000)* patří k zásadním dokumentům a zabývá se klíčovými tématy světové kultury a zejména kulturní diverzitou. V tomto dokumentu jsou předkládány informace a analýzy expertů, statistiků a umělců, kteří navrhnou nové koncepce a doporučení. Dokument se zabývá vztahem mezi kulturním pluralismem a občanstvím v souvislosti se zvyšující se mezinárodní migrací. Zaměřuje se na nové strategie kulturního dědictví v globalizovaném světě, protože vlivem moderních technologií dochází ke vzniku „globální vesnice“¹, a tedy i k homogenizaci kultury.

UNESCO se snaží nastolit normy k zajištění, zachování a prohloubení kulturní diverzity, protože respekt k odlišnostem a kulturním rozmanitostem podporuje mezinárodní bezpečnost. UNESCO v roce 2001 vydalo další dokument *Všeobecná deklarace o kulturní diverzitě*, ve kterém byly představeny hlavní garance kulturní diverzity, rovnost přístupu národních kultur k uměleckým projevům a výzkumům, rovnost ve znalosti cizích jazyků, pluralismus médií a svoboda projevu. Kulturní pluralismus určuje kulturní politiku v demokratickém kontextu,

---

¹ Pojem, který znamená propojenost světa pomocí elektronických médií, zavedl Marshall McLuhan.

dbá na respektování lidských práv a svobod, na práva menšin na vzdělávání, na možnost uměleckého vyjádření a zejména na národní kulturní identitu. Kulturní dědictví je pak vnímáno jako zdroj imaginace, kreativity, umělecké tvorby, které povzbuzuje k mezinárodní spolupráci mezi kulturami.

Úmluva UNESCO o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů vstoupila v platnost 18. března 2007 a svědčí o nové roli kulturní rozmanitosti na mezinárodní úrovni. Jako smluvní strany *Úmluvy UNESCO o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů* potvrdily Evropská unie a její členské státy svůj závazek k vytvoření nové a aktivnější kulturní role pro Evropu. Zavázaly se především ke zvýšení podpory mezinárodní spolupráce a k začlenění kulturní dimenze do jednání Evropy s partnerskými zeměmi. To by mělo napomoci k pochopení kulturních rozdílů a porozumění kulturám po celém světě. Současně se Evropská komise rozhodla představit i svou vlastní Strategii pro evropskou kulturu.

2.2. Kulturní politika Evropské unie

I když je kulturní politika záležitostí každého evropského státu, potřeba komunikace a kooperace na mezinárodní úrovni se jeví jako nezbytná pro zachování kulturní rozmanitosti v Evropě. Snaha o kulturní spolupráci na evropské úrovni byla zjevná od počátku 70. let, ale oficiální místo v evropské integraci našla kultura teprve ve Smlouvě o Evropské unii z roku 1992. Smlouva o Evropské unii, neboli Maastrichtská smlouva, byla podepsána 7. února 1992 v Maastrichtu a vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Poprvé formálně uznala kulturní rozměr evropské integrace a zavazuje Evropskou unii, aby vzala kulturu v úvahu ve všech svých aktivitách, aby si osvojila respekt k jiným kulturám a podpořila jejich rozdílnost.

Článek 151 Maastrichtské smlouvy stanoví (C 191, 1992), že:

„Společenství přispívá k rozkvětu kultur členských států a přitom respektuje jejich národní a regionální různorodost a zároveň zdůrazňuje společné kulturní dědictví“.

„Činnost Společenství je zaměřena na povzbuzování spolupráce mezi členskými státy a v případě potřeby na podporu a doplňování jejich činnosti“.

„Společenství a členské státy podporují spolupráci v oblasti kultury se třetími zeměmi a s příslušnými mezinárodními organizacemi, zejména s Radou Evropy“.

Tento článek formuloval základní kritéria společné evropské politiky v oblasti kultury. Později byl rozšířen ještě o dodatek, že Evropská unie bude brát v úvahu kulturní aspekty členských zemí při své činnosti tak, aby mohla podporovat rozmanitosti jejich kultur.

Také další dokument, Amsterdamská smlouva z roku 1998, podpořil kultury jednotlivých členských států s respektem k jejich rozmanitosti. Kulturní politika na úrovni Evropské unie musí být vykonávána s plným respektováním zásady subsidiarity, přičemž úlohou Evropské unie je podpořit a doplňovat, spíše než nahrazovat působení členských států, respektovat jejich různorodost a podporovat studijní i pracovní výměny, kulturní dialog a vzájemné porozumění.

Působení Evropské unie v oblasti kulturní politiky je založeno na respektu kulturních odlišností jednotlivých členských států a na principu vzájemné spolupráce. Kulturní spolupráce se stala důležitým cílem a úkolem Evropské unie, zejména pro podporu sblížení evropských občanů a poznání jejich vlastních kultur. Pro vytvoření evropského kulturního prostoru je nutné, aby Evropská unie povzbuzovala a podporovala kulturní spolupráci mezi členskými státy zejména v těchto oblastech:

- rozvoj kultury na evropském území při respektování národních a regionálních odlišností členských států a současně ochrana kulturního dědictví evropského významu;
- prohlubování znalostí o kultuře a historii Evropské unie;
- podpora nekomerční kulturní výměny;
- povzbuzení současné umělecké a literární tvorby včetně audiovizuálního sektoru;

Evropané sdílí společné kulturní dědictví, které je výsledkem stovek let tvořivého myšlení, migračních toků a výměn zkušeností. Zachování evropského kulturního dědictví není jen uchování památek a kulturních území, ale především uchování duchovní kulturní diverzity a s ní spojených kulturních vzorců, tradic a hodnot.

Originalita a úspěch Evropské unie závisí na její schopnosti respektovat dějiny evropského kontinentu, jazyky a kultury členských států a zároveň posilovat vzájemná porozumění a společná pravidla, která zajišťují mír, stabilitu a prosperitu kontinentu.

Evropská unie mnoha způsoby přispívá k podpoře kulturních aktivit v Evropě, a to prostřednictvím svých programů, politických opatření a doporučení. Komise podporuje řadu projektů v rámci kulturní spolupráce, ale pozornost zaměřila zejména na kulturní dědictví, výtvarné umění, reprodukce děl a literaturu. Například Program na podporu kulturního dědictví se orientoval na spolupráci členských států v oblasti zvýšení povědomí, zpřístupnění a ochrany evropského kulturního dědictví.

Podpora kulturní diverzity Evropskou komisí vychází z Programu pro kulturu, který pomůže kulturním organizacím vytvořit a implementovat kulturní a umělecké projekty a zároveň podpořit znalost a šíření povědomí o evropském kulturním dědictví. Evropská komise každý rok vyhláší jedno nebo více měst s titulem ‚Evropské město kultury‘, kterým se například Praha stala v roce 2000. Během tohoto roku se hlavní město stalo středem kulturní pozornosti a přilákalo návštěvníky z celé Evropy na kulturní akce a představení, které se v rámci tohoto projektu konaly. Praha tak měla příležitost ukázat své kvality a předvést se jako skutečná evropská metropole, jako evropská kulturní křižovatka minulosti a současnosti, která umí tvořivým způsobem představit své kulturní tradice a kulturní dědictví. Po padesáti letech politické a kulturní izolace se Praha opět stala a stává spolutvůrcem evropské kultury.

2.3. Strategie pro kulturu - Evropský program pro kulturu

Součástí Evropské unie je nyní 27 členských států se 490 miliony občanů, kteří mluví 23 oficiálními jazyky. Instrukce Evropské unie jsou přesvědčeny, že kultura spolu s mnohojazyčností je důležitým prvkem procesu evropské integrace založeného na společných hodnotách a kulturním dědictví. Historie a vývoj Evropské unie potvrzují, že kultura se stává nepostradatelným prvkem pro dosažení jejích strategických cílů, které se týkají nejen prosperity, solidarity a bezpečnosti, ale významně se podílejí i na zajištění viditelnější pozice Evropy na mezinárodní scéně.

Evropské instituce si uvědomují, že Evropská unie není založena jen na politických rozhodnutích a ekonomických procesech, ale zaměřuje se na mnohem více oblastí, mezi nimiž se kultura stává stále důležitější součástí politických rozhodnutí.

Předseda Evropské komise José Manuel Barroso prohlásil: *„Kultura a kreativita se přímo dotýkají každodenního života občanů. Jsou důležitými hnacími prvky pro osobní rozvoj, sociální soudržnost a hospodářský růst. Avšak znamenají mnohem více: jsou klíčovými prvky evropského projektu založeného na společných hodnotách a dědictví a zároveň uznávají a respektují rozmanitost. Dnešní strategie podporující mezikulturní porozumění potvrzuje, že kultura stojí v centru pozornosti našich politik“* (IP/07/646, 2007).

Evropská komise přijala 15. května 2007 politické prohlášení o roli kultury v globalizujícím se světě a navrhla první evropskou strategii pro kulturu. Nová politická strategie, nazvaná *Sdělení o evropském programu pro kulturu v globalizovaném světě*, je doplněna průvodním pracovním dokumentem, v němž je popsána řada způsobů, jak Evropská unie podporuje

kulturu v členských státech. Oba dokumenty byly připraveny na základě rozsáhlých veřejných konzultací se zainteresovanými stranami.

Cílem této nové strategie je začlenit kulturní sektor více do evropských záležitostí, a tím jej zařadit mezi silné oblasti politického dialogu s partnerskými zeměmi a regiony na celém světě. Propaguje kulturní výměny a zařazení kultury do rozvojových projektů od jednotlivých umělců až po kreativní a kulturní průmyslová odvětví. Evropská strategie pro kulturu tak přispívá nejen k mezikulturnímu porozumění, ale zároveň i k ekonomickému rozvoji členských států. Evropské kulturní odvětví je již nyní velmi dynamickým podnětem pro činnosti spojené s hospodářstvím a zaměstnaností na celém území Evropské unie.

Sdělení Evropské komise o evropském programu pro kulturu v globalizovaném světě bylo představeno komisařem pro vzdělávání a kulturu Jánem Figel'em a komisařem pro rozvojovou pomoc Louisem Michelem. Potvrzuje centrální roli kultury v procesu evropské integrace a navrhuje společnou kulturní strategii pro Evropu a pro její vztahy se třetími zeměmi. Evropské kulturní bohatství a rozmanitost jsou úzce spojeny s rolí a vlivem Evropy ve světě. Přítomnost a zapojení komisaře pro rozvojovou spolupráci L. Michela podtrhuje externí dimenzi strategie a zároveň otevřenost Evropy světu.

Komisař J. Figel' zdůraznil, že kultura ovlivňuje každodenní život občanů Evropské unie a spolu s kreativitou jsou velmi důležitými faktory pro osobní rozvoj člověka, sociální kohezi, soudružnost a ekonomický rozvoj v Evropě. Komisař L. Michel poznamenal, že i přes rozmanitost jednotlivých kultur sdílíme jako Evropané společné kulturní dědictví, a podtrhl, že v čase globalizace je ve světě důležité uchovávat kulturní rozdíly a podporovat dialog mezi kulturami, zejména jako zdroj rozvoje a obohacení. Kultura a kreativita jsou důležitými faktory hospodářského růstu, vytváření pracovních příležitostí, inovací a konkurenceschopnosti.

2.3.1. Sdělení Evropské komise o evropském programu pro kulturu

„Kulturu tvoří všechny sny a snahy, které vedou k vytváření humanity. Kultura vyžaduje paradoxní pakt: různorodost musí být principem jednoty a uvědomění si rozdílů je nutné ne proto, aby rozdělilo, ale aby ještě více obohatilo kulturu. Evropa je buď kulturou, nebo není ničím“ Denis de Rougemont (KOM 242, 2007)

Sdělení Evropské komise o evropském programu pro kulturu v globalizovaném světě určuje roli kultury ve světě 21. století. Sdělení představuje tři hlavní cíle, které dohromady vytvářejí

kulturní strategii pro evropské instituce, členské státy a kulturní a kreativní sektor (KOM 242, 2007).

Mezi konkrétní cíle evropského programu pro kulturu patří:

- *v oblasti podpory kulturní rozmanitosti a mezikulturního dialogu:*
  - podporovat mobilitu umělců a jiných profesionálních aktérů v oblasti kultury;
  - rozšiřovat kulturní dědictví zejména usnadňováním mobility uměleckých sbírek;
  - podporovat mezikulturní dialog jako proces přispívající k evropské identitě, občanství a sociální soudržnosti;
- *v oblasti podpory kultury jako katalyzátoru tvořivosti:*
  - podporovat součinnost mezi kulturou a vzděláváním zejména podněcováním uměleckého vzdělávání a aktivní účasti na kulturní činnosti za účelem rozvoje tvořivosti a inovace;
  - podporovat dostupnost odborné přípravy manažerů, obchodníků a podnikatelů, zvláště přizpůsobené pro odborníky v kulturních a tvůrčích odvětvích;
  - zajišťovat příznivé prostředí pro rozvoj kulturního a tvůrčího průmyslu včetně audiovizuálního odvětví, a to zejména v kontextu regionálního rozvoje;
- *v oblasti kultury jako zásadního prvku mezinárodních vztahů:*
  - posílit úlohu kultury v politice vnějších vztahů a v rozvojové politice Evropské unie;
  - podporovat *Úmluvu UNESCO o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů* a přispívat k jejímu provádění na mezinárodní úrovni;
  - dodržovat mezikulturní dialog a interakci mezi občanskými společnostmi členských států;
  - zajišťovat spolupráci mezi kulturními institucemi členských států Evropské unie a jejich partnery ve třetích zemích;

Vnější vztahy Evropské unie

Kultura je také důležitým prvkem pro spolupráci Evropské unie se třetími zeměmi². Ve všech rozvojových oblastech světa je již mnoho let v rámci finanční a technické pomoci Evropské unie realizována řada kulturních projektů a programů. Cílem těchto kulturních programů je ochrana a obnova památek, výroba a oběh uměleckých děl, vznik nebo obnova muzeí, lokální budování kulturních institucí nebo organizace kulturních událostí.

Evropská komise řídí fondy a činnosti, které podporují vznik a posílení kulturního průmyslu v partnerských zemích, především kinematografie a audiovizuálního odvětví. Podporuje a prosazuje místní přístup ke kultuře a kulturní rozmanitost ve třetích zemích. Evropská unie se také zaměřuje na prosazování podpory lidských práv i práv menšin a lidí na okraji společnosti. Mezi základní cíle těchto činností patří i mezikulturní dialog, který je jedním z hlavních nástrojů prevence mezinárodních konfliktů.

---

² Země stojící mimo skupinu vyspělých demokratických zemí.

3. Evropský rok 2008 a 2009

3.1. Evropský rok mezikulturního dialogu 2008

Evropskou strategii pro kulturu doplňují další aktivity Evropské unie, jako byl například Evropský rok mezikulturního dialogu 2008. Rozhodnutí o vyhlášení roku 2008 Evropským rokem mezikulturního dialogu bylo schváleno Evropským parlamentem a Radou Evropské unie v prosinci 2006. Iniciativa vyhlášení Evropského roku mezikulturního dialogu se shodovala se základními principy Evropské unie, které jsou ustanoveny ve Smlouvě o Evropském společenství a také v Chartě základních práv a svobod Evropské unie. Oba dokumenty zdůrazňují respekt a podporu kulturní rozmanitosti s cílem sblížit občany Evropské unie a přispět k rozvoji jednotlivých kultur členských států, a to za stálého respektování jejich národní a regionální rozmanitosti a zvýrazňování společného kulturního dědictví. Právní podklad pro Evropský rok mezikulturního dialogu pochází z Maastrichtské smlouvy a Amsterdamské smlouvy.

V průzkumech Evropské komise měli občané členských států Evropské unie odpovědět na otázku, co si představují pod pojmem „mezikulturní dialog“ v Evropě. Lidé si mezikulturní dialog asociují zejména s komunikací mezi odlišnými národnostmi, kooperací, studijní a pracovní nadnárodní mobilitou. Mezi dalšími významy se objevila slova znalost a porozumění různým kulturám, kulturní akce a přístup ke kultuře, vzájemné chápání kulturních a náboženských rozdílů, společná evropská kultura, jazyková rozmanitost, tolerance a rovné příležitosti. Postoj občanů k mezikulturnímu dialogu je ovlivněn věkovým složením dotazovaných respondentů (čím jsou starší, tím jsou jejich názory konzervativnější), dále jejich náboženským vyznáním a záleží také na tom, zda vyjadřuje svůj názor minoritní část populace nebo imigranti.

Od 90. let implementovala Evropská komise širokou škálu iniciativ, které se věnovaly mezikulturnímu dialogu. Patřily mezi ně akademické konference, kulturní projekty nebo vzdělávací iniciativy pro migrující pracovníky.

Původní idea Evropského roku mezikulturního dialogu byla představena J. Figel'em, slovenským komisařem Evropské komise pro vzdělávání, kulturu, mládež a sport: *„Během posledních let došlo v Evropě k významným změnám, jež byly způsobeny postupným rozšířením Unie, zvýšené mobility díky jednotnému trhu a větších obchodních výměn a kontaktů mezi lidmi s ostatním světem. To vyvolalo interakce Evropanů s různými kulturami,*

*jazyky, etniky a náboženstvími na kontinentě i jinde. Dialog mezi kulturami se ukazuje jako nezbytný nástroj budoucího sblížení jak mezi evropskými národy, tak mezi jejich kulturami*³.

Evropský rok mezikulturního dialogu reprezentovalo heslo *Jednota v rozmanitosti*⁴. Mezi klíčová poslání této iniciativy patřilo hledání výhod kulturní diverzity pro vzájemné porozumění a zlepšení mezinárodního soužití, podpora aktivního evropského občanství a porozumění smyslu evropské sounáležitosti.

Evropský rok mezikulturního dialogu měl za cíl:

- zvýšit povědomí zejména mladých lidí o důležitosti zapojení se do mezikulturního dialogu v běžném životě a stát se aktivními evropskými občany;
- hájit roli vzdělávání jako důležitého faktoru pro učení se o rozmanitosti a porozumění jiným kulturám;
- podpořit politickou debatu na národní a evropské úrovni;
- pomoci občanům nalézt nejlepší způsob, jak žít společně ve stejném prostředí a účastnit se života v rozmanité a dynamické společnosti;

Evropská komise konzultovala program a aktivity roku 2008 s reprezentanty občanských společností, státních správ členských zemí Evropské unie, s Evropskou kulturní nadací a Evropským fórem umění a kulturního dědictví, prostřednictvím meetingů a neformálních setkání. Zde byly členské státy vyzvány k nominaci koordinačních kanceláří a k navržení národních strategií. Důraz byl kladen i na kandidátské země, státy západního Balkánu a Středomoří vzhledem k tomu, že mezikulturní dialog neprobíhal pouze v Evropské unii, ale i se sousedními státy a také s třetími zeměmi.

Rok 2008 přispěl k dosažení priorit Evropské unie a k integraci mezikulturního dialogu napříč rozličnými politikami, aktivitami a programy Evropské komise. Aktivity roku 2008 byly adresovány především mladým lidem, ale měly dosáhnout i ke znevýhodněným sociálním skupinám. Mezikulturní dialog se stal prioritou v několika programech pro kulturu a vzdělávání Evropské unie, jako např. Celoživotní vzdělávání, Kultura, Mládež v akci a Evropa pro občany. Tyto programy mají za cíl podpořit mezikulturní dialog prostřednictvím kulturních a vzdělávacích projektů v rámci mobility mezi členskými státy.

---

³ http://europa.eu.int/comm/culture/portal/index_en.htm

⁴ Překlad anglického originálu „unity in diversity“, které se stalo mottem Evropské unie a bylo poprvé uvedeno v roce 2004.

Mezikulturní dialog přispívá k dosažení strategických priorit Evropské unie:

- respektování a podpora kulturní rozmanitosti v Evropě a zlepšení aktivního občanství;
- podpora rovných příležitostí a boj proti diskriminaci v Evropě a začlenění cílů Lisabonské strategie za účelem zvýšení prosperity členských států;
- zdůraznění důležitosti vzdělávání a zohlednění kulturní a vzdělávací dimenze v rámci Lisabonské strategie, která ovlivňuje vznik nových pracovních příležitostí;
- respektování vzájemných hodnot, solidarity a větší soudržnosti Evropské unie;
- napomáhá Evropské unii, aby hrála důležitější roli ve světě a rozšířila zónu stability, demokracie a vzájemné prosperity;

Národní strategie Evropského roku mezikulturního dialogu 2008

Členské země představily národní strategie s prioritami na rok mezikulturního dialogu 2008 a vyhlásily plánované akce. Zapojily občanskou společnost, vzdělávací instituce a média, aby společně oslovily zejména mladé lidi k účasti na aktivitách v rámci roku mezikulturního dialogu.

Nejdůležitějšími prioritami členských států Evropské unie na rok 2008 byly:

- podpora národní kultury v Evropské unii;
- propagace rozmanitosti kulturního vyjádření a národních jazyků;
- integrace minorit a imigrantské populace;
- kulturní dialog napříč náboženstvími i přes hranice států;
- princip rovnosti a volný přístup pro všechny;

3.1.2. Konference k mezikulturnímu dialogu

V listopadu 2006 se v Bruselu konala konference k tématu mezikulturního dialogu (ještě před vyhlášením roku 2008 Evropským rokem mezikulturního dialogu) a měla za úkol ukázat, jakým způsobem lze integrovat mezikulturní dialog do společnosti. Výsledkem konference byly závěry a doporučení pro diskusi orgánů zodpovědných za vzdělávání s cílem začlenit mezikulturní dialog do vzdělávacích systémů na lokální, národní a evropské úrovni. Vzdělávací systémy by se měly zaměřit jak na výchovu osobnosti mladých lidí, tak na

výchovu respektu k ostatním kulturám. Nepostradatelná je i znalost cizích jazyků, a proto byla zvláštní pozornost věnována mnohojazyčné dimenzi dialogu.

Konference doporučila převzetí odpovědnosti většinové společnosti za poskytnutí pomoci minoritám, které mohou být izolovány a těžko komunikují s ostatními, a navázat dialog s těmi skupinami, které k němu běžně nemají přístup.

Evropa by se měla postupně posunout od mezikulturního dialogu k mezikulturní spolupráci, která bude založena na vzájemném porozumění a respektování národních kultur a rovnosti mezi občany. Předpokladem k porozumění jiným kulturám je přesun od egocentrické k sociocentrické společnosti, v jejímž středu bude sociální citění a vzájemné porozumění těm „druhým“. Je třeba zdůraznit význam konceptu evropského občanství, evropské identity a vzájemné sounáležitosti v rámci mezikulturní spolupráce.

3.1.3. Mladá generace aktérem mezikulturního dialogu

Konference s názvem *Mladí lidé jako aktéři interkulturního dialogu*, která se uskutečnila počátkem července 2008 v Marseille, se zúčastnilo 150 mladých delegátů reprezentujících organizace z různých zemí a 100 reprezentantů z lokálních, regionálních a evropských asociací ve věku 18 až 30 let, kteří pracovali ve skupinách na tématu mezikulturního dialogu v pěti vybraných tématech:

1. Mezikulturní dialog v každodenním světě
2. Začlenění mládeže do mezikulturního dialogu
3. Poradenství jako součást procesu mezikulturního dialogu
4. Výzvy a příležitosti mezikulturního dialogu (zejména k podpoře mobility)
5. Prostředky a nástroje komunikace v různých oblastech mezikulturního dialogu

Tato událost byla součástí Evropského roku mezikulturního dialogu 2008 a proběhla pod záštitou francouzského předsednictví v Radě Evropské unie. Konference měla za cíl podpořit dialog mezi zákonodárci a zastupiteli mládežnických organizací a nabídnout politickým špičkám náměty dalších evropských politik pro mládež. Mladí lidé na konferenci vyslovili svoji kritiku, očekávání, ale i konstruktivní návrhy k vylepšení programů Evropské unie v oblasti kultury a mládeže.

Ze závěrů konference bych chtěla zdůraznit zejména ty, které se týkaly mobility mladé generace. Mladí Evropané považují podporu mobility a mezikulturních výměn za velmi

významnou k pochopení jiných kultur a jejich identit. Mobilita je základem k osvojení principů mezikulturního dialogu a napomáhá k uvědomění evropské identity. Mobilita je odpovědí na socioekonomické výzvy a jejich důsledky na sociální systém. V mezikulturních výměnách mají důležitou roli mládežnické nevládní organizace, a to spolu se vzdělávacím systémem a vládou, které mají odpovědnost za motivaci mládeže k mobilitě. Členské státy musí vytvořit centra, v nichž mohou mladí lidé získat informace o možnostech mobility a programech, které ji zajišťují. Jasná a transparentní pravidla by měla být nastavena při získávání vstupních víz a socioekonomické postavení žadatele by nemělo být diskriminačním faktorem.

Zástupci mládeže v dalších doporučeních navrhli zákonodárcům, aby Evropská unie dohromady s bankami zjednodušila služby pro studenty, aby finanční bariéry neměly významný vliv na mobilitu. Otevírání účtu, poplatky a žádost o půjčku (například i na dobu pobytu studentské výměny či dobrovolnického pobytu) by se mělo zjednodušit. Politika mobility si musí osvojit kruhový pohyb migrace, aby pobídla mládež k návratu do země původu, která by měla adekvátně ohodnotit a uznat získanou praxi, a tím také zabránit odlivu mozků (brain drain) do zahraničí.

Ze závěrů konference mě zaujaly konkrétní návrhy týkající se školství, kde by měly být dodržovány rovné příležitosti pro studenty ve všech vzdělávacích a školících aktivitách v různých institucích. V zaměstnání by měla být odstraněna diskriminace během výběrových řízení a ve stejném duchu by mělo probíhat i uznávání kvalifikací.

Závěry doporučují vytvořit společné evropské školní osnovy a materiály s historií Evropské unie, členských států, institucí a politik Evropské unie. Zároveň navrhuje rozšíření již existujícího programu pro jazykovou výuku s cílem získat nejenom znalosti cizích jazyků, ale jejich prostřednictvím se naučit porozumět „druhým“ již ve školním věku.

Posílení komunikace mezi reprezentanty mládeže a zákonodárci na neformálních diskusích, zajištění finančních prostředků k financování programů na lokální, regionální, národní a evropské úrovni by pak napomohly nejen k vyšší mobilitě, ale i k posílení dialogu mezi národními kulturami.

3.2. Rok 2009 Evropským rokem kreativity a inovace

Evropským rokem kreativity a inovace se rozumí inovační tvořivost v oblasti vzdělávání a kultury. Cílem Evropského roku 2009 je prosazovat kreativitu, inovace a zejména kulturní dimenzi vzdělávání.

Rok 2009 by měl zvýraznit následující aktivity, které představují specifické cíle:

- rozvíjet kreativní potenciál za pomoci neformálních mládežnických aktivit;
- povzbudit uměleckou výměnu a komunikaci mezi evropskými občany;
- vytvoření prostředí pro všechny děti od nejnižších úrovní vzdělávání, které podporuje estetické cítění, neverbální komunikaci, intuici a emocionální rozvoj;
- rozšiřující přístup ke kultuře a podpora osobního rozvoje na evropské, národní a regionální úrovni;
- účast na kulturních aktivitách a sebevyjádření prostřednictvím formálního vzdělávání;
- podpora tvořivosti a představitivosti jako schopností použitelných v mnoha profesionálních oblastech;

Členské státy jsou vyzvány k jmenování národních koordinačních center a předložení plánu komunikačních aktivit na lokální i regionální úrovni. Evropská komise by chtěla využít tématu Evropského roku kreativity a inovace k prezentaci výsledků svých aktivit a k propagaci svých projektů. Evropský rok 2009 je finančně podpořen z již existujících programů Evropské komise, zejména ze vzdělávacích a kulturních projektů. Dalšími zdroji mohou být i Evropské strukturální fondy, 7. Rámcový program (Program pro podporu výzkumu a vývoje) a program Média.

4. Migrace a mobilita ve sjednocené Evropě

Volný pohyb pracovních sil je jedna ze základních svobod vnitřního trhu Evropské unie a představuje jeden z nejdůležitějších výrazů evropského občanství. V souladu se základním mottem předsednictví České republiky v Evropské unii „Evropa bez bariér“ byly volný pohyb pracovních sil a mobilita na trhu práce mezi hlavními prioritami českého předsednictví.

Migrace je chápána jako změna trvalého pobytu ve smyslu pohybu obyvatelstva z jedné geografické oblasti do druhé. Z tohoto hlediska můžeme migraci dělit na vnitřní a mezinárodní. Vnitřní migraci lze definovat jako změnu trvalého pobytu za hranice města či regionu uvnitř státu a mezinárodní migraci chápeme jako změnu pobytu mimo rodnou zemi. Mobilita je definována jako proces dočasného přesídlování obyvatel spojený se změnou místa pobytu. Mobilitou se rozumí pohyb, který lze rozlišit na geografický, kulturní a sociální.

Z antropologického hlediska je možné pojem migrace definovat jako pohyb obyvatelstva nebo jednotlivců v geografickém prostoru k poznávání odlišných kultur a k jejich porozumění, v rámci migrace může docházet i v rámci šíření kulturních prvků z jedné společnosti do druhé. Difusí jsou mezi kulturami předávány produkty lidské činnosti, jako například artefakty, ideje či sociokulturní regulativy (Soukup, 2000).

4.1. Migrace po rozšíření Evropské unie v roce 2004

Základní pravidla volného pohybu osob na území Evropské unie se odvíjejí od Schengenských dohod. „Schengenská dohoda, která byla podepsána v roce 1985, je jedním z pilířů Evropské unie bez hranic. Odstraňuje kontroly osob na většině vnitřních hranic Evropské unie, sladuje systém kontrol na externích hranicích a zakládá společnou politiku v případě víz“ (Une vie plus facile, 2002, s. 5). Volný pohyb osob a možnost pracovního poměru v jiném členském státě Evropské unie, jako základní právo evropského občanství, budou zakotveny v nové Lisabonské smlouvě.

V souvislosti s přistoupením deseti nových států do Evropské unie v roce 2004 se stalo téma migrace a volného pohybu osob ještě více aktuální. Rozšíření Evropské unie vedlo k zajištění stabilizace zemí centrální a východní Evropy s výhledem na lepší budoucnost těchto zemí nejen v Evropě, ale i v jejich vlastních státech.

Obavy starých členských zemí z následné masivní migrace ze zemí centrální a východní Evropy po jejich vstupu do Evropské unie se nepotvrdily. Zkušenosti z minulých let ukazují,

že emigrace po rozšíření Evropské unie má tendenci se spíše snižovat, než zvyšovat. Občané nových členských zemí preferují zůstat a pracovat ve svém rodném státě. Rozhodujícími faktory pro jejich rozhodnutí je politická stabilita, naděje v ekonomický růst a lepší životní podmínky v jejich rodné zemi. I když Evropská unie přijme do svého společenství státy méně ekonomicky vyspělé, výsledkem není zpomalení ekonomik původních členů Evropské unie, ale zrychlení ekonomik nových členských států.

4.2. Přechodná období

Akt o přistoupení nových členských států do Evropské unie umožnil starým členským zemím uplatnit vůči nově přistoupivším státům v roce 2004 (Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko a Slovinsko, s výjimkou Kypru a Malty) přechodná období na volný pohyb pracovních sil podle rámce 2+3+2 (přechodná období je možné uplatňovat maximálně 7 let s vyhodnocením po 2, 3 a 2 letech), tj. musí být vůči novým státům Evropské unie odstraněna nejpozději k 1. květnu 2011.

Některé země EU-15 (staré členské státy před rokem 2004) uvolnily svůj pracovní trh již při vstupu nových členských států do Evropské unie (Irsko, Velká Británie, Švédsko), ostatní státy se obávaly vlivů migrace na rovnováhu pracovního trhu, a proto jej uvolňovaly postupně. Ponechaly si právo ochrany a v případě nenadálých změn pracovního trhu by opět zavedly dočasné restriktce, třeba jen v určitých regionech či profesích.

K 1. květnu 2006 odstranilo přechodné období pro nové členské země Finsko, Portugalsko, Řecko, Španělsko a od července 2006 Itálie. Od 1. května 2007 se k této skupině zemí připojilo Nizozemsko, od 1. listopadu 2007 je pracovní trh úplně otevřen v Lucembursku a od 1. července 2008 také ve Francii. Od 1. května 2009 otevřely svůj pracovní trh také Dánsko a Belgie. Po 30. dubnu 2009 mohou členské státy nadále uplatňovat přechodná opatření jen v případě vážných problémů na trhu práce, přičemž důvody k zachování přechodných opatření musí být bezpečně prokázány a odůvodněny.

Přechodná období na volný pohyb pracovních sil vůči novým státům se rozhodly zachovat Německo a Rakousko. Nicméně i v těchto státech dochází k postupné liberalizaci přechodných opatření, která se uskutečňují v určitých sektorech či profesích s významným nedostatkem domácích pracovních sil. Demografické tendence v některých státech Evropské unie ukazují, že evropská společnost stárne a že potřeba kvalifikované volné pracovní síly může být v některých členských státech a v některých sektorech velmi potřebná.

Německo vydalo v červenci roku 2008 Akční program (*Příspěvek pracovní migrace k zajištění základny kvalifikovaných sil v Německu*) avizující opatření zlepšující přístup občanů nových členských států (tj. EU-8⁵, Rumunska a Bulharska) a v menší míře i občanů třetích zemí k německému pracovnímu trhu. Od 1. ledna 2009 si mohou v Německu hledat práci i občané nových členských zemí s vysokoškolským diplomem jako rovnocenní uchazeči bez nutnosti žádat o pracovní povolení, aniž by německé pracovní úřady tyto uchazeče o práci znevýhodňovaly oproti domácím zájemcům.

Rakousko uvažuje o plném uvolnění přístupu na svůj pracovní trh až od 1. května 2011, bez ohledu na rekordně nízkou nezaměstnanost. Rakousko postupuje v uvolňování přechodných opatření po etapách (po jednotlivých profesích) podle stanoveného časového plánu.

Zpráva Evropské komise k volnému pohybu pracovních sil

Dne 18. listopadu 2008 přijala Evropská komise *Zprávu o přechodných opatřeních na volný pohyb pracovních sil*. Zpráva obsahuje kromě hodnocení prvního dvouletého přechodného období pro Bulharsko a Rumunsko také zhodnocení přechodných opatření ve druhé etapě vůči EU-8 (osmi zemím, které vstoupily do Evropské unie v roce 2004). Dosavadní vývoj a Zpráva Evropské komise k volnému pohybu osob z listopadu 2008 ukazují, že země EU-15, které otevřely své trhy hned po rozšíření Evropské unie v roce 2004 (např. Velká Británie, Irsko, Švédsko), z tohoto rozhodnutí profitovaly a přineslo jim ekonomický prospěch.

Zpráva o přechodných opatřeních deklaruje, že pracovníci ze zemí EU-8 připojených v roce 2004 a EU-2 (Bulharsko a Rumunsko, které přistoupily v roce 2007) významně přispěli k hospodářskému růstu bez toho, že by představovali nebezpečí ztráty pracovních míst nebo tlaku na snižování mezd pro pracovníky ve starých členských státech. Na základě statistické analýzy bylo zjištěno, že počet migrujících pracovníků z EU-8 a EU-2 tvoří jen minimální podíl na celkovém počtu pracovních sil v EU-15. Jde spíše o přistěhovalce ze třetích zemí než o zájemce z nových členských států Evropské unie. Výjimkou v tomto ohledu je pouze Irsko, kam přichází více občanů Evropské unie než příslušníků třetích zemí. Většina pracovníků stěhujících se za práci z EU-8 pochází z Polska, Litvy a Slovenska. Nejčastějšími cílovými zeměmi jsou pro ně Velká Británie a Irsko, zatímco například občané rumunské a bulharské národnosti směřují nejčastěji do Španělska a Itálie. Většina těch, kteří se stěhují za práci do jiného členského státu, má v úmyslu se vrátit do země původu.

---

⁵ Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko a Slovinsko

4.3. Podpora mobility v Evropské unii

Hlavními cíli evropské strategie pro mobilitu je podpora mobility v Evropě ve formě prosazování příslušných forem finanční podpory, odstraňování bariér, které mobilitě brání a tím zlepšení podmínek pro studijní a pracovní mobilitu. Mobilita občanů, zejména v rámci vzdělávání a školení, povzbuzuje sdílení kulturních informací a propaguje koncept evropského občanství. Mimo to je schopnost vzdělávat se a pracovat v multikulturním prostředí základem konkurenceschopnosti evropské ekonomiky.

Mobilita pracovního trhu je po dlouhou dobu prioritou Evropské unie a její důležitou strategií pro rozvoj pracovních míst. Je klíčovým instrumentem pro efektivně pracující jednotný trh a umožňuje Evropanům nalézt lepší pracovní uplatnění. Nároky pracovního trhu v Evropě vedou ke stále větší mobilitě mezi členskými státy.

Do projektů zejména krátkodobé mobility je zapojeno stále více mladých a vzdělaných lidí, u kterých je mobilita součástí jejich kariérních plánů a perspektiv. Mobilita v rámci Evropské unie však zůstává stále poměrně nízká i po rozšíření o nové členské státy. Zatímco se 18% Evropanů přestěhovalo do jiného regionu v rámci své rodné země, pouze 4% se přestěhovalo do jiného členského státu Evropské unie a jen 3% mimo Evropskou unii (Mobility in Europe - the way forward, 2007).

Pracovní i studijní mobilita v Evropské unii je stále omezována řadou bariér, které se týkají administrativních a právních problémů, sociálního zabezpečení, zaměstnání partnera, jazykových bariér a potíží s uznáváním kvalifikace v jiných státech Evropské unie (KOM 773, 2007). Evropská unie se snaží mobilitu podporovat prostřednictvím svých politických opatření, jako je například Lisabonská strategie. Jejím hlavním cílem je dosáhnout hospodářské, sociální a ekologické obnovy v zemích Evropské unie a do roku 2010 zajistit v Evropské unii dynamickou a konkurenceschopnou ekonomiku. Lisabonská strategie podporuje růst a vznik nových pracovních míst a zdůrazňuje, že získané vzdělání v zahraničí může být důležitým stimulem nejen pro odborný rozvoj a kariéru pracovníků, ale je i významným přínosem pro ekonomiky členských států.

Mobilita v rámci Evropské unie:

- přispívá k výměně odborných znalostí a získávání nových zkušeností mezi vzdělávacími institucemi a univerzitami, které se tak stanou významnější na evropské, ale i globální úrovni;

- podporuje spolupráci s firmami a podniky, a tím zvyšuje konkurenceschopnost Evropy;
- propaguje a podporuje výuku cizích jazyků;

Mobilita přispívá k získání nových dovedností, mezikulturní komunikaci a k prohloubení jazykových znalostí, a tím napomáhá i rozvoji lidského kapitálu. Evropská unie se snaží podpořit zahraniční studijní programy, aby z nich mohlo profitovat co nejvíce mladých lidí a aby se staly standardní součástí univerzitního vzdělání. Cílem členských států Evropské unie je kultivovat novou evropskou generaci, která bude mít silný pocit evropské identity.

Akční plán pro pracovní mobilitu na období 2007-2010

Mobilita Evropanů mezi pracovními místy, regiony nebo mezi jednotlivými členskými státy je základní součástí Lisabonských cílů. Stala se důležitým komponentem evropské odezvy na globalizaci a demografickou změnu. K zajištění volného pohybu pracovních sil a k posílení infrastruktury pracovního trhu na národní a evropské úrovni byl založen v roce 1993 portál EURES (<http://ec.europa.eu/eures>). Od roku 2006 jsou informace o všech volných pracovních místech ve všech členských státech Evropské unie umístěny na portálu ve všech oficiálních jazycích Evropské unie. Portál zvyšuje kvalitu a rozsah služeb pro evropské občany a jejich rodiny ve všech oblastech, které souvisejí s jejich mobilitou (KOM 773, 2007).

Na léta 2007-2010 Evropská komise navrhla *Akční plán pro pracovní mobilitu*, a to na principech flexicurity, celoživotního vzdělávání, mnohojazyčnosti a demografických změn. Stěžejními cíli tohoto plánu jsou:

- zlepšení legislativy a administrativních postupů týkajících se pracovní mobility;
- zajištění podpory mobility od příslušných úřadů a orgánů na všech úrovních;
- posílení pozice EURES jako ústředního portálu k usnadnění mobility pracovníků a jejich rodin;
- zvýšení povědomí o možnostech a výhodách mobility mezi širokou veřejností;

Existují dva důvody pro novou politiku mobility, konkurenceschopnosti a evropské občanství. Prvním z nich je posilování evropské konkurenceschopnosti v rámci společnosti postavené na intenzivních znalostech a druhým důvodem je prohloubení pocitu evropské identity a občanství, a to zejména u mladé generace.

Evropská komise podporuje členské státy, aby implementovaly mobilitu jako prioritu do národních strategií pro zaměstnanost a celoživotního vzdělávání. V rámci implementace

těchto strategií doporučuje podpořit administrativní instituce na regionální a lokální úrovni, aby odstranily zbývající překážky mobility (KOM 773, 2007).

4.3.2. Fórum mobility

Evropská komise počátkem ledna 2008 ustanovila skupinu expertů, která se zabývala mobilitou v rámci Evropské unie. Fórum expertů diskutovalo význam výměnného programu Erasmus, zlepšující se podmínky pro mobilitu v odborném vzdělávání a ve vzdělávání dospělých. Výsledný dokument prezentuje doporučení, jak může studijní a pracovní mobilita být základním elementem pro konkurenceschopnou Evropu.

Expertní komise se shoduje, že je potřeba větší propagace studentské mobility za přispění Evropské unie, členských států a regionů, podniků, vzdělávacích institucí a je nutné odstranění bariér v oblasti daní a sociálního zabezpečení. Navrhuje, aby se zvýšilo financování mobility, které by zajistilo vyšší rozpočet na evropské programy zajišťující studentskou mobilitu. Studium v zahraničí může být důležitým stimulem pro osvojení si cizího jazyka a pro osobní vývoj mladého člověka. Proto by se studijní programy v zahraničí měly stát standardní součástí vysokoškolské výuky.

Závěry expertní komise:

- mobilita je důležitá pro osobní rozvoj a posiluje lidské schopnosti a zaměstnatelnost;
- lidé získávají nové znalosti, testují nové kompetence a orientaci v nových situacích;
- mobilita odstraňuje bariéry mezi lidmi a skupinami a vytváří pocit evropského občanství, mobilní lidé jsou více otevření novým výzvám a změnám, jsou tolerantnější a více se zajímají o evropskou integraci;
- v rostoucí multikulturní společnosti je zkušenost mobility důležitá k porozumění a většímu respektu k jiným kulturám;
- mobilita povzbuzuje ke studiu cizích jazyků, znalost cizích jazyků je potřebná pro dobré fungování jednotného trhu a pro světovou ekonomiku;
- důležitá je i mobilita výzkumných pracovníků a přenos cenných informací a zkušeností, což napomáhá konkurenceschopnosti Evropy a zlepšuje potenciál pro inovace;

5. Národní a evropská identita

Co je to vlastně identita? Do jaké míry je identita spojena s příslušností k národu či určitému kulturnímu zázemí? K úvahám o národní identitě patří pojmy národ, nacionalismus a vědomí vlastní identity v kontextu identity evropské. Evropskou identitu lze definovat jako velmi pozvolný proces uvědomění si svého evropanství, kterému předchází vznik vlastní a následně národní identity.

5.1. Pojem národa

Jak bychom mohli definovat národ? Národ (latinsky natio) je společenství lidí, kteří se hlásí ke stejné národnosti. Kellas (1991) uvádí, že národ je skupina lidí, kteří sami sebe vnímají jako společenství spojené historickými a kulturními vazbami a společným původem. Podle Kellase mají národy atributy objektivní, mezi které se řadí území, jazyk, víra nebo společný původ, a znaky subjektivní, jako jsou vědomí své vlastní příslušnosti k národu, hrdost a loajalita.

Guibernau (1992) považuje za národ skupinu lidí, která sdílí společnou kulturu, přísluší k jasně vymezenému území, má společnou minulost a vytváří novou budoucnost. Podle Gellnera patří dva lidé ke stejnému národu, když sdílejí stejnou kulturu. Nebo dva lidé patří ke stejnému národu, když uznají jeden druhého za náležejícího ke stejnému národu. Jinými slovy, člověk národy vytváří a jsou podle jeho tvrzení plody lidského přesvědčení, loajality a solidarity (Gellner, 1993).

Delanty popisuje národ jako kulturní komunitu a zároveň komunitu politickou (Delanty, 1998). Kulturní komunita je primárně založena na sdíleném jazyku, historii a kultuře. Za příslušníky národa jsou považováni jedinci, které spojují tyto tři společné atributy. Podle Webera je ovládnutí jazyka nejdůležitějším předpokladem pro to, aby se jedinec stal příslušníkem národa. Znalost jazyka umožňuje vnímání, porozumění a komunikaci mezi lidmi (Weber, 2003). Mezi národy mohou být kulturní hranice ostré nebo mlhavé a nemusí se shodovat ani s politickým uspořádáním, ani s demograficky určenými hranicemi (Gellner, 1993, s. 64).

Politická komunita stojí na občanství a příslušníci národa jsou teritoriálně soustředěni ve státě, jehož jsou občany a mají oprávnění účastnit se politiky a uplatňovat svou suverenitu (Keane, 1998). K budování národů patřilo i vytváření národních symbolů a mýtů. Důležité bylo i vzdělávání, kde se utvářelo a upevňovalo kulturní povědomí a kolektivní paměť.

5.2. Národní identita

Je naše skutečná identita to, jak se vidíme my sami, nebo to, jak nás vidí ostatní? Do jaké míry je identita spojena s příslušností k národu či k určitému kulturnímu zázemí?

Sociologie věnuje velkou pozornost tématu národní identity, protože každý národ reprezentuje odlišná národní identita. Pokud jde o teoretické vymezení, národní identita je jednou z kolektivních sociálních identit. Obecně je za národní identitu považován soubor kulturních, sociálních i politických hodnot. Haller hovoří o národní identitě jako o konstrukt, který se skládá ze čtyř prvků – obrazu národa, teritoriální identity, národní hrdosti a lásky k národu (Haller, 1997). Carey definoval národní identitu jako pozitivní vztah jedince k jeho národu. Je jím ale i vjem jedněch o druhých, stejně jako názor na ostatní národy (Carey, 2002).

V moderní společnosti má národní identita tři roviny (Vlachová, Řeháková, 2004):

1. individuální (sociálně psychologickou)
2. politicko-systémovou
3. ideologickou

V individuální rovině se jedná o zvláštní formu skupinové identity. Ve skupině se cítí být občané vzájemně svázáni, protože hovoří stejným jazykem, mají vztah k určitému území a mají společnou historii. V politicko-systémové rovině je národ chápán jako společnost, která je soustředěna v jednom státě (Haller, 1997). V ideologické rovině je s národem a národní identitou spjat nacionalismus nebo určitá národní ideologie.

Názor na národní identitu formují zejména dějiny národa a jeho historie, ale i současná národní a mezinárodní politika. Národní identita je postavena na geografickém rozložení, tedy na podstatě vlastního společného území a jazyka, politického systému a vzájemného historického a náboženského původu.

Národní hrdost je pozitivní cit, který jedinec cítí ke svému národu. Může být ovlivněna úspěchy a neúspěchy během historie národa, ale i současností. Hrdost může být pocíťována s ohledem na fungování demokracie, politický vliv země ve světě, ekonomické výsledky, systém sociální politiky, dodržování práv menšin ve společnosti a pokroky v oblasti vědy a techniky. Hrdost se týká i úspěchů ve sportu, umění a literatuře. Pozitivní pocit hrdosti je spojen s pocitem sounáležitosti s národními zvyky, tradicemi, rituály a jazykem.

Národní identita některých evropských národů se v současné době nachází v nejistém napětí. Evropské velmoci, jako např. Francie, Německo či Velká Británie, mají svou roli v Evropské unii již jasně definovanou, zatímco nové členské státy svou evropskou identitu stále hledají. Tyto státy se obávají ztráty národní identity, ale soužitím s ostatními evropskými státy Evropské unie přijímají evropskou identitu, která se spontánně vyvíjí s jejich členstvím. V evropském měřítku svou vlastní národní identitu neztrácejí, naopak je zachovávána a Evropskou unií podporována.

Na národní i evropskou identitu je neustále vyvíjen nátlak ze strany přistěhovalců, kteří mohou mít vliv na složení většinové společnosti a její hodnotový systém. Téměř všechny evropské státy čelí vlně imigrantů ze států zejména mimo Evropskou unii, například ze zemí Balkánu, kteří opustili svou zemi v důsledku válečných konfliktů, z afrického a asijského kontinentu. Naléhavé bude hledání mizející národní identity, například ve Francii, Velké Británii, Holandsku nebo Německu. Příliv imigrantů v těchto státech směřuje zejména do velkých měst, která jim nabízejí více pracovních příležitostí. Vytvářejí zde komunity, které mají jiný etnický původ, nehovoří jazykem přijímající země a vyznávají jiné náboženství než většinová společnost.

5.2.1. Česká národní identita

Jak je chápána česká národní identita?

Česká národní identita je spojená s občany, kteří žijí na českém území, mluví česky a jsou považováni za Čechy. Naopak krajané žijící v zahraničí, přestože mluví česky, nejsou plně vnímáni jako Češi (Holý, 2001). Čeští občané žijící v zahraničí se podle mého názoru mohou stále cítit Čechy a pociťovat sounáležitost s Českou republikou, i když už v ní nežijí. Většina z nich má stále velmi silné citové vazby nejen ke své rodné zemi, ale i ke svému rodnému městu a kraji. Během mého amerického pobytu ve střední škole jsem navštívila město Cedar Rapids ve státě Iowa, kde žije část českých emigrantů. Tito „Češi“, zejména starší generace, mluví stále českým jazykem, dodržují české zvyky a tradice. Češství a české vlastenectví není v protikladu k evropanství, ale naopak. Domnívám se, že čím intenzivněji občané prožívají svou národní identitu (vazba k rodině, k místu, kde žijí, pocit národní hrdosti), tím ochotněji chápou a přijímají i identitu evropskou. Přijímají evropské hodnoty, jako například preferenci kvality života před materiálními hodnotami, podporují opatření na ochranu životního prostředí, využívají občanských práv (volby na lokální a evropské úrovni) a podporují dodržování lidských práv a práv menšin.

Velmi přesně se k vlastní národní identitě vyjádřil bývalý prezident Václav Havel ve své práci Letní přemítání. „Mým domovem je dům, v němž žiji, obec nebo město, v nichž jsem se narodil nebo v nichž pobývám, mým domovem je má rodina, svět mých přátel, společenské a duchovní prostředí, v němž žiji, mé povolání, podnik či pracoviště. Mým domovem je samozřejmě i země, v níž žiji, jazyk, jímž mluvím, duchovní klima, které má moje země a které zpřítomňuje jazyk, jímž se v ní mluví. Čeština, český druh vnímání světa, česká historická zkušenost, český humor – to vše je neodmyslitelnou součástí této vrstvy mého domova. Mým domovem je tedy i mé češství...Mým domovem je posléze i Evropa a mé evropanství – nakonec – tato planeta a její současná civilizace a pochopitelně i celý tento svět“ (Havel, 1991).

Nad otázkami národní identity a kulturních hodnot našeho státu se zamýšlel také ThMgr. Svatopluk Karásek, evangelický duchovní, hudebník a bývalý poslanec Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, který se snažil odpovědět na to, co mohou Češi vnést do Evropy. „Přicházíme s touhou obnovit v nás a v celé Evropě úctu ke všemu – úctu k sobě, ke spolučlověku, k přírodě, k lidským výtvorům a úctu k Bohu. Nevíme, jak to udělat, ale mohli bychom se o to pokusit. Přinášíme s sebou i upřímnost a bezprostřednost. Upřímnost v pokoře je vhodná pro seznámení a spolupráci“ (Jsme v Evropě – a co dál?, 2004, s. 159).

Národní identita je abstraktní pojem a každý z nás si pod ním může představit něco jiného. Mé zahraniční studijní pobyty mi přinesly vlastní zkušenost pocitu národní identity, kterou jsem získala zejména z amerického pobytu, když jsem navštívila místa, kde se usídlili čeští emigranti, nebo kde působily významné české osobnosti.

5.3. Pohled do minulosti - Historický vývoj Evropské unie

Sjednocení Evropy probíhalo v návaznosti na historické události poválečné Evropy a vznikalo na základě hospodářské a politické spolupráce. Francouzský ministr zahraničí Robert Schuman navrhl při svém projevu dne 9. května 1950 vytvoření jednotného společenství uhelného a ocelářského průmyslu Francie a Německa. O rok později byla podepsána první sjednocující smlouva, zvaná Pařížská, v rámci které byly položeny základy Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) šesti zakládajícími státy, mezi které patřily Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemí a Spolková republika Německo. Původní záměr k založení celoevropské federace se nezdařil, a proto se ESUO stalo alternativou k původnímu plánu. Při vzniku tohoto společenství v něm byly již od samého počátku založeny tendence budoucího rozšiřování v rámci Evropy, tj. k budování nových struktur až po federaci.

Římská smlouva, podepsaná v roce 1957, založila Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii. EHS znamenalo vytvoření společného trhu s volným pohybem zboží, osob, služeb a kapitálu. Smlouva měla za cíl podpořit ekonomický a sociální pokrok, ale i zlepšit životní a pracovní podmínky evropských občanů a zachovat mír a svobodu v Evropě.

V roce 1973 se staly členy EHS společně s Velkou Británií také Irsko a Dánsko, pro něž byl tento krok s ohledem na jejich obchodní vztahy se Spojeným královstvím zcela přirozený. Rozšíření představovalo pro EHS nepochybně úspěch, potvrdilo jeho atraktivitu a současně umožnilo využít ve svůj prospěch důležité britské zahraniční a obchodní vazby.

Při druhém a třetím rozšíření, které je nutné sledovat ve vzájemné spojitosti, přistoupily k EHS v roce 1981 Řecko a v roce 1986 Španělsko s Portugalskem. Zatímco první rozšíření směřovalo na sever a k Atlantiku, další se zaměřilo na jih a Středomoří.

Státy, které se zajímaly o vstup do EHS, musely splnit určité podmínky. Musí jít o evropskou zemi, politický systém nového člena musí být založen na zásadách demokracie a musí být uplatňováno tržní hospodářství. Procedura přijetí za člena probíhá většinou několik let a začíná podáním žádosti státu o přijetí.

Aby Řecko splnilo podmínky přijetí do EHS, muselo změnit vojenský režim v demokracii, Španělsko a Portugalsko přešly od autoritativních režimů k demokratickým státním formám. Sounáležitost s EHS měla zajistit stabilizovaný politický vývoj v těchto státech. Přístup nových států byl spojen s reformami a pokrokem v rozhodovacích procedurách EHS.

Konec studené války byl revolučním impulsem pro možnosti dalšího rozšiřování Evropského společenství. Státy střední a východní Evropy zahájily v poměrně krátkém intervalu po rozpadu sovětského bloku v roce 1989 jednání o navázání užších asociačních vztahů s Evropskou unií. První tři dohody zakládající přidružení, jednotně označované jako evropské dohody, byly uzavřeny v roce 1991. Současně byly podepsány prozatímní dohody o obchodních otázkách, jež měly překlenout dlouhý ratifikační proces.

Maastrichtská smlouva, která ustanovila Evropskou unii, vstoupila v platnost v listopadu 1993. Smlouva znamenala začátek působení Evropské unie na třech základních pilířích, na smlouvách EHS, na společné bezpečnostní a zahraniční politice a na spolupráci v oblasti vnitřních záležitostí a justice. Základními cíli Maastrichtské smlouvy bylo vytvoření hospodářské a měnové unie a evropského občanství. Dalšími záměry byla koordinace politik

v oblasti obchodu, cel, posilování konkurenceschopnosti průmyslu, výzkumu, energetiky a ekologie. Pole působnosti se rozšiřovalo na sociální a zemědělskou politiku a na oblast životního prostředí. Došlo k zavedení principů volného pohybu zboží, kapitálu, osob a služeb. Volný pohyb osob byl považován za nejkomplicovanější a nejkontroverznější z restrikcí a podmínek.

Zasedání v Kodani v roce 1993 určilo kritéria pro vstup těchto zemí do Evropské unie, jako například stabilitu institucí zajišťujících demokracii, ochranu lidských práv a národnostních menšin, fungující tržní hospodářství schopné konkurence v rámci Evropské unie a dodržení cílů politické, hospodářské a měnové unie. Členské státy Evropské unie učinily rozhodující krok k dalšímu rozšíření a souhlasily, aby se asociované země střední a východní Evropy staly členy Evropské unie.

V proceduře přijetí za člena je rozhodující připravenost kandidáta bezvýhradně převzít právní předpisy a postupy platné v Evropské unii (tzv. *acquis communautaire*), které se soustřeďují zejména na přejímání, zavádění a uplatňování legislativy Evropského společenství. Výsledná dohoda o přijetí vyžaduje jednomyslné schválení Evropskou radou, souhlas Evropského parlamentu a ratifikaci dohody o přijetí všemi zúčastněnými státy.

Rozšíření, které následovalo v roce 1995, se odehrávalo v zásadně změněném celoevropském rámci a Finsko, Švédsko a Rakousko znamenaly pro Evropskou unii posílení a stabilizaci. Ze severských zemí Norsko své členství zamítlo v referendu. V roce 1995 Evropskou unii tvořilo 15 členských států.

Dne 3. května 1995 schválila Evropská komise Bílou knihu, která definovala kroky, jež bylo třeba učinit pro postupnou integraci ekonomik zemí střední a východní Evropy do jednotného trhu. Oficiální zahájení procesu rozšíření z března 1998 zahrnovalo 13 zemí: Bulharsko, Kypr, Českou republiku, Estonsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litvu, Maltu, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko a Turecko (Pajas, Rossiter, 2000). Rozšíření Evropské unie o země střední a východní Evropy souviselo na rozdíl od dřívějších případů s otázkami bezpečnosti.

Amsterodamská smlouva, která byla podepsána v roce 1997, revidovala Maastrichtskou smlouvu z roku 1993 a změnila způsoby rozhodování o svobodě, bezpečnosti a legislativě a zdůraznila zejména oblast sociální politiky.

Smlouva z Nice, podepsaná v roce 2001, měla za úkol nastavit fungování evropských institucí, aby byly připraveny na vstup nových členských států. Týká se také institucionálních

otázek ve smyslu zjednodušení smluv. Dalším postupem bylo jednání o ústavní smlouvě, pro které byla svolána speciální instituce (tzv. konvent), aby předložila návrh Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu, který by se zabýval institucionálními reformami a obsahoval by i chartu základních práv. Při schvalování dokumentu se proti tomuto návrhu vyjádřilo negativně Nizozemí a Francie. Poté byl tento materiál přepracován a vznikl nový dokument s názvem Lisabonská smlouva, který v současné době čeká na ratifikaci všech členských států.

V roce 2004 se Evropská unie rozšířila o 8 států střední a východní Evropy, mezi nimi byly také Česká republika a dva středomořské ostrovy, Malta a Kypr. Rumunsko a Bulharsko se staly členy Evropské unie až počátkem roku 2007. Řada dalších evropských států má o vstup do Evropské unie zájem a na vstup čekají v současné době 3 kandidátské státy, a to Chorvatsko, Turecko a Makedonie. Jako potenciální kandidátské země pro vstup do Evropské unie jsou oficiálně stanoveny Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Srbsko a Kosovo. Některé kandidátské státy, zejména Turecko, vyvolávají mezi členskými státy Evropské unie negativní postoje. Odpůrci přijetí Turecka do Evropské unie poukazují na to, že jeho převážná část leží mimo Evropu, a argumentují tím, že má velmi špatné vztahy s některými sousedními státy (Kyprem a Arménií). Mnozí z nich také pochybují o pokroku v oblasti dodržování lidských práv. Kritici přijetí Turecka do Evropské unie (Francie) se obávají změny mocenské rovnováhy v Evropě vzhledem k tomu, že Turecko by bylo v době vstupu nejlidnatějším státem Evropské unie, navíc s většinovou muslimskou populací.

A jak se vyvíjely vztahy mezi Evropskou unií a Českou republikou⁶?

V prosinci 1991 došlo v Bruselu k podepsání asociační dohody mezi Společenstvím a Českou a Slovenskou federativní republikou (ČSFR) s cílem zavedení zóny volného obchodu během deseti let. V důsledku rozpadu ČSFR byly uzavřeny samostatné evropské dohody s Českou republikou a se Slovenskou republikou. Tato Evropská dohoda byla základem vztahů mezi Evropskou unií a Českou republikou. V říjnu 1993 byla podepsána a vstoupila v platnost v únoru 1995. Česká republika podala žádost o členství v Evropské unii dne 17. ledna 1996 a o dva roky později byla zahájena přístupová jednání o podmínkách členství.

Dne 1. května 2004 Česká republika spolu s 9 dalšími státy (Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Kypr, Malta) vstoupila do Evropské unie a v první polovině roku 2009 stála ve vedení a předsedala Evropské unii.

---

⁶ <http://www.evropska-unie.cz>

5.4. Evropská identita

Jak vzniká evropská identita? Podle mého názoru nevzniká najednou, neočekávaně, ale jedná se o velmi pozvolný proces, jemuž předchází vznik vlastní a následně národní identity, který může přejít až v pocit evropanství. Evropská identita je založena na shodném vnímání evropských občanů, kteří sdílejí určitou historii a tradice, uznávají stejné hodnoty a společně se podílejí na budoucím vývoji Evropy.

V souvislosti s tímto tématem mě zaujala polemika bývalého a současného českého prezidenta. Václav Havel Evropu vnímá nejen jako určité území, ale ztotožňuje se s tím, co Evropa pro Evropany znamená, čím pro ně je a co bude znamenat v budoucnu. Na Evropě oceňuje její hodnoty, které jsou součástí evropské identity. Na rozdíl od současného českého prezidenta Václava Klause, který Evropu vnímá hlavně geograficky a domnívá se, že evropská identita neexistuje. Je velmi skeptický k možnosti vytvoření evropského národa i v diskusích o evropské integraci. V nadnárodní spolupráci vidí ohrožení národní suverenity a české národní identity.

Podle prof. Rovné⁷ se vedle nezastupitelné identity národní, která je základem evropské rozmanitosti, kultivuje i jedna z vrstev osobnostní identity, která je i vizí Evropy, identita evropská a „*homo europeus*“. Je zřejmé, že politická a ekonomická integrace Evropské unie sama o sobě evropského člověka nevytvoří, ale nezbytné jsou podněty ve sféře výchovy a vzdělávání. T. G. Masaryk vyslovil názor, že nový člověk, *homo europeus*, se nerodí pouze politikou vnější, nýbrž hlavně politikou vnitřní. Zdůraznil, že politický úkol demokratické přeměny Evropy musí být dovršen a umožněn mravním převychováním národů, což by mělo být heslem demokratické Evropy (Masaryk, 1994).

Podpora mobility umělců i kulturních a audiovizuálních děl dává evropským občanům možnost poznat společné základy k vytvoření jejich evropské identity. Identity, která doplňuje identitu regionální, etnickou, náboženskou a národní.

V souvislosti s mými zahraničními pobyty jsem přesvědčena, že prostřednictvím pracovních a studentských mobilit lze získat přímé zkušenosti s tím, co evropské občanství a jeho hodnoty v praxi opravdu znamenají.

Evropské občanství bylo Evropskou komisí uznáno za hlavní prioritu evropských aktivit. Je založeno na zásadách svobody, spravedlnosti, respektu, bezpečnosti a dodržování základních

---

⁷ Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc. byla členkou Konventu k přípravě evropské Ústavy.

lidských práv. Existence evropského občanství vyžaduje i existenci evropské identity, hrdost plynoucí ze sdílení evropského občanství a ochotu přizpůsobit se povinnostem s tím spojených.

V březnu roku 1994 apeloval Václav Havel, bývalý prezident České republiky, na Evropský parlament, aby připravil dokument definující význam slov „evropský“ a „Evropa“. Havel, jak píše Zygmunt Bauman, navrhl „*Chartu evropské identity*“, která by byla přijatelná pro širokou veřejnost a která má význam právě v období, kdy je svět nucen k odpovědnosti za nevyhnutelné sjednocování lidstva (MacDonagh-Pajerová, Hron, 2008).

Na tuto výzvu reagovala iniciativa Europa-Union Deutschland, jejíž kongres v roce 1995 odsouhlasil „*Chartu evropské identity*“⁸. Tento dokument vykresluje Evropu jako společenství hodnot, a to především hodnot tolerance a humanismu. Evropané se v minulosti vůči těmto hodnotám prohřešili, měli by se k nim ale nyní navrátit a využít je k budování mezinárodních vztahů v duchu svobody, práva a demokracie. Úkolem Evropy by měl být podíl a spolupráce na řešení světových problémů. Z této situace vyplývá nebývalý zájem o „novou evropskou identitu“ a o pokus definice role Evropy na globální úrovni.

Evropská identita, jako jedna z úrovní identit, se doplňuje s dalšími identitami. Vyznává evropské hodnoty, svobodu, demokracii, rovnost, právní stát a dodržování lidských práv, pluralismus a nepřipustnost diskriminace.

Podle Philippa Herzoga minulost Evropy již není směrodatná a evropská identita se tvoří v budoucnosti jako součást celosvětového společenství. „Evropa budoucnosti překračuje dělení na národní státy vytvořením společenství bez hranic“ (MacDonagh-Pajerová, Hron, 2008). Rozšíření Evropské unie přináší Evropě novou identitu, která by měla být jasná, rozlišující a zároveň asimilující. Neznamená zánik národních identit, národní stát zůstává v Evropské unii základní kulturní a politickou jednotkou a národní identita je považována za jednu z nejdůležitějších skupinových identit.

5.4.1. Identita Evropské unie

Pokusy o vytvoření evropské identity vedly přes pokusy o zlepšení kontaktů mezi jednotlivými národy a jejich občany až po snahu centrálně položit základy společné evropské

---

⁸ http://www.europa-web.de/europa/02/203chart/chart_gb.htm

identity. Hledáním společné evropské identity nedochází k potlačování identity národní, naopak, Evropská unie se snaží najít v diverzitě společného jmenovatele.

K utváření identity Evropské unie se ustanovily i její základní symboly:

- vlajka s dvanácti žlutými hvězdami na modrém podkladě (číslo 12 představovalo počet měsíců v roce, hodin během dne, znamení zvěrokruhu a zároveň kruh hvězd tvoří jednotnost společenství);
- společná hymna, za kterou byla vybrána část z Beethovenovy 9. symfonie, Óda na radost;
- Den Evropy (9. květen);
- společná měna euro;

Evropskou identitu podporuje i každoroční udělování evropských cen za kulturu a ocenění typu Evropské hlavní město kultury, kterým Praha byla oceněna v roce 2000.

Evropský kontinent reprezentuje jazyková, kulturní a společenská pestrost. Evropa by mohla zaniknout, pokud nebude bojovat za zachování jazyků, místních tradic a prvků společenské autonomie. Evropa se musí naučit spojit obrovskou paletu kultur a sžít se s perspektivou trvalé kulturní odlišnosti sousedů. V konfrontaci s ostatními národy dochází k posilování identity národní.

Berlínská deklarace, vyhlášená v roce 2007 při příležitosti 50. výročí podepsání Římských smluv, se vyjadřuje k evropské rozmanitosti: „*V Evropské unii ctíme svébytnost a rozmanité tradice jejích členů. Otevřené hranice a živoucí pestrost jazyků, kultur a regionů nás obohacují*“⁹. Evropa se cítí obohacena svou rozmanitostí, a proto se jí snaží chránit a zachovat.

Vlastní národní rozmanitost je významným příspěvkem celému evropskému projektu. Otázky týkající se kultury, vzdělávání a historicky zakotveného sociálního systému hodnot musí zůstat záležitostí národních států. Pravomoci by měly být rozděleny mezi vlády členských států a instituce Evropské unie. Otázky bezpečnosti, zahraniční politiky, vnitřního trhu a přistěhovalecké otázky by měly být řešeny na evropské úrovni. Neznamená to převedení, ale jen rozdělení moci. Zahraniční a bezpečnostní politika by poté mohly být částečně základem společné evropské politické identity. Kulturní identita však zůstane zakotvena na úrovni národa. Každý národ by tedy mohl být při zachování své pevné kulturní podstaty příspěvkem

---

⁹ http://europa.eu/50/docs/berlin_declaration_cs.pdf

k mezinárodnímu společenství, právě díky své osobitosti a kulturním projevům (Karlsson, 1998).

6. Jazyk a jazyková diverzita

Člen Evropské komise J. Figel', odpovědný za vzdělávání, odbornou přípravu a kulturu (který byl v roce 2005 komisařem i pro mnohojazyčnost) konstatoval, že „*dnešní mladá generace plně přispěje k obohacení evropské mnohojazyčné společnosti*“¹⁰.

Rozšířením Evropské unie o další členské státy se kulturní a jazyková diverzita znásobila, což zvyšuje i nároky na porozumění, respektování a udržení všech rozdílů a odlišností, které evropskou sedmadvacítku tvoří, spojují, a utvářejí tak její bohatost a komplexnost. V kontextu těchto změn se vzdělání jeví jako velmi důležité v budoucím rozšiřování Evropské unie. Členské státy Evropské unie vidí svoji budoucnost zejména ve vzdělanosti mladé generace a v uplatnění jejich znalostí. O politice vzdělávání mladé generace rozhodují jednotlivé země Evropské unie samostatně, ale zároveň si stanovují společné cíle a vyměňují si příklady dobrých zkušeností (best practice).

Evropská komise financuje a podporuje mezinárodní výměny studentů mezi vzdělávacími institucemi členských států a zároveň ve svých programech podporuje i celoživotní vzdělávání. Příkladem úspěšné mezinárodní spolupráce je program Erasmus, z něhož bylo podpořeno již přes dva miliony studentů v Evropě. Program výrazně přispěl ke zlepšení spolupráce mezi evropskými univerzitami, ke zvýšení kvality vysokoškolského studia, ke zdokonalení znalosti cizích jazyků, a tím i k posílení evropských dimenzí. Programem je podporována nejen mobilita studentů, ale i pedagogů a manažerů vzdělávacích institucí. Každým rokem vyjíždí do zahraničí 5 tisíc studentů českých vysokých a vyšších odborných škol zapojených do programu Erasmus a za celou dobu jeho působení absolvovalo studijní pobyt v zahraničí již více než 25 tisíc českých studentů.

Evropskou unii tvoří velký počet národů, komunit a jazykových skupin. Ve společném prostoru, ve kterém žijeme, je důležité, abychom jeden druhému rozuměli. Schopností komunikovat v cizím jazyce máme možnost blíže poznat jiné národy, porozumět jim i jejich kulturám.

6.1. Jazyková diverzita

Jazyková rozmanitost je jedním z nejcharakterističtějších rysů Evropské unie, ovlivňuje nejen společenský, kulturní a profesní život jejích občanů, ale i hospodářské a politické aktivity

---

¹⁰<http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction>

jejích členských států. Evropská unie je založena na „jednotě v rozmanitosti“¹¹, tedy rozmanitosti kultur, zvyků a přesvědčení, ale také jazyků. Je to diverzita, která dělá z Evropské unie jedinečný celek, ve kterém se nestírají rozdíly, ale jsou naopak oceňovány a podporovány. Jazyky jednotlivých členských národů přispívají ke kulturnímu bohatství Evropské unie a jsou mostem k větší solidaritě a vzájemnému porozumění.

Leonard Orban, komisař Evropské unie pro mnohojazyčnost, prohlásil: „*To, že vedle sebe v Evropě harmonicky existuje tolik jazyků, je výrazným symbolem usilování Evropské unie o sjednocenost v rozmanitosti*“¹².

Různorodé jazyky mohou znamenat přínos pro evropskou společnost jako celek. Utvářejí osobní identitu, tvoří součást sdíleného kulturního dědictví a přispívají ke vzájemnému porozumění mezi občany. Znalost cizích jazyků může zvýšit pracovní příležitosti, což je velmi důležitým faktorem v současném stavu finanční krize s následnými hospodářskými důsledky.

Evropská unie občany povzbuzuje implementací konkrétních politik a programů ke studiu dalších jazyků, jejichž znalost je důležitá pro profesionální a osobní mobilitu v rámci jednotného pracovního trhu, ale také přispívá ke kulturním kontaktům a vzájemnému porozumění. Komunikace mezi evropskými občany se stává důležitější právě v návaznosti na stále se rozšiřující a různorodou Evropu.

Každý z mnoha národních, regionálních, menšinových a migrantských jazyků, kterými se v Evropě hovoří, dává evropskému společnému kulturnímu zázemí nový rozměr.

Respekt k jazykové, náboženské a kulturní diverzitě je uchovávan v článku 22 Evropské charty základních práv, která byla přijata v roce 2000 (C 364/1, 2000, s. 1). Evropská unie podporuje jazykovou a kulturní diverzitu občanů v souvislosti s integrací na evropské úrovni. Propaguje studia evropských jazyků, včetně minoritních a regionálních jazyků, které jsou součástí evropského kulturního dědictví a kterými mluví 50 milionů lidí ve členských státech Evropské unie.

Instituce Evropské unie nyní pracují ve 23 oficiálních jazycích, protože se snaží zajistit evropským občanům přístup k informacím, právním předpisům a postupům Evropské unie v jejich národních jazycích. Také ustanovení, sdělení a doporučení schválená Evropskou unií

---

¹¹ Překlad anglického originálu „unity in diversity“, které se stalo heslem Evropské unie v roce 2004 po předposledním rozšíření.

¹² http://ec.europa.eu/education/languages/index_en.htm

jsou přímo přístupná každému Evropanovi v jeho rodném jazyce. Při jednání s evropskými institucemi mají občané právo s nimi jednat ve svém národním jazyce a také reprezentanti Evropského parlamentu mají právo při projevech a interpelacích mluvit mateřštinou. Podle Evropské charty základních práv nesmí dojít k diskriminaci na základě jazyka mezi občany velkých a malých států.

Evropská unie používá více oficiálních jazyků než jiné mnohonárodnostní instituce jako NATO (Organizace severoatlantické smlouvy) nebo OSN (Organizace spojených národů). Přestože má OSN více než 190 členů, používá jen šest oficiálních jazyků. Rada Evropy nebo NATO, z nichž každý má více členů než Evropská unie, vydávají oficiální dokumenty pouze v angličtině a francouzštině.

V rámci vnějších vztahů Evropské unie je stále více oceňován přínos mnohojazyčnosti pro mezikulturní dialog. Některými jazyky Evropské unie, takzvanými evropskými světovými jazyky (angličtina, francouzština), se hovoří rovněž v mnoha státech, které nejsou členskými státy Evropské unie. Tyto jazyky představují důležité spojení mezi lidmi a národy v různých oblastech světa.

6.2. Mnohojazyčnost Evropy

Mnohojazyčnost je pro fungování Evropské unie velmi důležitá a její význam podtrhuje i samostatná funkce komisaře Evropské komise pro mnohojazyčnost, kterou zastává, od 1. ledna 2007, Leonard Orban z Rumunska.

Evropská unie je dnes domovem 490 milionů lidí z různých etnických, kulturních a jazykových oblastí. Různorodost evropských jazyků byla utvářena dějinami, geografickými faktory a mobilitou lidí.

Evropská komise ve svém sdělení *Nová rámcová strategie pro mnohojazyčnost* z roku 2005 potvrdila význam jazykové rozmanitosti a poukázala na potřebu rozsáhlejších strategických kroků na podporu mnohojazyčnosti. *Nová rámcová strategie pro mnohojazyčnost* předkládá nový program vzdělávání v oblasti cizích jazyků, podtrhuje potřebnost jazykové vybavenosti evropských občanů a podává zprávu o přínosu mnohojazyčnosti pro dialog mezi kulturami a o úloze, kterou jazyky mají v oblasti podnikání. Zvyšování jazykových znalostí občanů Evropské unie je důležité při dosahování cílů evropské politiky, zejména s ohledem na zvyšující se světovou konkurenci a výzvu kvalitnějšího využití evropského potenciálu k udržitelnému růstu a vytváření většího množství pracovních příležitostí (KOM 596, 2005).

Opatření Evropské komise k evropské mnohojazyčnosti:

- Evropská unie bude pokračovat v podpoře výuky a studia cizích jazyků prostřednictvím programů spolupráce týkajících se vzdělávání, odborné přípravy, mládeže, občanství a kultury;
- prozkoumá způsoby, jak s využitím nového integrovaného programu celoživotního vzdělávání podpořit síť jazykové rozmanitosti;
- v 7. Rámcovém programu pro výzkum a vývoj posílí aktivity v oblasti výzkumu a rozvoje technologií informační společnosti, které souvisejí s výukou cizích jazyků;
- doporučuje zřizování kateder v oblasti studií spojených s mnohojazyčností a interkulturalismem;

V posledních letech zřídila řada evropských univerzit katedry studií spojených s mnohojazyčností a interkulturalismem v evropské společnosti. Stávající podpora Evropské komise v oblasti výzkumu jazykové rozmanitosti by mohla být doplněna právě sítí zmíněných kateder.

Domnívám se, že vysokoškolská zařízení by měla hrát aktivnější roli v podpoře mnohojazyčnosti mezi studenty. Univerzity by měly studenty vybavit solidními jazykovými znalostmi, a to bez ohledu na oblast jejich specializace, aby jim umožnily věnovat se profesi na vysoké odborné úrovni nejen v rodné zemi, ale i v zahraničí. V rámci osnov vzdělávání a odborné přípravy by české školství mělo maximálně využít zahraničních výměn a partnerských programů se vzdělávacími institucemi v jiných zemích.

6.3. Jazyk a mobilita

Evropská společnost v současnosti čelí rychlým změnám, které přináší globalizace, technický pokrok a stárnutí obyvatelstva. Důležitým znakem těchto změn je i větší mobilita Evropanů, kteří více cestují, studují, nebo pracují v zahraničí. V jiném členském státě v současnosti pracuje asi 10 milionů Evropanů.

Studium nebo práce v zahraničí patří k nejúčinnějším způsobům, jak se naučit jiné jazyky, a přináší možnost setkání s jinými kulturami. Například studenti programu Erasmus uvádějí zlepšení jazykových znalostí jako největší přínos svého pobytu v zahraničí. Mnohojazyčnost povzbuzují výměnné pobyty mládeže a projekty twinningových partnerství měst Evropské

unie. Programy mobility podporované v rámci programů celoživotního vzdělávání by měly být široce přístupné všem občanům Evropské unie¹³.

Jazyk je cestou k porozumění jiným způsobům života, a tím otevírá prostor pro mezikulturní toleranci. Znalost jazyků zajišťuje nejen mezikulturní komunikaci, ale využití těchto znalostí umožňuje studium v zahraničí, usnadňuje navázání pracovních kontraktů i cestování po Evropě.

6.4. Doporučení Evropské komise na podporu výuky jazyků

Evropská unie může v oblasti podpory mnohojazyčnosti sehrávat klíčovou úlohu, neboť právě výměna informací, zkušeností a vytváření širší spolupráce je v této oblasti nejpřínosnější.

Evropská unie a její členské země napomáhají rozvíjet jazykové znalosti a podporovat jazykovou rozmanitost. Evropské instituce se snaží podpořit vyučování cizích jazyků na evropské, národní i regionální úrovni, aby evropští občané dostali příležitost naučit se kromě své mateřštiny ještě další dva jazyky.

Cizí jazyky jsou v českých školách často vnímány jako obtížný a náročný předmět výuky. Stále je třeba studenty k výuce cizích jazyků motivovat a metody výuky přizpůsobit jejich potřebám. Domnívám se, že je třeba zvýšit nejen výuku dalších cizích jazyků v základních školách, ale je třeba zajistit i dostatečné množství výukových hodin a zejména odpovídající počet kvalitních pedagogů.

Evropská rada na zasedání v Barceloně¹⁴ v březnu 2002 doporučila, aby členské země zajistily kromě mateřského jazyka výuku alespoň dvou cizích jazyků. Od roku 2002 Evropská komise spolupracovala s členskými státy na dosažení barcelonského cíle a vyzvala je ke stanovení priorit v národních politikách a k návrhu programů pro prohlubování jazykových znalostí, které by byly v souladu s cíli stanovenými v rámci Lisabonské strategie. Komise představila akční plán v podobě iniciativy zvyšování míry individuální mnohojazyčnosti.

Akční plán na období 2004-2006 v oblasti jazykového vzdělávání obsahoval návrh 45 opatření zaměřených na podporu iniciativ místních, regionálních a celostátních orgánů.

Opatření byla rozdělena do těchto tří kategorií¹⁵:

---

¹³ http://ec.europa.eu/education/doc/2008/mobilityreport_en.pdf

¹⁴ http://www.europarl.europa.eu/bulletins/pdf/01s2002_en.pdf

¹⁵ http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/doc124_cs.htm

- rozšíření přínosů jazykového vzdělávání na všechny občany prostřednictvím celoživotního vzdělávání – výuka jazyků předškoláků, žáků základních škol, středoškoláků, vysokoškoláků a v rámci vzdělávání dospělých;
- zlepšení výuky jazyků na všech úrovních - odborná příprava, výuka jiných předmětů prostřednictvím cizích jazyků a zajišťování dostatečného počtu učitelů cizích jazyků;
- vytváření příznivého prostředí pro podporu jazykové rozmanitosti prostřednictvím jazykové výuky;

Evropská komise si uvědomuje, že pro občany z rozdílných etnik, kulturních a jazykových prostředí je velmi důležité poskytnutí odborné pomoci k pochopení a prohloubení schopnosti komunikovat v cizím jazyce. Akční plán doporučuje začít s výukou cizích jazyků již v předškolním věku a zajistit adekvátně proškolené učitele. Za tuto problematiku je ale každý členský stát Evropské unie zodpovědný sám a Evropská komise doporučuje výměnu osvědčených postupů ve výuce cizích jazyků mezi členskými státy i regiony.

Evropská komise by chtěla dosáhnout zvýšení jazykových znalostí v co nejkratším časovém horizontu, ale podle mého názoru je tento cíl velmi ambiciózní, protože se jedná o dlouhodobý proces, ve kterém je nutné se zaměřit zejména na nejmladší generace, žáky základních a středních škol, studenty vyšších odborných škol a univerzit a rozvíjet u nich všestranné schopnosti s jazykovými znalostmi.

Jak mohou média a nové technologie sloužit jako spojovací článek mezi lidmi hovořícími různými jazyky? Důležitou hodnotou ve škále dovedností, které dnešní globalizující se Evropa vyžaduje, je používání cizích jazyků a dalších komunikačních nástrojů (KOM 566, 2008). Média, nové technologie a překladatelské služby mohou narůstající rozmanitost jazyků a kultur Evropské unie přiblížit občanům a nabídnout prostředky pro překonávání jazykových bariér. Média mají velký potenciál pro podporu mezikulturního dialogu, a mohou tak být významným zdrojem neformálního jazykového vzdělávání prostřednictvím zábavně-vzdělávacích pořadů a titulkovaných filmů.

S využitím nových technologií lze řešit i rozšiřování nabídky jazyků (výuka prostřednictvím internetu, videokonferencí nebo virtuální konverzace). Podstatné pro jazykovou výměnu je také vytváření sítí kontaktů mezi školami a poskytovateli vzdělání a partnerství se zahraničními institucemi. Je třeba lépe využít širokého potenciálu internetu k výuce jazyků a také omezit dabování zahraničních pořadů a zavést více titulků v televizi a kině. Uznání

jazykové diverzity a vědomí, že jazyková výuka může šířit toleranci a vzájemné porozumění, se řadí mezi priority Evropské unie.

Velkou nevýhodou ve výuce cizích jazyků je nedostatek kvalifikovaných pedagogů. Členské státy by měly prioritně podporovat kvalitu vzdělávání učitelů v perspektivě jejich celoživotní kariéry, zejména s ohledem na podporu kvalitní počáteční přípravy, celoživotního učení, poradenství a v neposlední řadě zatraktivnit povolání učitele ve společnosti.

Možnost studijních pobytů v zahraničí pro učitele cizích jazyků se ukazuje jako esenciální. Mobilita pedagogů je stále velmi nízká, a to kvůli obtížnému získávání pracovního místa v zahraničí, absenci kariérních motivací a v neposlední řadě i nepružným mechanismům bilaterálních a multilaterálních výměn.

Sdělení Evropské komise „Mnohojazyčnost: přínos pro Evropu i společný závazek“, který komise vydala v roce 2008, se zabývá problematikou jazyků v širším kontextu sociální soudržnosti a prosperity a opětovně podtrhuje důležitou roli jazyků. Zdůrazňuje, že jazyky jsou klíčem ke komunikaci, a tím také k jiným kulturám.

Nejčastějším cizím jazykem, který se Evropané učí mimo svou mateřštinu, je angličtina. Vliv anglického jazyka v Evropské unii jako *lingua franca*¹⁶ se v posledních letech velmi rozšířil a stále více žáků a mladých lidí jej volí jako první cizí jazyk (Many tongues, one family, 2004). Evropská unie vyslovila obavy, aby se výhradní používání angličtiny nestalo limitujícím faktorem lingvistické diverzity v evropských státech.

Ukazuje se, že v menších členských státech, jejichž jazyk není příliš známý, je úroveň mnohojazyčnosti vyšší a do této skupiny je možné zařadit například Lucembursko, Nizozemí, Dánsko a Švédsko. Naopak v zemích, kde je státním jazykem jeden z hlavních evropských jazyků (Irsko, Velká Británie, Francie), mají občané těchto států jazykové znalosti mnohem menší (Eurobarometr 243, 2005).

Aniž bych chtěla jakkoli generalizovat, lze podle mých zkušeností ze zahraničních pobytů vyslovit jistá zobecnění ve vztahu jazykových znalostí a národnosti studenta. Studenti menších národů jsou v učení se cizích jazyků aktivnější, zatímco Angličané a Francouzi spoléhají jen na znalosti svého mateřského jazyka. Také mohu konstatovat, že Španělé a Italové mívají s výukou cizích jazyků problémy. Během dlouhodobějších pobytů v zahraničí

---

16 Lingua franca – jakýkoliv jazyk šířeji využívaný nad rámec rodilých mluvčích

vytvářejí komunity s ostatními příslušníky svého národa, a proto nedosahují během studijních pobytů v porovnání s jinými studenty tak dobrých výsledků.

Schopnost rozumět a komunikovat ve více než jednom jazyce je žádoucí dovedností pro život všech evropských občanů. Podle svých zkušeností ze zahraničních pobytů musím s daným trvzením souhlasit, protože znalost dalšího jazyka je velkou výhodou a umožňuje Evropanům využít svobody pracovat, nebo studovat v jiném členském státě nebo i mimo evropský kontinent.

Občané Evropské unie mají právo žít a bydlet v kterémkoli státě Evropské unie a znalost cizích jazyků je klíčem ke skutečné mobilitě v jejím rámci. Umožní evropským občanům nalézt lepší zaměstnání a využít studijních a pracovních příležitostí napříč kontinentem.

Zejména nyní poskytuje znalost každého dalšího cizího jazyka konkurenční výhodu. Společnosti stále častěji hledají osoby se znalostí více jazyků, aby mohly podnikat v rámci Evropské unie i za jejími hranicemi. Ti, kteří ovládají více jazyků, si mohou vybírat ze širší škály nabídek zaměstnání včetně pracovních příležitostí v zahraničí. Neznalost jazyků se uvádí jako hlavní překážka k získání práce v zahraničí (KOM 773, 2007). Mnohojazyčné společnosti naopak dokazují, jak lze jazykovou rozmanitost a investice do jazyků a mezikulturních schopností proměnit ve skutečný základ prosperity.

7. Vzdělávání mladé generace

I když Evropská unie respektuje, že politiky vzdělávání jsou ponechány v kompetencích členských států, snaží se prostřednictvím mezinárodních programů a spolupráce prosadit evropskou dimenzi do vzdělávacích systémů členských států. Vzdělání u mladé generace podporuje a vytváří vztah k Evropě, k hrdosti na evropský kontinent, k porozumění mezi evropskými národy a k uznávání evropského kulturního dědictví.

Václav Havel se k tomuto tématu vyjádřil slovy: „*Není třeba předat příštím generacím Evropu egoistickou, zaslepenou a hluchou vůči potřebám ostatních*“ (Le Conseil de l'Europe présenté aux jeunes, 2002, s. 13).

7.1. Programy Evropské unie v oblasti kultury a mládeže

Evropská unie předkládá značné množství variabilních programů v oblasti vzdělávání (KOM 242, 2007), které je určeno nejen žákům středních, vyšších odborných a vysokých škol, ale i programů, které jsou určeny pro další odborné a terciální vzdělávání. Instituce, které se ucházejí o účast v těchto programech, mohou být nejen základní, střední, vyšší odborné a vysoké školy, ale i neziskové organizace, poradenská, vzdělávací a pedagogická centra.

Evropská výkonná agentura pro vzdělávání, audiovizí a kulturu (EACEA) je zodpovědná za implementaci a řízení programů Evropské unie v oblasti vzdělávání, audiovizí a kultury. Vznikla v roce 2006 a soustřeďuje se zejména na administrativně technickou pomoc. Pracuje pod vedením tří zastřešujících generálních sekretariátů Evropské komise, které představují politickou moc rozhodování: Generální sekretariát (GS) pro vzdělávání a kulturu, GS pro informační společnost a média a GS externí kooperace a rozvojové pomoci.

Rokem 2007 začíná nová etapa programů s novými cíli v oblasti vzdělávání a kultury pod vedením Evropské komise a úkolem je aktualizovat a modernizovat již zavedené programy a umožnit, aby se jich zúčastnil co největší počet mladých Evropanů.

Mládež v akci je evropským programem mobility a neformálního vzdělávání. Cílem nového programu je propagace evropského občanství mezi mladými lidmi ve věku od 13 do 30 let. Úkolem programu je prosazovat solidaritu, iniciativu, tvořivost, podpořit vzájemné porozumění mladých lidí v různých členských státech a zapojit je do utváření budoucí Evropské unie. Propaguje neformální vzdělávání a mezikulturní dialog v rámci i mimo Evropu a zároveň povzbuzuje mladé lidi k účasti na programu v zájmu rovných příležitostí

pro všechny z různých sociálních vrstev a kulturních prostředí. Každoročně Evropská komise přijme tisíce přihlášek do tohoto programu, ale po výběrovém procesu jsou financovány jen ty nejlepší projekty.

Program Kultura, jehož heslem je *Překonávání hranic – spojování kultur*, navázal na aktivity programu Kultura 2000 a zaměřil se na vyšší mobilitu lidí pracujících v kulturním odvětví, nadnárodní výměnu výtvarných předmětů a mezikulturní dialog. Program Kultura byl zřízen s cílem posílit kulturní prostor sdílený Evropany, který je založen na společném kulturním dědictví, a podpořit spolupráci mezi kulturními činiteli evropských zemí, které se programu účastní. Propagací kulturní spolupráce členských států v Evropě je možno přispět k znovuoživení evropského občanství. Program Kultura představuje interdisciplinární přístup a zaměřuje se na potřeby, které představitelé kulturní sféry určili a definovali ve veřejných diskusích a konzultacích s Evropskou komisí. Programu se mohou zúčastnit profesionální organizace, nadace, nevládní organizace, evropské zájmové skupiny a kulturní instituty.

Úkolem dalšího programu **Evropa pro občany**, je podpora evropského občanství a kooperace mezi lidmi. Jeho součástí jsou projekty pro aktivní zapojení občanské společnosti v Evropě. Program má přispívat k pocitu sounáležitosti s evropskými myšlenkami a podpořit proces evropské integrace.

7.2. Program celoživotního vzdělávání

Evropská komise zahájila politiku spolupráce v oblasti celoživotního vzdělávání ve snaze zlepšit kvalitu systémů vzdělání a odborné přípravy pro všechny věkové kategorie. Pokračováním programu Sokrates, Leonardo da Vinci a eLearningových programů je nový program **Celoživotní vzdělávání**. Jeho součástí jsou 4 sektorové podprogramy, 4 příčné programy a program Jeana Monneta. Mezi 4 sektorové podprogramy byly zařazeny Comenius (akce pro školy), Leonardo da Vinci (odborné školení), Gruntvig (vzdělávání dospělých) a Erasmus (vysoké školy).

Comenius je zaměřen na spolupráci mezi vzdělávacími institucemi v rámci Evropské unie. Usiluje o zlepšení kvality výuky, o posílení její evropské dimenze a o usnadnění výuky mobility a jazyků.

Leonardo da Vinci umožňuje získat odbornou kvalifikaci praxí u zahraničního zaměstnavatele, která je uznávaná ve všech zemích Evropské unie. Mladým lidem nabízí zvýšení zkušeností a zlepšuje jejich šance na lépe kvalifikované zaměstnání.

Gruntvig usnadňuje výměnu zkušeností ve všech oblastech všeobecného vzdělávání dospělých v evropském měřítku. Podporuje kurzy pro lektory a kooperaci v rámci partnerských sítí.

Cílem programu **Erasmus** je zlepšit kvalitu vysokého školství a posílit jeho evropskou dimenzi. Program podporuje nadnárodní kooperaci mezi univerzitami a dalšími vzdělávacími institucemi, zajišťuje evropskou mobilitu vysokoškolských studentů, pedagogů a dalších pracovníků vysokých škol.

Čtyři příčné programy **Celoživotní vzdělávání** se zabývají politikou kooperace a inovace, jazykovou výukou, ICT (informačními a komunikačními technologiemi) a šířením výsledků. Jejich činností je především analýza systémů v politice vzdělávání (statistiky a výzkum v dané oblasti), podpora transparentnosti, uznávání kvalifikací a poradenství pro mobilitu.

Program Jeana Monneta propaguje studium a aktivity ve prospěch evropské integrace. Podporuje významné instituce v této oblasti, v jejímž rámci se poskytují granty na výzkumné činnosti a konference.

Externí spoluprací Evropské unie v oblasti vzdělávání se zabývá program Erasmus Mundus. Byl vytvořen pro zlepšení kvality evropského vysokého školství a je určen studentům z celého světa. Zajišťuje studentskou mobilitu a propaguje evropské vzdělávací instituce. Zaměřuje se na kooperaci se třetími zeměmi za účelem zlepšení rozvoje lidských zdrojů a vzájemného porozumění mezi rozdílnými kulturami. Má povzbudit studenty ze třetích zemí, aby si za cíl svých studií vybrali Evropu.

V rámci snadnějšího pohybu mladých lidí mezi vzdělávacími institucemi a na pracovním trhu zavedla Evropská komise tzv. Europass. Jde o dokument, který obsahuje životopis studenta v evropském formátu a potvrzení o jazykových znalostech. Účelem je pomoci zviditelnit dovednosti a kvalifikaci mladých lidí a usnadnit jejich mobilitu v Evropě.

Členské země se podílejí na podpoře mobility, která je založena na pozitivních zkušenostech z existujících evropských programů, jako např. program Marie Curie. Program se zaměřuje na mobilitu výzkumných pracovníků všech věkových kategorií a je financován ze 7. Rámcového programu pro výzkum a vývoj. K podpoře mezinárodní mobility by měly státy implementovat Evropský kvalifikační rámec, který je koncipován jako nástroj zaměřený na uznávání výsledků vzdělávání v rámci Evropské unie (uznávání diplomů a kvalifikací), a tím na usnadnění studijní a pracovní mobility.

Aby Evropská komise sjednotila vzdělávací systémy v jednotlivých členských zemích, zavedla tzv. Boloňský proces¹⁷ v celém vysokoškolském vzdělávacím procesu (univerzit, vysokých škol, uměleckých vysokých škol a vysokoškolských institutů) ve všech členských i asociovaných státech. Do roku 2010 bude ve všech institucích, které se tohoto procesu zúčastní, zaveden tříступňový systém studia, a přizpůsobí se tak evropskému standardu (3+2+3 roky studia) na úrovni bakalář, magistr a doktor. Systém zvyšuje možnosti mobility pro studenty, pedagogy i výzkumné pracovníky. Kromě jiného usnadní i uznávání diplomů na evropské úrovni.

7.2.1. Program Erasmus

Hlavním cílem programu Erasmus je zajištění studentských a pedagogických výměn, tvorba společných evropských osnov a kreditního systému, který usnadní uznávání předmětů jedné univerzity druhou vysílací institucí. Výměny v rámci programu probíhají na základě tzv. bilaterálních smluv s partnerskou vysokou školou v zahraničí. Student se může programu zúčastnit již po dvou úspěšně zakončených semestrech, ale jen jednou během studia.

Univerzity musí být zapsány v tzv. Erasmus University Charter. Tato listina opravňuje vysokoškolskou instituci zapojit se do všech aktivit programu Erasmus a žádat o jejich financování. Žádost o přidělení Erasmus University Charter se zasílá ke schválení Evropské komisi. Existují dva typy Erasmus University Charter (EUC) – „klasický EUC“ pro všechny typy aktivit kromě pracovních stáží a „rozšířený EUC“ pro všechny typy aktivit včetně pracovních stáží.

Studijní pobyty, zpracování diplomové nebo disertační práce na zahraniční univerzitě může trvat od tří do dvanácti měsíců. Toto období by mělo být považováno za součást studia na vysílací univerzitě. Většinou student zůstává na přijímací univerzitě jeden nebo dva semestry školního roku. Vybírá si předměty podle osnov své vysílací instituce, aby výsledky mohly být započítány do jeho studijního plánu. Na studium v zahraničí student obdrží příspěvek v podobě stipendia, které se liší podle země přijímací univerzity.

Portugalské předsednictví v roce 2007 uspořádalo konferenci k 20. výročí programu Erasmus, který je považován za jeden z nejúspěšnějších evropských programů. Za dvacet let jeho existence se ho již zúčastnily 2 miliony studentů. Na konferenci byly mj. diskutovány otázky

---

¹⁷ V červnu 1999 se sešlo 31 ministrů zodpovědných za vysoké školství z 29 evropských zemí v Boloni, kde podepsali deklaraci o vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010, tzv. Boloňskou deklaraci. Přijali tak program, který se stal akčním plánem rozvoje vysokého školství v Evropě do roku 2010.

sociální dimenze tohoto programu, tzn. bariéry sociální povahy, které brání studentům se do programu zapojit. K dvacetiletému výročí programu Erasmus bylo rozhodnuto o rozšíření sociální základny programu Erasmus ve 3 směrech:

1. zvýšit počet studentů v mobilních programech (až na 20% v roce 2020);
2. zvýšit účast studentů z nižších sociálních tříd (týká se západní Evropy), mužů a handicapovaných studentů;
3. orientovat mobilní výjezdy více do východní Evropy;

Mezi nástroje vedoucí k rozšíření sociální základny programů patří zvýšení dofinancování stipendií z národních zdrojů, zajištění vzájemného uznávání kreditů a zkoušek, ale i řešení problémů s ubytováním studentů. Důvodem pro rozšíření sociální základny je především vytvoření jednotného vzdělávacího prostoru v rámci Evropské unie do roku 2010, prohloubení pocitu „evropské identity“ a podpora mnohojazyčnosti.

Jak Česká republika podporuje program Erasmus?

Česká republika považuje mobilitu studentů za jednu ze svých priorit, a program Erasmus se proto stal široce oceňovanou iniciativou. Z tohoto důvodu se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy od počátku soustředilo i na otázky bariér, které brání účasti studentů v tomto programu, přičemž sociální dimenze byla jednou z klíčových problematik.

Grant v programu Erasmus je v České republice složen ze dvou částí – z prostředků, které poskytuje Evropská unie, a z prostředků zajištěných ze státního rozpočtu. Tím se Česká republika snaží zaručit, že všichni studenti dostanou takový grant, který jim umožní pokrýt zvýšené finanční náklady spojené se studiem v zahraničí. V neposlední řadě je nutné zmínit, že řada vysokých škol studentům přispívá na studium v zahraničí i ze svých prostředků, přičemž sociálně znevýhodnění studenti mají možnost požádat i o mimořádná stipendia.

Podle výsledků hodnocení koordinátorů programu Erasmus na vysokých školách není ale výše grantu tím hlavním kritériem, podle něhož se student rozhoduje, zda vyjede, či nevyjede studovat do zahraničí. Rozhodujícím faktorem je v současné době spíše motivace a ambice studenta včetně znalostí jazyků. Výhodou by pro studenty byla možnost si při studiu v zahraničí přivydělat.

7.3. Rada Evropy

Na oblast vzdělávání, mládeže a kultury se soustřeďuje nejen Evropská unie, ale i například Rada Evropy.

Je koncipována jako mezinárodní organizace zajišťující spolupráci účastnických evropských zemí, zejména při podpoře demokratických struktur a ochraně sociálních a lidských práv a svobod. Zabývá se především spoluprací v kultuře, vzdělávání, zdravotnictví a dalších oblastech. Členy této instituce jsou státy téměř z celé Evropy, dále Ruská federace, Ukrajina, státy Zakavkazska a Střední Asie, dohromady 41 členů.

Rada Evropy také podporuje studentské výměnné programy a mobilitu v rámci evropského kontinentu, zaměřené zejména na zdokonalení se v cizích jazycích. Klade důraz na vzdělání, které napomáhá porozumět a ctít lidská práva a svobodu, posílit demokratické pozice a investovat do budoucnosti Evropy. Hlavní cíl vidí Rada Evropy v přípravě mladých lidí na jejich občanské povinnosti, nejenom v jejich zemi, ale také na mezinárodní úrovni.

V rámci Rady Evropy se vzděláváním cizích jazyků zabývá Sekce moderních jazyků ve Štrasburku a zejména Evropské centrum moderních jazyků (European Center for modern languages) v rakouském Grazu, kde jsem měla možnost účastnit se stáže v roce 2006. Centrum je zaměřeno na výzkumnou a expertní činnost v oblasti výuky cizích jazyků a její kulturní dimenze.

Mezi projekty v období 2004-2007, které byly uspořádány podle tematických oblastí, patřily například programy Lea, Gulliver nebo Icopromo, které se soustředily zejména na oblast komunikace a rozvoj interkulturních dovedností v rámci jazykové výuky v mnohojazyčné a multikulturní Evropě. Projekt Icopromo se zaměřil na rozvoj kulturní dimenze v jazykové výuce a ve vzdělávání. Projekční tým vypracoval návrh k podpoře kritického kulturního povědomí vlastních a cizích kultur a zaměřil se na profesní výkony absolventů interdisciplinárních oborů sociálních věd. Většina projektů Evropského centra moderních jazyků Rady Evropy se zabývá kulturní dimenzí jazykového vzdělávání a snaží se implementovat interkulturní vnímavosti v oblasti jazykové výuky.

8. Prezentace České republiky v zahraničí v kulturní oblasti

8.1. Česká centra

K propagaci české kultury ve světě přispívají i Česká kulturní centra¹⁸. Jejich úkolem je reprezentovat Českou republiku v zahraničí v oblasti kultury, obchodu, cestovního ruchu a být styčným bodem českých kulturních aktivit v zahraničí. Vedle propagačních materiálů o České republice organizují setkání s předními českými umělci a pořádají prezentace českých tradic v návaznosti na české svátky. Českou republiku v zahraničí zastupuje 22 Českých center.

Přistoupení České republiky do Evropské unie otevřelo nové možnosti spolupráce v rámci uměleckých projektů a zlepšila se i mobilita a uplatnění českých umělců v dalších členských státech. Podporována je evropská tvorba, nezávislé projekty, tradiční i současná produkce. Zejména program Culture 2000 posílil rozvoj uměleckých odvětví, vztahů, spolupráce a předávání zkušeností.

V rámci předsednictví České republiky v Evropské unii (1. polovina roku 2009) byly v Českých centrech v zahraničí připraveny kulturní a reprezentační akce, zejména však tematické prezentace a diskuse, výstavy výtvarného umění, hudební, divadelní a filmová představení.

Během českého předsednictví nebyla prezentace české kultury v zahraničí jen v režii Českých center, ale i zastupitelských úřadů pod záštitou Ministerstva zahraničních věcí a zejména Stálého zastoupení České republiky při Evropské unii v Bruselu.

O pozornost zahraničního návštěvníka či diváka se ucházely přední české osobnosti, jimiž jsou Karel Čapek a Josef Čapek, Alfons Mucha, Franz Kafka, Bohuslav Martinů, Antonín Dvořák a ze současných umělců vystoupila Iva Bittová, Jiří Stivín, Čechomor, Divadlo Járy Cimrmana, orchestr Ondřeje Havelky, konalo se divadelní představení Černého divadla, Jadran Šetlík představil své fotografie a Adolf Born své výtvarné umění.

Představeny byly projekce i putovní výstavy, jako např. Evropa regionů - Evropa bez bariér, výstava fotografií Rok "68-89", filmové turné "Zlatá šedesátá", 60 let od založení NATO a 10 let ČR v NATO, 5 let v EU, výstava k 20. výročí pádu železné opony, Festival "Po roce '89", Czech Press Photo, putovní expozice Orbis Pictus, výstava o tradici českých betlémů, českého

---

¹⁸ Česká centra jsou řízena Správou českých center, která je příspěvkovou organizací Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

designu a moderní české sklářské tvorby, výstava Sedmnáct století českého granátu, České památky UNESCO, Charta 77, od Golema k robotům či Praha – srdce Evropy, Cirkus totality – Opona, Český architektonický kubismus 1911-1914, Noc literatury, výstava Evropská identita, knižní veletrh, retrospektiva oskarových filmů, výstava Karel IV. a evropanství a Václav Havel v proměnách Evropy, výstava o J. Palachovi a J. Zajícovi, prezentace tradičních značek českých firem České hvězdy, fotografická sbírka Jeden den v ČR a filmové ozvěny festivalu s lidsko-právní tematikou Jeden svět – Člověk v tísní.

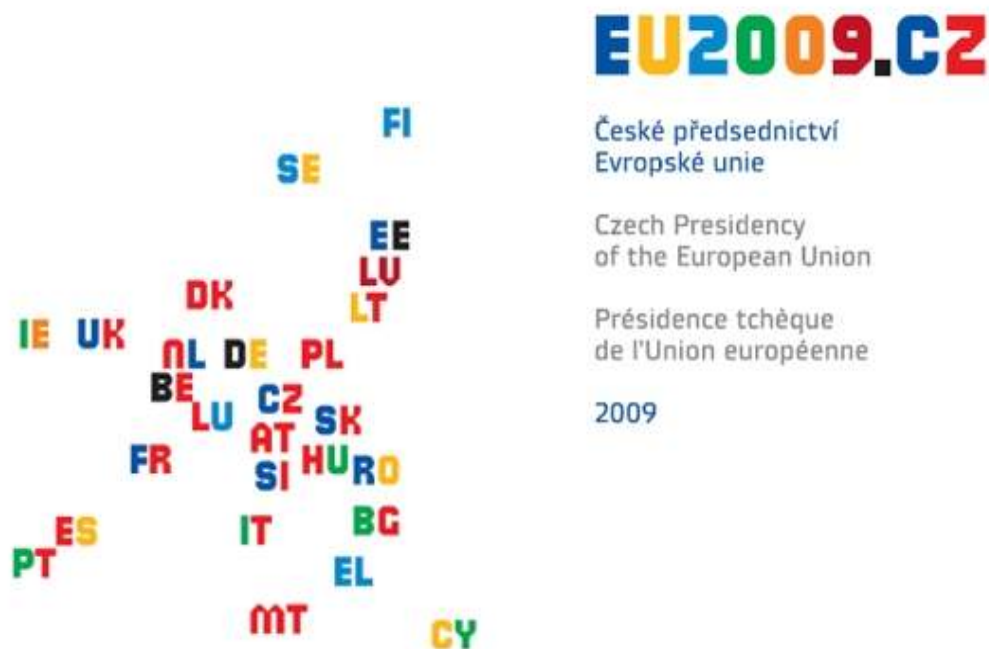
8.2. Předsednictví České republiky v Evropské unii

Česká republika převzala předsednictví v Evropské unii od Francie a předsedala v Radě Evropské unie v období od 1. ledna 2009 do 30. června 2009.

Předsednické země se střídají každých 6 měsíců a pořadí je vyváženě určeno podle počtu obyvatel, velikosti a důležitosti státu a podle toho, zda se jedná o stát původní Evropské unie - 15 či stát “nový”, který vstoupil do Evropské unie 1. května 2004. V České republice byla organizace a příprava na předsednictví svěřena Úřadu místopředsedy vlády pro evropské záležitosti a jednotlivým ministerstvům.

Pro předsednictví je kromě pracovního programu důležitá také reprezentace členské země, a to prostřednictvím předsednického loga a motta. Českou republiku reprezentovalo logo českého předsednictví, které bylo vybráno z nezávislé soutěže (kam se mohli přihlásit architekti, výtvarníci, studenti, ale i veřejnost) a bylo představeno v listopadu 2008. Skládá se z různě barevných písmen a číslic (EU2009.CZ), CZ je zobrazeno v národních barvách a Evropská unie v unijních barvách. Logo bývá zobrazeno na všech pracovních materiálech a dárkových předmětech.

Obrázek 1. Logo českého předsednictví a logo s mapou států – jednotný vizuální styl¹⁹

Dalším atributem předsednictví je motto předsednické země. Česká republika vybrala motto „Evropa bez bariér“, které vystihuje priority České republiky, a to především plné fungování vnitřního trhu, volný pohyb zboží, služeb a zejména volný pohyb osob. Mezi všeobecné priority patří energetická bezpečnost, konkurenceschopnost a vnější vztahy Evropské unie.

8.2.1. Priority českého předsednictví

Česká republika stanovila stěžejní priority pro své předsednictví v Radě Evropské unie. V oblasti vzdělávání, mládeže a kultury se zaměří zejména na celoevropskou strategii vzdělávání po roce 2010, partnerství mezi sférou vzdělávání a podnikatelským sektorem, otevřenost vzdělávacích systémů, rozvoj vysokoškolského vzdělávání, dobrovolnictví a audiovizí.

---

¹⁹ <http://eu2009.cz>

Vzdělávání

Aktualizace strategického rámce evropské spolupráce ve vzdělávání po roce 2010

Česká republika se v průběhu svého předsednictví zaměřila na pokračování jednání o budoucím strategickém rámci evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě po roce 2010, který by měl zásadně přispět k aktivnímu rozvoji lidského potenciálu Evropy. Nový strategický rámec by měl vytyčit dlouhodobé cíle spolupráce mezi členskými zeměmi v další dekádě. Důraz je kladen na diskusi o aktuálních tématech (mj. vzdělávání migrantů, podporu mobility) a implementaci evropského systému kreditů pro odborné vzdělávání a evropského rámce pro zajištění kvality v odborném vzdělávání.

Partnerství mezi sférou vzdělávání a podnikatelským sektorem

Jednou z oblastí zájmu předsednictví bylo zdůraznění otevřenosti vzdělávacích institucí a významu jejich spolupráce se zaměstnavateli a regiony. Z hlediska fungování „Evropy znalostí“ je nutné soustředit se především na realizaci znalostního trojúhelníku (vzdělávání – výzkum – inovace) a na podporu otevřenosti vzdělávacích institucí. Česká republika primárně zaměřila svoji pozornost na podporu rozvoje spolupráce mezi oblastí vzdělávání, odborné přípravy, výzkumu a vývoje na straně jedné a odběratelskou sférou (zaměstnavatelé/podniky) a regiony na straně druhé. Interakce obou sfér je rozhodující pro určení a zajištění klíčových kompetencí a dovedností všech jednotlivců, jež jsou určující pro jejich maximální profesní i osobní rozvoj a uplatnitelnost na trhu práce. Na druhé straně, aby zaměstnavatelé mohli spolupracovat s vysoce kvalifikovanými a flexibilními zaměstnanci. Zde je otevřen široký prostor pro rozvoj evropské spolupráce z hlediska uznávání výsledků celoživotního procesu vzdělávání a rozvoje společných principů v otázkách kvality a rámců kvalifikací.

Předsednictví úzce spolupracovalo s Evropskou komisí na její iniciativě zaměřené na spolupráci univerzit a podnikatelského sektoru. S touto problematikou úzce souvisí předvídání a rozvoj dovedností v Evropě v nadcházejícím období. Předsednictví proto věnovalo pozornost iniciativě Evropské komise zaměřené na otázku dovedností z hlediska rozvíjejících se profesí.

Rozvoj vysokoškolského vzdělávání – kvalita a otevřenost (Boloňský proces²⁰)

V oblasti rozvoje vysokoškolského vzdělávání se české předsednictví věnovalo vyhodnocení naplňování priorit Boloňského procesu stanovených pro období 2007 – 2009, průběžnou zprávou o celkovém vývoji za léta 1999-2009 a přípravou podkladů pro stanovení vize po roce 2010. Mezi hlavní priority pro rok 2009 patřila mobilita, odstranění ekonomických a sociálních bariér ve vysokém školství, implementace národních soustav kvalifikací, systémů zabezpečení kvality nebo strategie spolupráce s mimoevropskými zeměmi. Zejména ale konkrétní kroky pro odstranění bariér mobility studentů včetně uznávání dosavadního vzdělávání.

Mládež

Na základě návrhu Evropské komise, který shrnul výsledky spolupráce v oblasti mládeže a navrhl její budoucí rámec po roce 2009, předsednictví vyhodnotilo plnění stávajících priorit, jejich význam pro budoucnost, použité metody a dopady současného rámce spolupráce. Zaměřilo se především na revizi fungování metody otevřené koordinace a naplňování Evropského paktu mládeže. České předsednictví dále přispělo k implementaci doporučení Rady Evropy o mobilitě mladých dobrovolníků v rámci Evropy.

Kultura

V oblasti kultury bylo prioritou českého předsednictví plnění Evropského programu pro kulturu přijatého usnesením Rady Evropy v listopadu 2007. V rámci strategických cílů Evropského programu pro kulturu Česká republika prosazovala zejména tyto prioritní činnosti:

- podpora přístupu občanské společnosti ke kultuře, zejména prostřednictvím podpory kulturního dědictví, kulturní turistiky, součinnosti s uměleckým vzděláváním a větší mobility výtvarných sbírek;
- vypracovávání statistických standardů v oblasti kultury;

V oblasti ochrany kulturních statků se české předsednictví zaměřilo na neformální projednávání širokého spektra aktuálních témat:

---

²⁰ V červnu 1999 se sešlo 31 ministrů zodpovědných za vysoké školství z 29 evropských zemí v Boloni, kde podepsali deklaraci o vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010, tzv. Boloňskou deklaraci. Přijali tak program, který se stal akčním plánem rozvoje vysokého školství v Evropě do roku 2010.

1. zamezení ztrát kulturních hodnot;
2. zabezpečení ochrany kulturního dědictví na národních úrovních;
3. výměna zkušeností jednotlivých zemí s ochranou kulturních statků proti kriminálním deliktům (v rámci systému evropské či mezinárodní spolupráce);

EMPIRICKÁ ČÁST DISERTAČNÍ PRÁCE

Stále více vysokoškolských studentů využívá možnosti zúčastnit se výměnných studijních programů nebo jazykových kurzů v zahraničí, a tak provedení sondy o migraci a názorech mladých lidí na národní a evropskou identitu má v rámci disertační práce aktuální opodstatnění.

Současná mladá evropská generace, „generace Erasmus“, má možnost realizovat část svého studia v zahraničních vysokoškolských institucích v rámci i mimo území Evropské unie, a proto je připravena hledat si zaměstnání i v jiných zemích. Politické nástroje Evropské unie (programy, směrnice, doporučení) mobilitu v rámci vysokoškolského vzdělávání podporují a snaží se co nejvíce odstranit překážky, které ji v evropských státech omezují.

Výsledky a závěry diplomové práce z roku 2005, které prezentovaly názory a postoje vysokoškolských studentů na mobilitu v rámci programu Erasmus, se staly impulsem k pokračování a k prohloubení tohoto aktuálního tématu.

Výzkumná část disertační práce byla provedena u náhodně vybraných respondentů, kteří skončili vysokoškolská studia

- a absolvovali studijní stáže v **Evropské komisi** a v dalších evropských institucích (Evropský parlament, Evropský soudní dvůr, Hospodářský a sociální výbor a Výbor regionů)
- a u studentů různých oborů doktorského studia v **Evropském universitním institutu** (EUI) ve Florencii.

Analýza výsledků dotazníkového šetření disertační práce potvrdila některé z předpokládaných hypotéz a zároveň přinesla nová a zajímavá zjištění.

Výsledky šetření jsem porovnávala se závěry výzkumu z roku 2004 -2005. Jednalo se například o jazykové znalosti mladé generace, ochotu k migraci, názor na kulturní diverzitu, evropské a národní cítění.

Ve výzkumné části disertační práce uvádím i výsledky evropských výzkumů se stejným tématem. Jednalo se zejména o šetření **Eurostudent**, které proběhlo téměř ve všech členských státech Evropské unie, a o výzkumy **Eurobarometru** v oblasti mobility, mezikulturního dialogu a evropských jazyků, které zadává k šetření Evropská komise. Eurostudent se zabýval zkušenostmi mladé generace se zahraničními studijními pobyty ve vysokoškolských

institucích a Eurobarometr zjišťoval názory a postoje Evropanů na činnost Evropské unie, včetně jejich názorů na mobilitu v rámci Evropské unie a přístupů ke kulturní rozmanitosti.

Domnívám se, že mobilita studentů v rámci Evropy a jejich získané zkušenosti přispívají ke změně pohledu na vnímání evropských otázek a hodnocení evropské společnosti. Studenti se setkávají s jinými národnostmi, s jiným kulturním zázemím, a uvědomují si tak i svou národní identitu. Význam samotného studia na vysoké škole v zahraničí ustupuje mírně do pozadí a do popředí se dostává zlepšení jazykových znalostí, samostatné chování, tolerance vůči ostatním národnostem a jejich kulturám, jistější vystupování ve společnosti a povahový rozvoj jedince. Studijní pobyt na zahraniční univerzitě může studentům zejména některých oborů významně přispět i k zajištění budoucího zaměstnání v zahraničí, nebo otevřít přístup k zajímavějším pracovním nabídkám v rodném státě.

Další důležitou součástí zahraničního pobytu jsou podle mého názoru i setkání s ostatními studenty. Pro zahraniční studenty organizují univerzity kulturní aktivity, debaty, ale i poznávací exkurze. V rámci seminářů nebo společenských večerů mají studenti možnost představit svou zemi formou přednášek, které se týkají historie a národních tradic, přírodních zajímavostí, ale i současného životního stylu. Tato setkání přispívají nejen k vzájemnému poznání, ale jsou i přípravou pozdějších pracovních prezentací a učí studenty sebevědomému vystupování i týmové práci. Prohlubují se komunikační schopnosti, překonává se neshovívavost kontaktu s cizími lidmi a studenti se stávají průbojnějšími a sebejistějšími.

Mobilita v rámci Evropské unie a zkušenosti s delším pobytem v cizí zemi, ať už studijním nebo pracovním, vedou nepochybně k celkovému rozvoji osobnosti. Nejen v soukromém a profesionálním životě, kdy se prohlubují znalosti a dovednosti, ale i ve společenském a kulturním kontextu.

Studenti poznávají charakteristiky jiných národností a zároveň se přizpůsobují životu v multikulturní společnosti. Mají možnost poznat nejen obyvatele hostitelské země, ale také se spřátelit s ostatními studenty, kteří jim předávají poznatky o své vlasti. Pobyt v zahraničí jim umožní více cestovat a poznávat jiné kultury, zvyky a tradice.

Mým prvním dlouhodobým pobytem v zahraničí byl rok studia v posledním ročníku gymnázia ve státě Iowa, USA (1999). Další zkušeností byl studijní pobyt v Evropě v rámci programu Erasmus, který mi umožnil studovat dva semestry na Université Libre v Bruselu, Belgie (2004). Po ukončení vysoké školy (Filozofická fakulta UK v Praze, obor Kulturologie) jsem absolvovala pracovní stáž v Centru pro moderní jazyky Rady Evropy v Grazu, Rakousko

(2006). V Grazu jsem se zaměřila na jazykovou rozmanitost a vliv kulturních determinantů na učení se cizím jazykům.

V roce 2007 jsem se zúčastnila stáže v Evropské komisi, v kabinetu komisaře pro vzdělávání, kulturu a mládež J. Figel'a. Měla jsem možnost seznámit se s přípravou a implementací dokumentů, které mohou ovlivnit vzdělávací systémy v členských státech Evropské unie a jejich stanoviska ke kultuře a kulturnímu dědictví.

9. Souhrn empirické části diplomové práce z roku 2004 – 2005

Cílem výzkumné části diplomové práce bylo zjistit názory českých a zahraničních vysokoškolských studentů na migraci v rámci Evropské unie, znalosti o evropské historii, evropských institucích a názory na další rozšiřování Evropské unie. Výzkum byl také zaměřen na jejich postoje k národní a evropské identitě a vnímání kulturních odlišností v návaznosti na zkušenosti ze studijních pobytů v zahraničí.

Empirické šetření bylo provedeno u 3 základních skupin respondentů:

- u skupiny českých studentů se zkušeností ze zahraničního studia;
- u skupiny českých studentů, kteří se žádné stáže v zahraničí nezúčastnili;
- u skupiny zahraničních studentů z programu Erasmus v Bruselu;

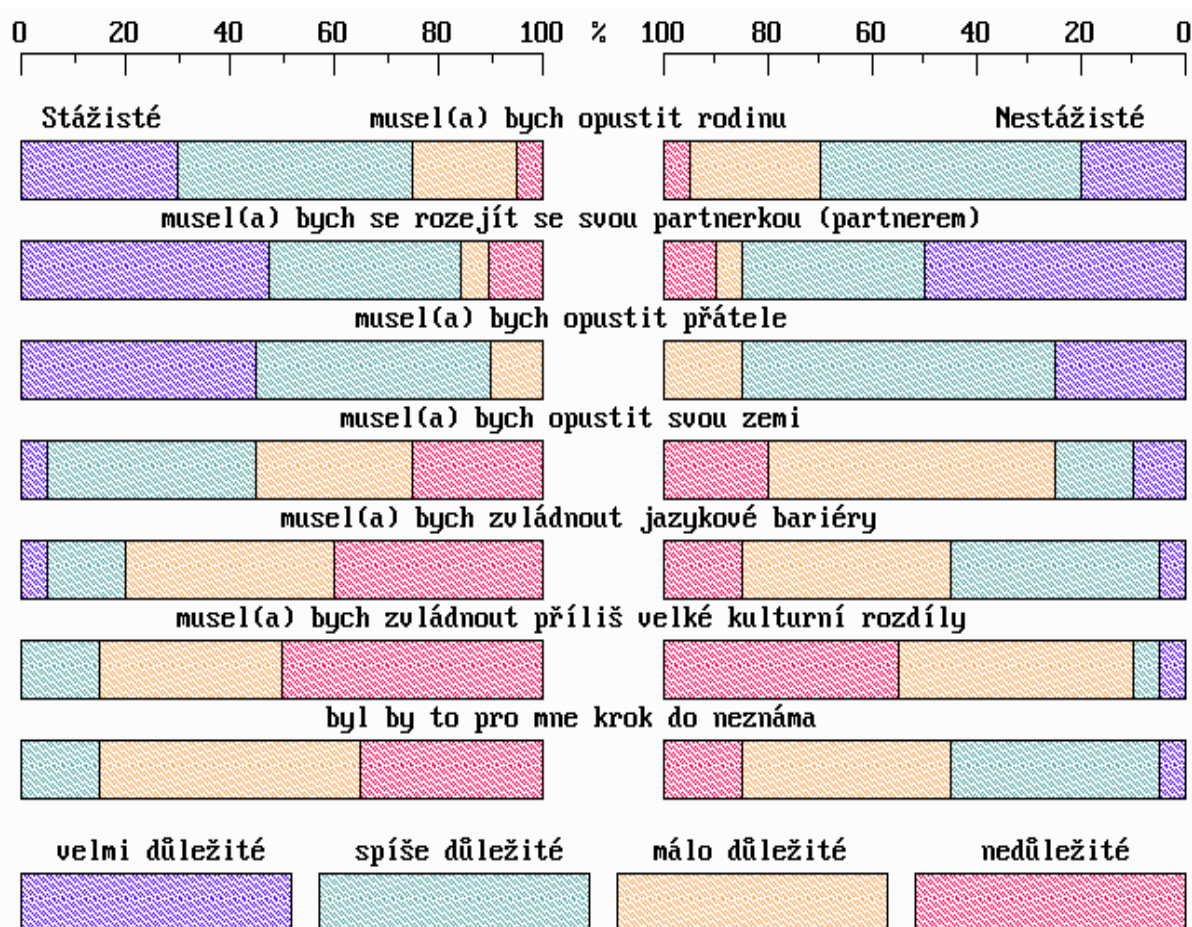
9.1. Porovnání dvou skupin českých vysokoškolských studentů

U obou skupin českých studentů se většina předpokládaných hypotéz potvrdila, ale v některých oblastech došlo k překvapivým výsledkům. Mezi českými stážisty a studenty bez stáže se projevily rozdíly zejména ve znalostech cizích jazyků, v ochotě k trvalému usídlení v České republice, v četnosti cestování, ale i v národním a evropském cítění.

Stážisté podle předpokladu více cestují a zároveň ovládají více cizích jazyků. Jsou ochotnější migrovat spíše do zahraničí než v rámci České republiky, a to i na delší dobu.

Zájem o pobyty v zahraničí překvapivě vyjádřili i nestážisté, u kterých tak vysoký zájem předpokládán nebyl. U této skupiny se očekávala spíše konzervativnost, obavy z jazykových bariér a z neznámého prostředí. Při vycestování do zahraničí by se tato skupina obávala zejména odloučení od rodiny, partnera nebo přátel.

Graf 1. Negativa odchodu do zahraničí

Zdroj: Diplomová práce, 2005

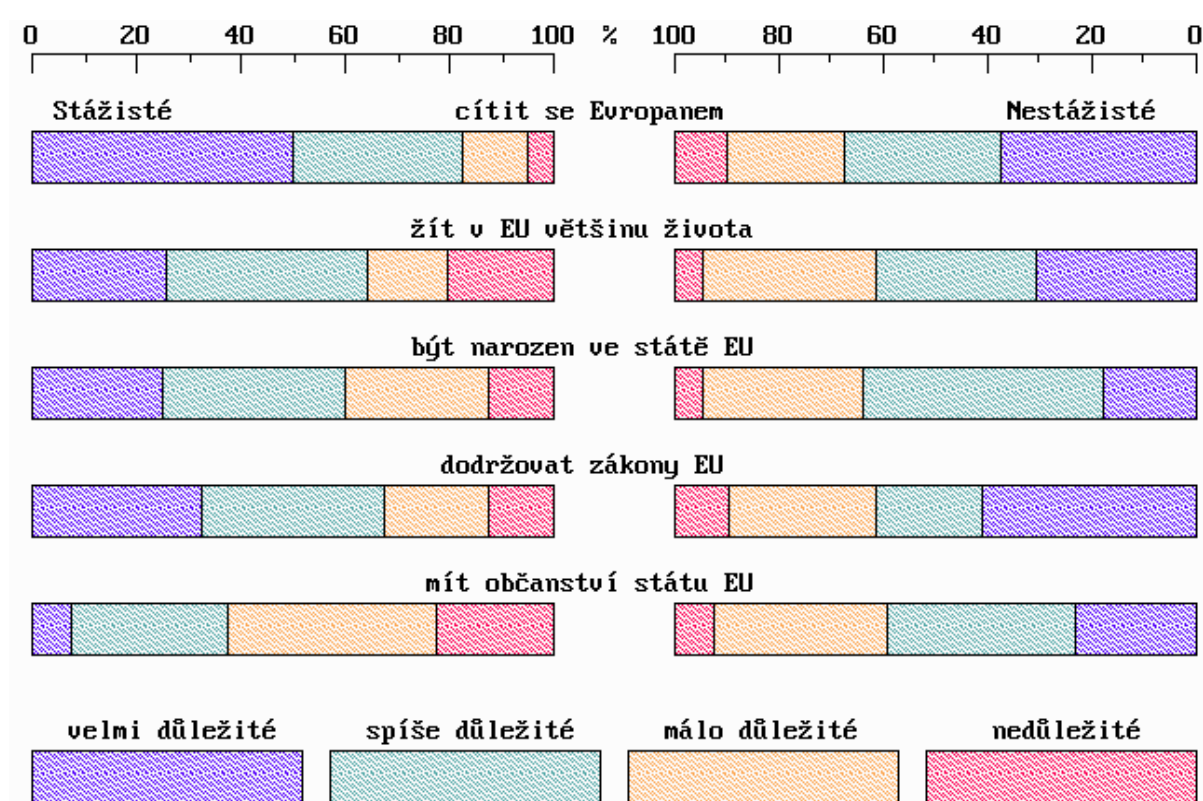
Přes řadu pochybností i nestážisté považují studijní pobyty v zahraničí za velmi významné pro jejich budoucí pracovní kariéru. Nové prostředí přináší bezpochyby nové sociální kontakty, jiné způsoby myšlení a změny životního stylu během pobytu v zahraničí. Mladí lidé si cení osobních zkušeností více než informací, které získávají zprostředkovaně od spolužáků nebo z médií.

Postoj mladé české generace k Evropské unii, k evropským otázkám a dalšímu rozšiřování Evropské unie je všeobecně velmi pozitivní. Evropa pro studenty neznamená jen geografickou polohu, ale vnímá ji jako kontinent kulturních hodnot, tradic a demokratických principů. Kriticky uvádí, že podle jejich názoru by se Evropská unie měla zaměřit spíše na sociální otázky a imigraci, než klást důraz na ekonomicko-právní záležitosti.

Obě skupiny českých studentů za nejdůležitější charakteristiky evropanství považovaly: narodit se v členském státě Evropské unie, cítit se Evropanem, prožít většinu života v Evropské unii a dodržovat její zákony.

Graf 2. Charakteristiky Evropana

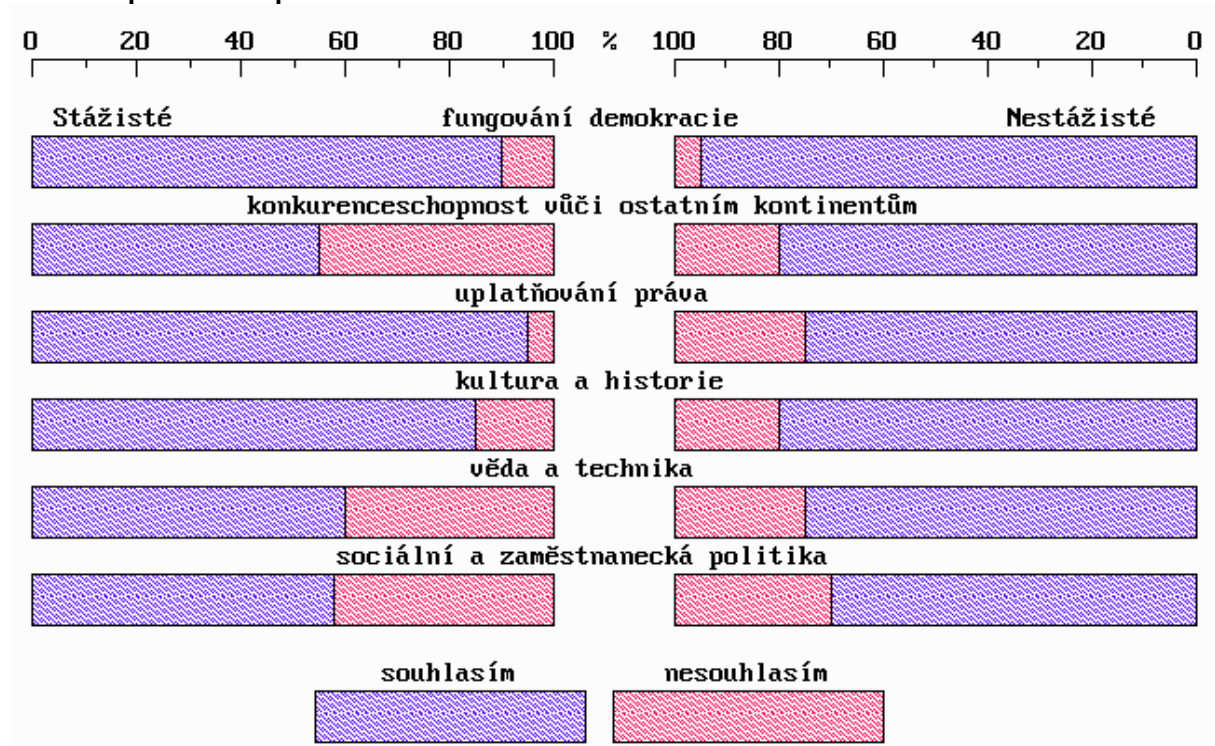

Zdroj: Diplomové práce, 2005

Mezi českými skupinami byly značné rozdíly zejména ve znalostech a informovanosti o Evropské unii. Znalosti studentů o Evropské unii, kteří měli zkušenosti ze zahraničních pobytů, byly na mnohem vyšší úrovni než u studentů, kteří se zahraniční stáže nezúčastnili. Ti připouští, že zprávy a informace o Evropské unii často nevyhledávají a o toto téma se příliš nezajímají. Nicméně všeobecné povědomí o Evropské unii by mělo být samozřejmostí, zejména pro vysokoškolsky vzdělané lidi, již vzhledem k členství České republiky v Evropské unii. Česká republika je teprve na začátku svého působení v Evropské unii a postoj mladé generace k této instituci hraje a bude v budoucnu hrát důležitou roli.

Studenti v obou skupinách hodnotili také význam a úspěšnost Evropské unie v různých odvětvích její politiky a jejího působení. Obě skupiny oceňovaly zejména demokratické principy, uplatňování práva a velmi pozitivně hodnotily působení Evropské unie v oblasti kultury a historie. Stážisté jsou velmi kritičtí k působení Evropské unie v oblasti vědy a techniky, sociální politiky a zejména konkurenceschopnosti vůči ostatním kontinentům, kdy téměř polovina z nich zastává názor, že je Evropská unie v tomto směru neúspěšná.

Graf 3. Úspěšnost Evropské unie

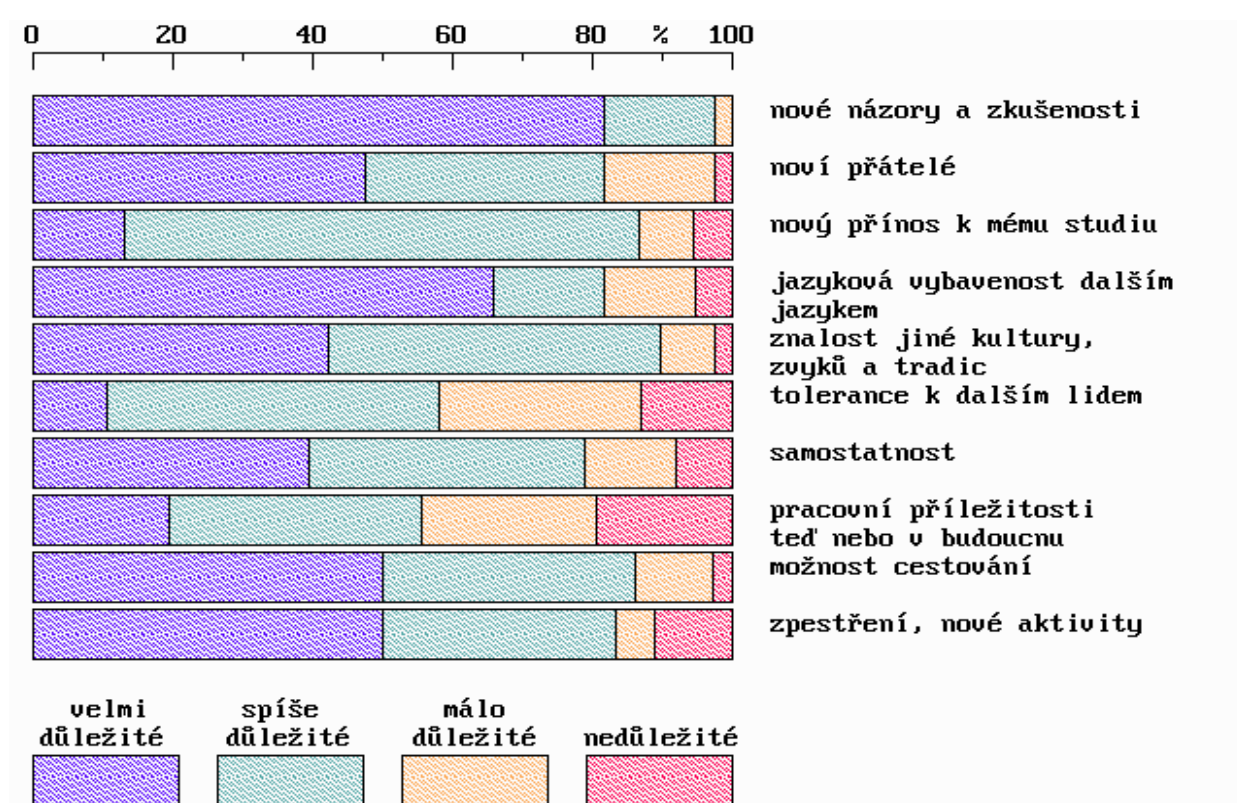
Zdroj: Diplomové práce, 2005

Obě skupiny se přiklánějí k zachování národní identity jednotlivých států v rámci širšího celku, dávají důraz na uchování zejména české národní identity, za velmi důležité pokládají uchování národních kulturních tradic a k inovacím jsou stále poněkud konzervativní.

9.2. Porovnání skupin českých a zahraničních stážistů

Podle očekávání měly tyto skupiny na většinu otázek shodné názory. Podle předpokladu jsou skupiny českých i zahraničních stážistů velmi dobře jazykově vybaveny, mají dostatek informací a tomu odpovídají i jejich znalosti o Evropské unii. Jejich celkový pohled na evropské společenství a další rozšiřování Evropské unie je velmi pozitivní. Obě skupiny pokládaly studijní pobyty v zahraničí za velmi přínosné pro jejich další kariéru, oceňovaly získání nových znalostí a zkušeností v rámci studia, zlepšení jazykových znalostí a získání nových přátel a kontaktů. Zahraniční stážisté považovali za důležité až velmi důležité přínosy pobytu v zahraničí, a to zejména nové zkušenosti, změny názorů (98%) a možnost seznámit se s odlišným kulturním zázemím, zvyky a tradicemi země (88%), ve které studovali.

Graf 4. Přínosy studijního pobytu v zahraničí (zahraniční stážisté)

Zdroj: Diplomové práce, 2005

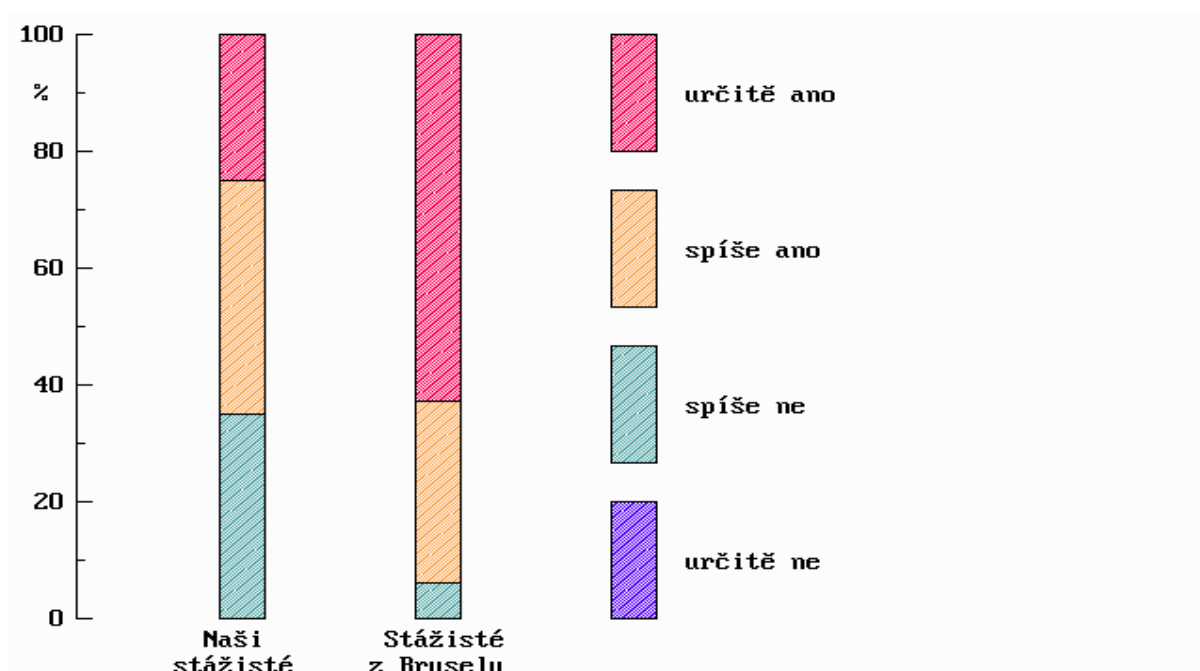
- U obou skupin stážistů se předpokládala migrace v delším časovém horizontu, ale tato hypotéza se nepotvrdila. Překvapivé bylo zjištění, že se zahraniční stážisté ve dvou oblastech shodli s českými nestážisty. Shoda se týkala názoru na délku pobytu v zahraničí, kdy obě skupiny preferovaly spíše kratší dobu pobytu. Druhým příkladem byl shodný názor českých nestážistů a zahraničních stážistů na to, že by raději migrovali v rámci rodného státu, zatímco čeští stážisté preferují migraci do zahraničí. Zahraniční studenti mají bližší vztah k rodné zemi a práci v zahraničí by pokládali pouze za zkušenost nebo změnu pracovního prostředí. Na rozdíl od Čechů, kteří by raději volili pracovní kontrakt v zahraničí, například z důvodu vyššího finančního ohodnocení, změny životního stylu a pracovních podmínek.
- Hypotézy, že stážisté z obou skupin budou mít podobný postoj k národní a evropské identitě a budou se cítit více Evropany než příslušníky svého národa, se nepotvrdily. I když se zahraniční stážisté hlásí k „Evropě“, považují se spíše za příslušníky svého státu, než jen za Evropany.

- Názory na udržování kulturních tradic mezi českými studenty a zahraničními stážisty se lišily. Většina se sice přiklání k jejich udržování, ale zahraniční stážisté spíše než tradice preferují dívat se do budoucnosti a zabývat se inovacemi.

Jakkoli je Evropská unie unifikovaná například ekonomicky (jednotná měna) i politicky (úsilí o společnou evropskou ústavu), snaha o udržení kulturní diverzity je patrná a podporuje ji převážná většina respondentů obou skupin.

S tím souvisí i postoj k preferenci multikulturní společnosti v Evropě. Většina studentů se přiklání k této variantě společenského uspořádání, tedy k udržení kulturních rozdílů v rámci Evropské unie. Více jak polovina českých stážistů a většina zahraničních předpokládá, že volný pohyb osob by mohl napomoci k uchování kulturních rozdílů.

Graf 5. Význam volného pohybu osob k udržení kulturní rozmanitosti

Zdroj: Diplomové práce, 2005

9.3. Zkušenosti studentů ze zahraničních pobytů

Názory těchto skupin studentů vyjadřují přesvědčení, že mohou přispět k rozvoji Evropy svými znalostmi, získaným vzděláním a zkušenostmi ze zahraničí. Za zásadní zkušenost považují „*chuť poznávat, získávat evropské cítění a vytvářet vedle národní také evropskou identitu*“.

Studenti, kteří mají zkušenost s výjezdem do zahraničí a kteří by mohli být označeni za „*generaci Erasmus*“, jsou mladí lidé s novými názory a postoji, kteří jsou „*ochotni účastnit se*“

dialogu a diskusí s cílem přenést získané zkušenosti ve prospěch jak národní, tak evropské společnosti“.

Tato generace si již uvědomuje význam kulturní diverzity, snaží předávat své zkušenosti dalším zájemcům o studijní zahraniční pobyty a pomoci při zajišťování spolupráce mezi národními vzdělávacími institucemi v různých evropských státech²¹.

Evropská komise, stejně jako vlády členských států Evropské unie se snaží podporovat studijní a pracovní mobility obyvatel na všech úrovních. Podpora mobility je přímou součástí strategických dokumentů a konkrétních programů, je považována za přínos jednotlivcům i společnosti.

Diplomová práce poukázala na rozdíly vnímání kulturní diverzity mezi českými studenty, kteří se zúčastnili studijních stáží na zahraničních univerzitách a českými studenty, kteří se tohoto programu nezúčastnili. Přínos těchto pobytů pro další studijní i pracovní kariéru studentů je evidentní, ale má význam i pro samotnou univerzitu, která studenty na zahraniční stáže vyslala. Vzájemná spolupráce mezi vysokoškolskými institucemi a studenty by měla vést k odstranění překážek, které mobilitě brání. Podle mého názoru a osobních zkušeností je také třeba, aby byly řešeny i otázky, které souvisejí se sociální a finanční stránkou zahraničního pobytu (nedostatečná výše stipendia, problematika zdravotního a sociálního zabezpečení, řešení rozdílů a úrovně různých vzdělávacích systémů v evropských státech).

Zahraníční studijní stáže pomáhají studentům zlepšit zejména jazykové znalosti, seznámit se s úrovní a kvalitou vzdělávacích systémů v jiných státech, získat nové zkušenosti, znalosti a dovednosti ve svém studijním oboru. Dlouhodobé zahraniční pobyty přinášejí možnost lépe poznat kulturu a životní styl v dané zemi a stát se tolerantnějšími k jiným národnostem. Zkušenosti studentů z pobytů v zahraničí přinášejí respekt k jiným kulturám, ale zároveň i možnost uvědomit si svou vlastní národní a kulturní identitu.

---

²¹ Univerzity musí být zapsány v dokumentu EK v tzv. Erasmus University Charter. Tato listina opravňuje vysokoškolskou instituci zapojit se do všech aktivit programu Erasmus a žádat o jejich financování. Žádost o přidělení Erasmus University Charter se zasílá ke schválení Evropské komisi. Existují dva typy Erasmus University Charter (EUC) – „klasický EUC“ pro všechny typy aktivit kromě pracovních stáží a „rozšířený EUC“ pro všechny typy aktivit včetně pracovních stáží.

10. Výzkumná část - šetření 2007/2008

10.1. Cíle výzkumné části

Cílem výzkumné části práce bylo představit nejen pohled mladé evropské generace na Evropskou unii, národní a evropskou identitu, na mobilitu v rámci Evropské unie, ale také popsat a analyzovat vliv mobility na uchování kulturní diverzity v členských státech Evropské unie. Dalším cílem bylo zjistit, zda jsou mladí vysokoškolsky vzdělaní lidé připraveni migrovat za prací a na jak dlouhou dobu jsou ochotni podepsat pracovní kontrakt v jiné zemi.

10.2. Metodika výzkumu

Výzkumná část z roku 2004/2005 byla založena na standardizovaném rozhovoru s dotazníkovým archem. Výzkum v roce 2007/2008 byl proveden pomocí dotazníku, který vycházel z původní předlohy z roku 2004/2005, ale byl přizpůsoben cílům disertační práce. Šetření zahrnovalo dotazy na ochotu k migraci v rámci rodného státu a mezi členskými státy Evropské unie, názory na Evropskou unii, zkušenosti ze studia v zahraničí, vnímání kulturní diverzity a dále byl zjišťován postoj k národní a evropské identitě.

Analýza výsledků prezentuje výpovědi respondentů a sleduje jejich chronologii v návaznosti na zkoumané kategorie. Sběr dat výzkumného šetření proběhl náhodným výběrem v červenci a v prosinci v roce 2007 v Bruselu a v červnu 2008 ve Florencii. Výsledky byly zpracovány formou seznamu s datovými funkcemi (filtrování, třídění, kontingenční tabulky) v programu MS Excel 2003 s využitím statistických funkcí. Hladina významnosti pro statistické srovnání je 0,05. Pro vyhodnocení bylo použito také χ^2 testu a Fisherova testu významnosti.

10.2.1. Formulace otázek dotazníku

Otázky dotazníku byly převážně uzavřeného charakteru, výběrové (kdy se nabízí více možností, ale žádá se výběr pouze jedné) a výčtové (kdy je více možností a respondent může vybrat i více alternativ). Na začátku a na konci dotazníku byly použity otázky otevřené k vyjádření vlastního názoru respondenta. Formulace otázek byla převedena do anglického jazyka a upravena tak, aby byla zachována požadovaná datová struktura (viz. Příloha 1). Vlastní názory respondentů jsou v práci prezentovány tučným písmem.

Otázky byly uspořádány do bloků podle tematických okruhů:

- osobní údaje (pohlaví, věk, národnost, rodný jazyk, obor studia);

- osobní charakteristika (účast ve studijních programech, zkušenosti ze studijních pobytů, jazyková vybavenost a informace o rodičích);
- migrace (mobilita v rámci rodné země, mezi členskými státy Evropské unie, kulturní diverzita);
- národní a evropská identita (hrdost na svůj národ a na Evropu, národní a evropské citění);
- názor na Evropu (charakteristiky Evropana, názor na další rozšíření Evropské unie, asociace s pojmem Evropa);

10.2.2. Profil respondentů

Cílovou populací výzkumného šetření byli:

- stážisté z evropských institucí v Bruselu;
- studenti doktorského studia, kteří studovali na Evropském univerzitním institutu ve Florencii;

Soubor respondentů byl záměrně vybrán již s určitými charakteristikami, jedná se o elitní vzorek mladých lidí s ukončeným vysokoškolským vzděláním a s pravděpodobnou zkušeností se zahraničními vzdělávacími programy. Z počtu 800 stážistů z evropských institucí v Bruselu se dotazníkového šetření zúčastnilo 100 respondentů a ve Florencii odpovědělo 75 z celkového počtu 450 studentů doktorského studia. Podle pohlaví bylo ve skupině v Bruselu zastoupeno 69 žen a 31 mužů a ve Florencii 34 studentek a 41 studentů. V evropských institucích se výzkumu zúčastnilo více žen a ve Florencii bylo vyšší zastoupení mužů. Stážisté a doktorandi byli ve věkovém rozmezí 22 až 36 let. Průměrný věk stážistů byl 29 let a průměrný věk doktorandů 28 let.

Tabulka 1. Počet respondentů (v procentuálním vyjádření)

Počet respondentů	Muži	%	Ženy	%	Celkem
Brusel	31	31%	69	69%	100
Florence	41	55%	34	45%	75

Stážisty v Bruselu jsem nejdříve oslovila e-mailem, ale návratnost odpovědí byla velmi nízká. Zvolila jsem proto metodu přímého osobního kontaktu, při kterém vyplnili dotazník téměř všichni dotázaní. Šetření bylo uskutečněno v rámci tematických jednání, exkurzí a úvodní

konference, kterou pořádala Evropská komise k zahájení stáží. Výběr vzorku byl proveden náhodně, aby nedocházelo k oborovému nebo gendrovému zkreslení.

Ve Florencii jsem výběr provedla v prostorách Evropského univerzitního institutu. Výzkum probíhal v době zkouškového období a všichni dotázaní doktorandi byli náhodně vybráni bez zvýhodňování pohlaví nebo oborů. Další respondenty jsem oslovila v rámci sociálních sítí metodou snow ball.

Popis institucí

Florence – Evropský univerzitní institut²² (EUI)

EUI v italské Florencii navštěvuje 450 studentů. Je zaměřen na postgraduální doktorské studium, které trvá čtyři roky. Výuka probíhá většinou v anglickém jazyce a studium je zakončeno disertační prací a její obhajobou. EUI patří mezi nejlepší evropské univerzity, vedle College of Europe v Bruggách (Belgie) a Evropské univerzity v Budapešti (Maďarsko).

Brusel – Instituce EU

Stáže respondentů probíhaly v institucích Evropské unie, zejména v Evropské komisi. Zájemci o stáže jsou vybíráni buď přímo z přihlášek žadatelů s ukončeným vysokoškolským vzděláním, nebo ze seznamu kandidátů, kteří pocházejí z veřejné administrativy členských států, tj. z ministerstev a úřadů státní správy²³.

Postup výzkumného šetření:

1. Využití zkušeností z výzkumné části diplomové práce z roku 2004 /2005.
2. Sestavení dotazníku a vlastní dotazníkové šetření.
3. Vyhodnocení datového souboru, aby bylo možné vytvořit souhrnný přehled, který umožní orientaci v základních sledovaných oblastech.
4. Provedení komparace získaných výsledků z obou dvou lokalit a určit trendy názorů mladé generace.
5. Vytvořit souhrnný přehled a vyhodnotit celé šetření.

---

²² EUI byl založen v roce 1972, aby nabídl pokročilé akademické vzdělání studentům doktorského studia a k podpoře výzkumu na nejvyšší úrovni. Nabízí výzkum v evropské perspektivě v oblasti historie, práva, ekonomie, politických a sociálních věd.

²³ Stážisty vybírají podle preference samotných stážistů, buď jednotlivá generální ředitelství Evropské komise, kde je umístěno řádově 15-20 stážistů, rozdělených do jednotlivých oddělení, nebo přímo kabinet komisaře. Existuje 27 kabinetů, ve kterých mohou stážovat vždy dva vybraní stážisté. Stáž je placená a trvá pět měsíců. V jednom semestru tak bývá v Evropské komisi umístěno až 800 stážistů.

10.3. Hypotézy výzkumu

Osobní charakteristika

Osobní charakteristika respondentů je cílená na znalosti cizích jazyků, vazbu k rodné zemi, rodině a přátelům, na národnost rodičů a jejich pracovní závazky v zahraničí. Dále je zaměřena na studijní a pracovní zkušenosti z pobytů v zahraničí a v dané instituci.

- H 1. Téměř polovina respondentů bude mít zkušenost se studijním programem Erasmus
- H 2. V souvislosti s pobytem v Itálii většina doktorandů ovládá i jazyk této země
- H 3. Vysokoškoláci pracující nebo studující v zahraničí se domluví nejméně 2 cizími jazyky
- H 4. Nejrozšířenějším cizím jazykem bude angličtina
- H 5. Dalšími jazyky budou francouzština, němčina, španělština, italština
- H 6. Pokud rodiče migrují za prací, lze předpokládat, že i jejich děti budou:
  - a) dobře jazykově vybaveni
  - b) budou pozitivně vnímat kulturní diverzitu

Migrace

Tato část zjišťuje ochotu k usídlení v rodném městě a státu, snahu migrovat jak ve své zemi, tak v rámci Evropské unie a v jakém časovém rozmezí. Sleduje názory mladé generace na mobilitu v souvislosti s volným pohybem osob a s kulturní diverzitou.

- H 7. Respondenti budou ochotni migrovat v rámci rodné země
- H 8. Respondenti budou mít zájem o pracovní poměr i v jiném členském státě Evropské unie
- H 9. Respondenti se budou zajímat o země:
  - a) ve kterých již delší dobu žili, nebo
  - b) jejichž jazyk ovládají
- H 10. Pracovní kontrakt v zahraničí přijmou pravděpodobně i na dobu několika let
- H 11. Obě dvě skupiny se budou zajímat o pracovní kontrakt v institucích Evropské unie
- H 12. Mobilita mladých lidí pozitivně ovlivní jejich názor na vnímání kulturní rozmanitosti

Identita

Oblast *Identity* se zabývá otázkou národní versus evropské identity, národním a evropským cítěním a pocitem hrdosti k národu a kontinentu.

H 13. Na svou vlast bude hrdá většina respondentů z obou skupin

H 14. Mladá generace bude hrdá na:

- a) demokracii v Evropě
- b) evropskou historii a kulturu

H 15. Mladí lidé se budou cítit zároveň příslušníky své země i Evropany

Názor na Evropu

Část zabývající se názorem na Evropu představuje charakteristiky Evropana, názory na další rozšíření Evropské unie a asociace respondentů se slovem Evropa.

H 16. Za hlavní charakteristiku Evropana budou respondenti považovat:

- a) jeho narození v Evropě a
- b) celoživotní pobyt v evropském státě

H 17. Mladá generace bude podporovat další rozšíření Evropské unie

11. Prezentace výsledků výzkumu z roku 2007-2008

Tabulka 2 ukazuje rozložení respondentů ze starých²⁴ a nových²⁵ členských států. Z nových států pocházela pouze třetina stážistů z Bruselu a studijního doktorského programu ve Florencii se z nových členských států zúčastnilo dokonce jen 12 respondentů. U této skupiny to může být způsobeno tím, že některé státy střední a východní Evropy zatím nemají podepsanou smlouvu o výměně doktorandů s Evropským universitním institutem ve Florencii, mezi nimi i Česká republika.

Tabulka 2. Počet respondentů ze starých a nových členských států Evropské unie

Rozdělení na EU 15 a EU 27	EU 15	%	EU 27	%	Celkem
Brusel	69	69%	31	31%	100
Florence	63	84%	12	16%	75

11.1. Osobní charakteristika

Obor studia

Obory studia obou skupin jsou porovnávány v následujících grafech. Všeobecně mají stážisté širší rozptyl mezi obory (jazyky, překladatelství, žurnalistika, přírodní a humanitní vědy) než doktorandi z Evropského univerzitního institutu (Florence).

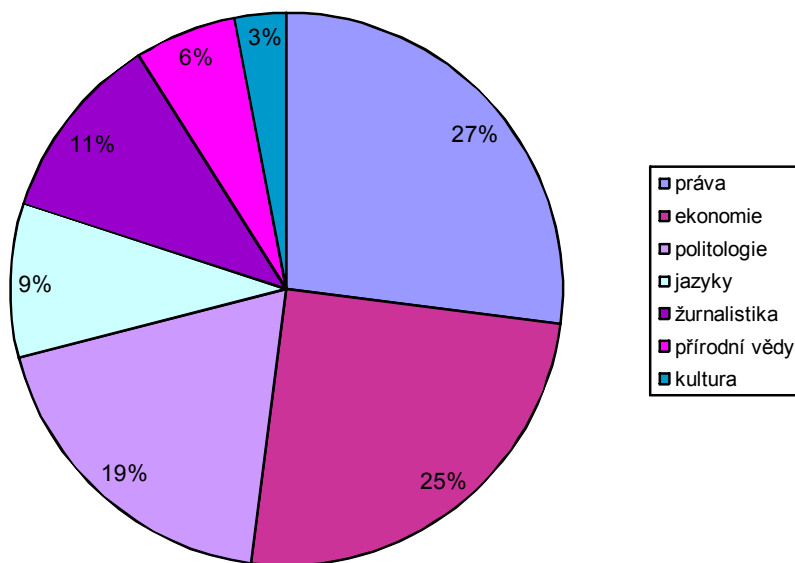
Tato vzdělávací instituce je převážně zaměřena na práva, historii, politologii, mezinárodní vztahy a v těchto oborech mohou studenti pokračovat nejen v doktorském studiu, ale následně i v akademické kariéře. V menší míře jsou zastoupeny i další obory, například sociologie, literatura a filozofie.

---

²⁴ Staré členské státy EU 15 – původních 15 států Evropské unie, postupné rozšiřování od roku 1950 do roku 1995, ze 6 zakládajících států na 15 států.

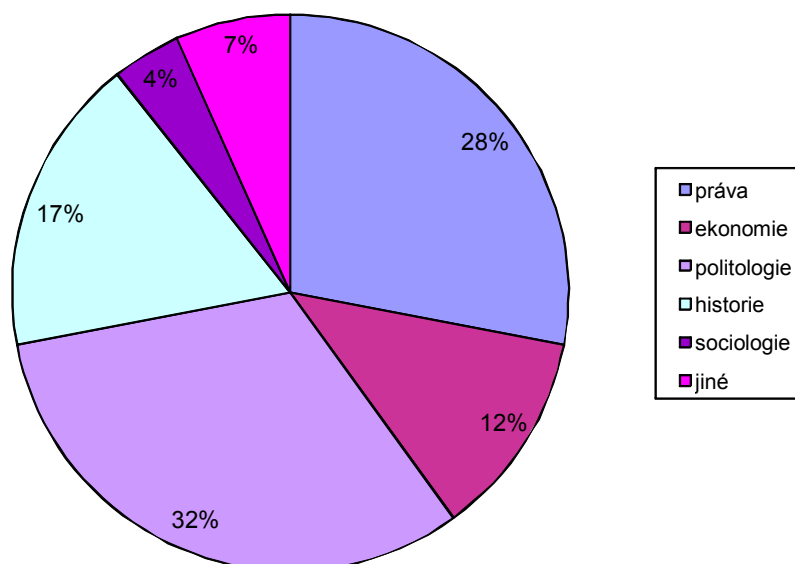
²⁵ Nová EU 27 – velké rozšíření o 10 států v roce 2004 a poslední rozšíření v roce 2007 o dva další státy.

Graf 6. Obor studia - Brusel

U stážistů z Bruselu mají největší zastoupení studia práv, ekonomie a politologie a u doktorandů z Florencie podobně práva, politologie, ale i studium historie.

Graf 7. Obor studia - Florencie

Hodnocení a zkušenosti z pobytu

Stážisté z evropských institucí v Bruselu a doktorandi Evropského univerzitního institutu ve Florencii měli zhodnotit klady a zápory zahraničního pobytu včetně institucí, kde stáže probíhaly.

Kladné a záporné znaky pobytu v zahraničí

Brusel - kladné znaky

Stážisté z Bruselu ocenili:

- komunikativní atmosféru mezi stážisty, práci v mezinárodním kolektivu, nové zkušenosti v oboru, účast na mnoha jednáních a setkání s předními evropskými osobnostmi, nové důležité kontakty a konexe pro budoucí zaměstnání, kreativní prostředí, nové perspektivy a seznámení se s prací v mezinárodních organizacích

Stáže v evropských institucích byly pro ně zkouškou teoretických zkušeností v praxi a příležitostí zapojit se do týmové práce. Za významné považovali zlepšení znalostí o Evropské unii, o jejích administrativách a institucích, poznání rozhodovacích a schvalovacích procesů, včetně procesu návrhů nových směrnic a předpisů Evropské komise.

Vážili si možnosti poznání jiné země, multikulturního prostředí, setkávání se s novými lidmi a kulturami. V konfrontaci s jinými stážisty různých národností se naučili toleranci a porozumění odlišným kulturám. Velmi pozitivně hodnotili zlepšení jazykových znalostí včetně možnosti výuky nových jazyků. Pobyt v evropských institucích hodnotili jako kulturně a profesionálně obohacující, s významnými dopady na jejich další kariéru.

Zápory pobytu

Za zápory pobytu stážisté považovali:

- odloučení od rodiny a přátel, stres z nového prostředí, nedostatek času k adaptaci na nové podmínky a k začlenění do kolektivu, poměrně dlouhou pracovní dobu, nižší platové ohodnocení a nedostatečné sociální zázemí.

Stážisté v institucích EU kritizovali nepřiměřené množství náročné práce v porovnání s délkou stáže, velmi málo možností k prodloužení stáže, složité administrativní procedury a netransparentnost výběrového řízení.

Florencie – kladné znaky

Studenti většinou *kladně* hodnotili pobyt ve Florencii a na prvních místech zmínili, stejně jako stážisté z Bruselu:

- mezinárodní prostředí a příjemnou atmosféru, kvalitní podmínky pro výzkumnou práci, setkání se zajímavými lidmi z různých míst Evropy i světa, možnost navštívit další výzkumná centra a akademické instituce

Ocenili mnohojazyčné prostředí s mnoha národnostmi a interdisciplinarní studia. Za důležitou stránku zahraničního pobytu pokládali zvýšení úrovně jazykových znalostí, možnost výuky místního jazyka, interaktivní komunikaci v kolektivu mezinárodních studentů, mezinárodní mobilitu, kulturní sdílení, ale i zkušenosti s rozdílnou kulturou a klimatem této části Evropy.

U této instituce velmi kladně hodnotili vybavenost knihovny s mezinárodní literaturou a archivy Evropské komise, výborný knihovnický servis, dobře sestavený výukový program, velký výběr seminářů a vysokou prestiž univerzitního střediska.

Zápory pobytu

Za záporné znaky pobytu v Itálii studenti považovali:

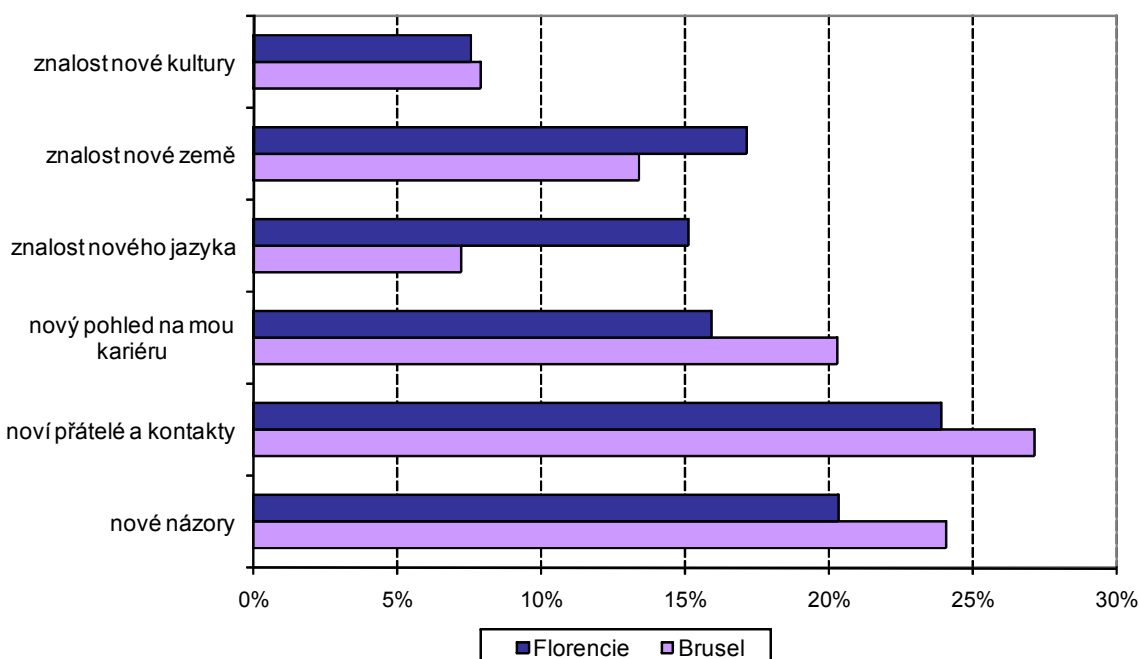
- přerušování kontaktů s domovskou univerzitou, odloučení od rodiny a přátel, omezenou možnost komunikace s italskou populací - jazyková bariéra, nedostatečná infrastruktura, odlišné klimatické podmínky, vysoké náklady na studijní pobyt a kulturní šok v konfrontaci s jinou kulturou.

Evropský univerzitní institut kritizovali někteří studenti za málo možností k samostatnému výzkumu, byrokracii a příliš teoretickou výuku. Negativně hodnotili dlouhý vzdělávací cyklus doktorského studia (4 roky) a výukový program převážně v anglickém jazyce se silnou preferencí dalších tří, tedy německého, francouzského a italského jazyka.

Zkušenosti z pobytu v cizí zemi

Respondenti obou skupin měli popsat, jaké zkušenosti jim přinesl zahraniční studijní pobyt. Vybírali z různých okruhů odpovědí, například zda pro ně pobyt v zahraničí znamenal přijetí nových či změnu stávajících názorů na dosavadní styl života, roli ve společnosti, kariéru v oboru nebo seznámení se s novými přáteli a nalezení nových kontaktů. Dotazy se také týkaly informací, zda pobyt přinesl znalost nového jazyka, poznání země nebo jiné kultury.

Graf 8. Zkušenosti z pobytu v cizí zemi

Jako přínos pobytu v zahraničí stážisté z Bruselu nejvíce ocenili poznání nových přátel a navázání nových kontaktů ve svém oboru, dále změnu názorů a celkově i nový pohled na jejich kariéru. Shodně s Bruselem uvedli na prvním místě nové přátele, kontakty a získání nových názorů a poznatků i studenti doktorského studia ve Florencii, ale také si velmi cenili možnosti poznat zemi studijního pobytu. V porovnání s Belgií je Itálie zemí s bohatou historií, kulturou, architektonickými památkami, ale i s rozdílným životním stylem.

Většina zahraničních univerzit využívá k výuce anglických programů, nicméně zahraniční studenti se snaží naučit i jazyk země, ve které studují. Výhoda, kterou přináší, i když jen základní znalosti daného jazyka, umožní lepší komunikaci a pochopení životního stylu a kultury místní populace.

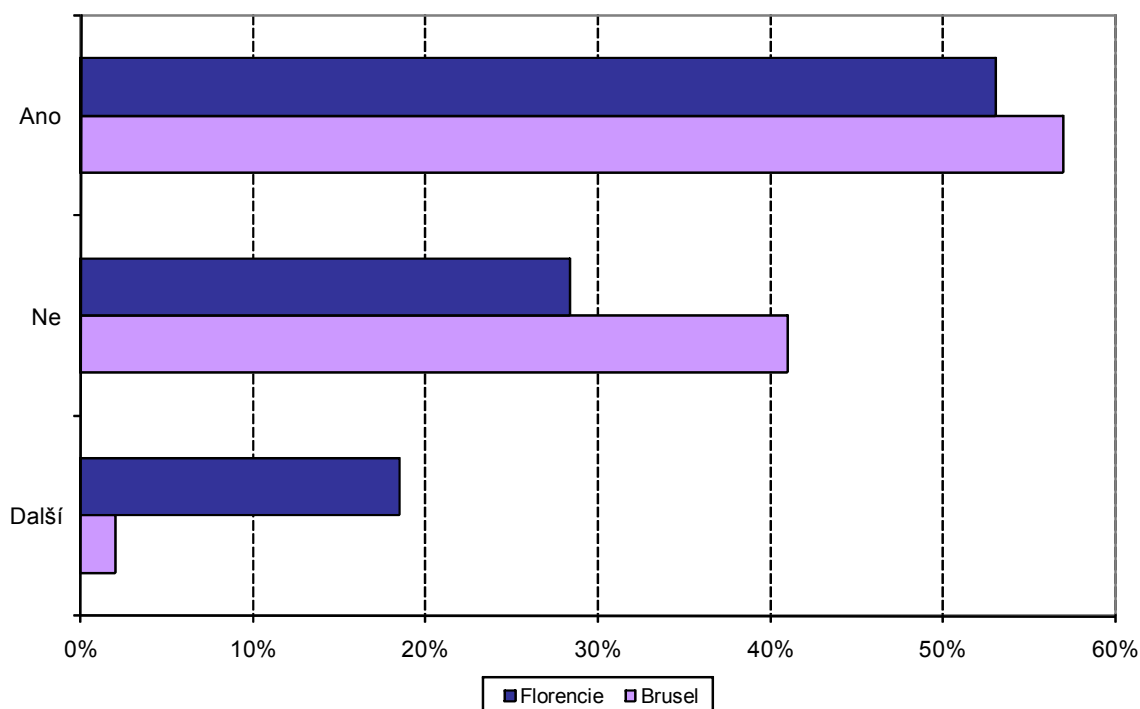
Znalost nového jazyka přinesl zahraniční pobyt zejména studentům z italské Florencie, na rozdíl od stážistů v Bruselu. Studenti EUI mají možnost naučit se italštinu v rámci kurzů, které univerzita zahraničním studentům nabízí a výhodou je také možnost konverzace s rodilými mluvčími.

V Belgii existují tři úřední jazyky: vlámsština/nizozemština (59%) francouzština (40%) a němčina (1%), ale v evropských institucích v Bruselu jsou oficiálními jazyky angličtina a francouzština, v menší míře je používán i německý jazyk. Stážisté oba oficiální jazyky velmi dobře ovládají a necítí potřebu naučit se vlámsčinu jako další jazyk.

Zkušenost s evropským programem Erasmus, popřípadě s jiným programem

Pokud mají studenti zkušenost se zahraničním studijním pobytem během střední školy, mají větší zájem zúčastnit se také zahraničních stáží během vysokoškolských studií.

Graf 9. Zkušenost s evropským programem Erasmus, popřípadě jiným programem

Více než polovina respondentů obou skupin uvedla zkušenost se studijním programem Erasmus²⁶, který za podpory Evropské komise a národních členských států umožňuje studentskou mobilitu mezi evropskými zeměmi.

Téměř 20% studentů z Florencie se zúčastnilo i jiných výměnných programů, a to vzhledem k tomu, že tento institut má podepsány dohody na výměnné studijní pobyty v rámci Evropy, ale i mimo ni, jako například se Spojenými státy americkými, Kanadou, Japonskem nebo Jižní Koreou.

Obě skupiny si pro svůj zahraniční pobyt většinou vybíraly země západní Evropy, výjimečně i země střední Evropy, například Českou republiku nebo Polsko. Tyto země je zaujaly vzhledem ke své originalitě, někdy ale také z finančního hlediska. Ze zemí západní Evropy si vybírali Španělsko, Francii, Německo, Holandsko, Belgie, Velkou Británii, Itálii, Portugalsko a velmi oblíbenými zeměmi byly i severské státy, Švédsko a Finsko.

²⁶ Program Erasmus byl zaveden před dvaceti lety a za tu dobu se ho již zúčastnilo 2 miliony vysokoškolských studentů. Je otevřen také zemím mimo Evropskou Unii, na základě vzájemných dohod, jako například s Norskem, Islandem, Tureckem atd.

Národnost rodičů

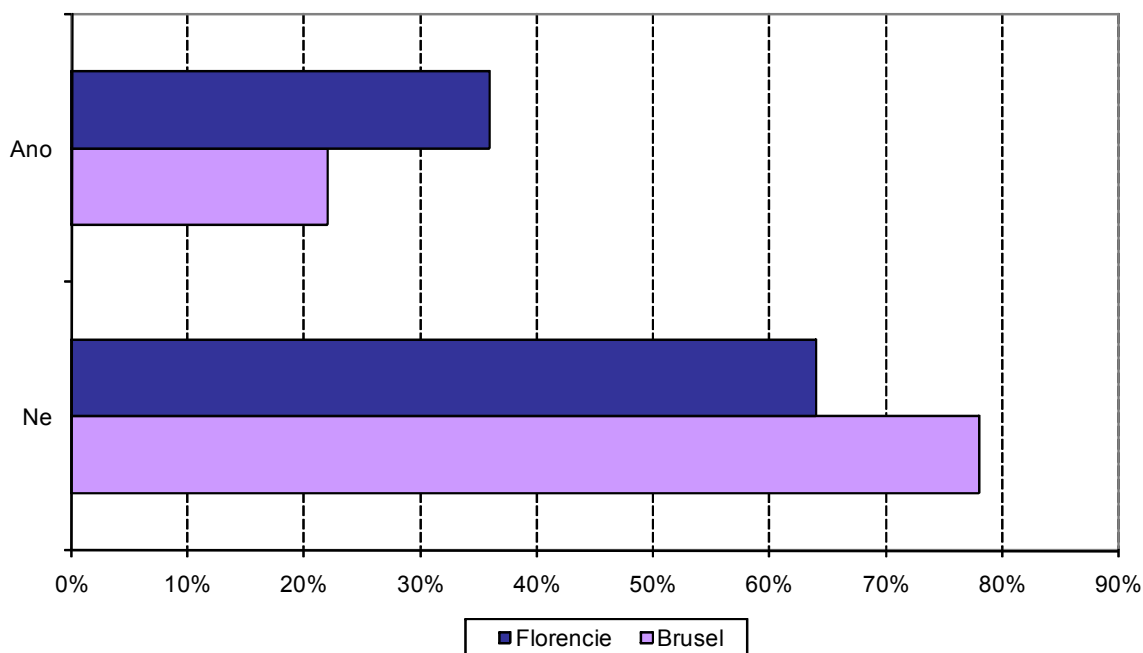
Rozdílnou národnost rodičů uvedlo téměř 10% respondentů. Jednalo se nejen o smíšené evropské páry, ale i páry, kdy jeden z rodičů pocházel z jiného kontinentu. Většinou se smíšený pár přestěhuje do rodné země jednoho z partnerů, někdy i do třetí země, kde se kulturní dimenze jak rodičů, tak dětí opět rozšíří. V těchto rodinách děti prožívají konfrontaci rozdílných kultur, učí se rozdílným tradicím, zvykům a přejímají je. Zejména děti těchto rodičů mají dobré jazykové znalosti, multikulturní prostředí považují za přirozené a migraci vnímají pozitivně.

Pracovní poměr rodičů v zahraničí

Ochota k migraci mladé generace může být ovlivněna i příkladem rodičů. Pokud rodiče migrují za prací, lze předpokládat, že i jejich děti budou mít kladný vztah k mobilitě. S delším pracovním pobytem v zahraničí má zkušenost 36% rodičů doktorandů z Florencie a 22% rodičů stážistů z Bruselu.

Mezi důvody migrace rodičů patřilo většinou získání pracovního nebo studijního pobytu v zahraničí. Pokud se jednalo o smíšený pár (jeden z rodičů měl jinou státní příslušnost), většinou to byla migrace do rodné země partnera či partnerky, ale i jiné osobní důvody.

Graf 10. Zkušenost rodičů s delším pracovním poměrem v zahraničí

Rodiče studentů z Bruselu migrovali například do Holandska, Rumunska, Francie, Švýcarska, Belgie, Francie, Finska, Itálie, Velké Británie, Německa, Ruska a z mimoevropských zemí například do USA, Ghany či Indonésie. Převážně se jednalo o pracovní pobyty v zahraničí na 1-2 roky nebo 3-4 roky.

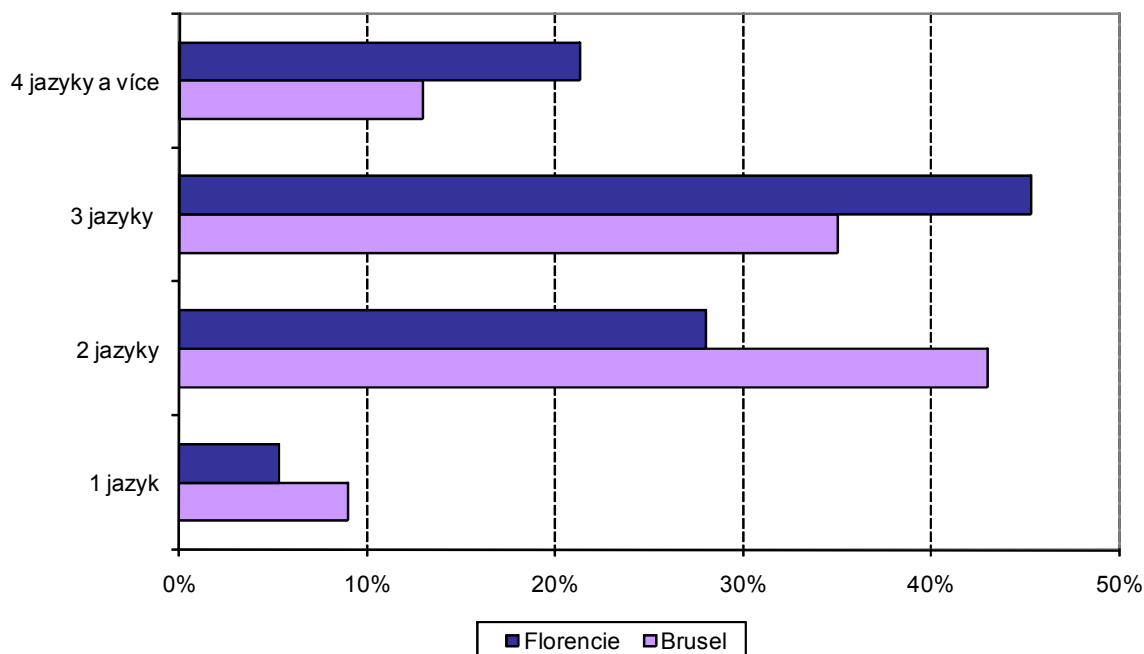
Rodiče studentů z Florencie pobývali například v Německu, Francii, Holandsku, Belgii, Švýcarsku, Velké Británii, ale i v USA, Libérii, Kanadě, Japonsku, Tunisu, Libanonu, Kongu a Mali. Doba pracovních pobytů byla obdobná jako u předchozí skupiny.

Mobilitu mladých lidí neovlivňuje pouze zkušenost rodičů s prací v zahraničí, ale i jejich vzdělání. Podle šetření Eurostudent má vyšší vzdělání rodičů souvislost s ochotou i odhodláním studentů studovat v zahraničí (Eurostudent III, 2006). Z rodin, kde mají rodiče vysokoškolské vzdělání, absolvuje studijní pobyt v zahraničí vyšší počet studentů, než z rodin, kde mají rodiče pouze základní vzdělání.

Jazykové znalosti

Jazykové znalosti jsou předpokladem pro zvládnutí studia v zahraničí a v případě stipendijních pobytů jsou i jejich nutnou podmínkou. Většina respondentů se domluví 2 až 3 cizími jazyky.

Graf 11. Jazykové znalosti

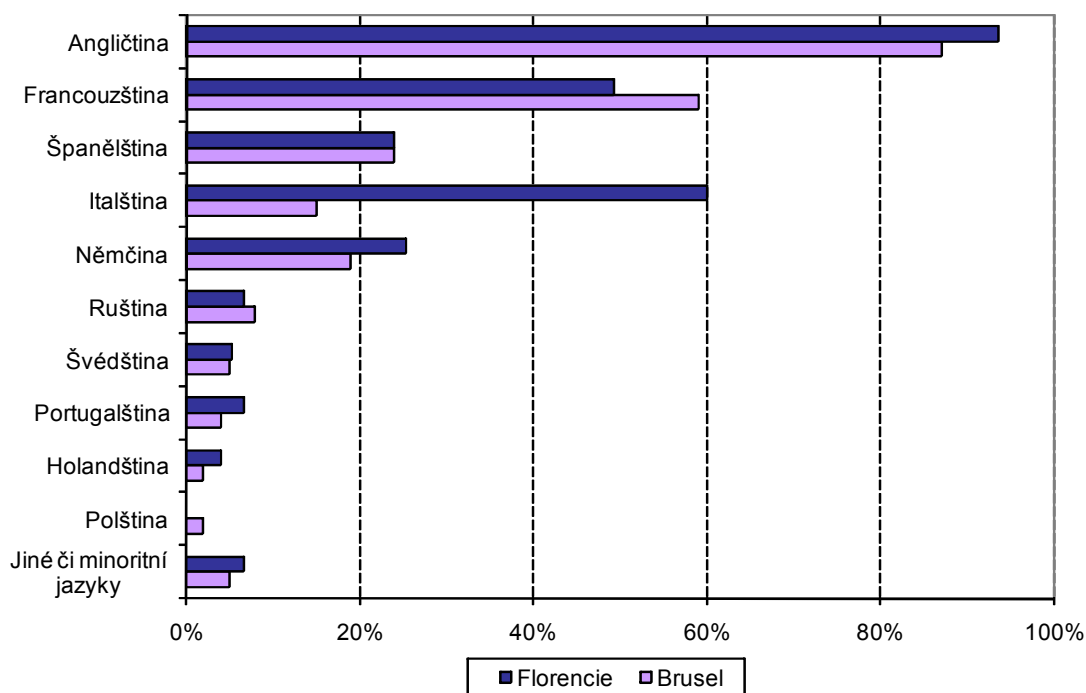

Stážisté z Bruselu většinou ovládají dvě cizí řeči, nejčastěji angličtinu a francouzštinu. Naproti tomu studenti doktorského studia ve Florencii mají ještě lepší jazykové znalosti, 45% z nich ovládá tři jazyky a 21% až čtyři jazyky. Znalost dalšího jazyka je přirozenou výhodou studia v italské Florencii. Méně než 10% respondentů v obou skupinách mluví jen jedním cizím jazykem, a to nejčastěji angličtinou. Znalost více jazyků u některých studentů je dána nejen velkým počtem stáží či studijních pobytů v zahraničí (někteří studenti udávali i 3- 4 zahraniční pobyty v různých státech), ale i migrací nebo rozdílnými národnostmi rodičů.

Jazyková vybavenost

V institucích Evropské unie jsou hlavními oficiálními jazyky angličtina a francouzština. Proto většina stážistů z Bruselu (93%) ovládala angličtinu a 60% z nich také francouzštinu.

Graf 12. Jazyková vybavenost

Studenti doktorského studia ve Florencii také nejlépe ovládají angličtinu (87%), ale francouzsky se domluví jen 50% respondentů. Studenti obou skupin uvedli znalosti dalších jazyků (italština, němčina, španělština). Italštinou se v EUI domluví až 60% studentů.

Překvapivá byla znalost i jiných jazyků, jako je například ruština, švédština, portugalština, holandština, polština, regionální a minoritní jazyky²⁷. Znalost těchto jazyků pravděpodobně souvisí s předchozím studijním zahraničním pobytem.

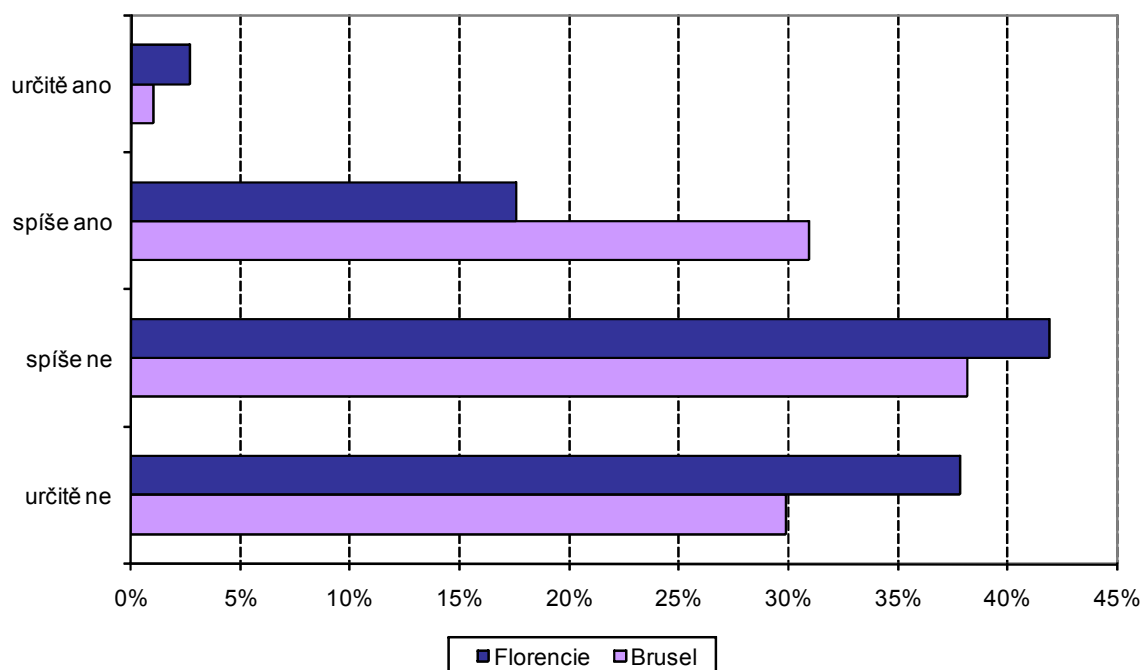
11.2. Migrace a mobilita

Osoby, které migrují, jsou lidé mladší, spíše muži s vysokoškolským vzděláním a se znalostí anglického nebo jiného cizího jazyka. Častěji také migrují svobodní jedinci, kteří jsou ochotnější přijmout pracovní kontrakt v zahraničí.

Ochota k usídlení v rodném městě

Pro respondenty obou skupin bylo poměrně obtížné se vyjádřit, zda se ve svém rodném městě usadí, nebo si ponechají další otevřené možnosti.

Graf 13. Ochota k usídlení v rodném městě

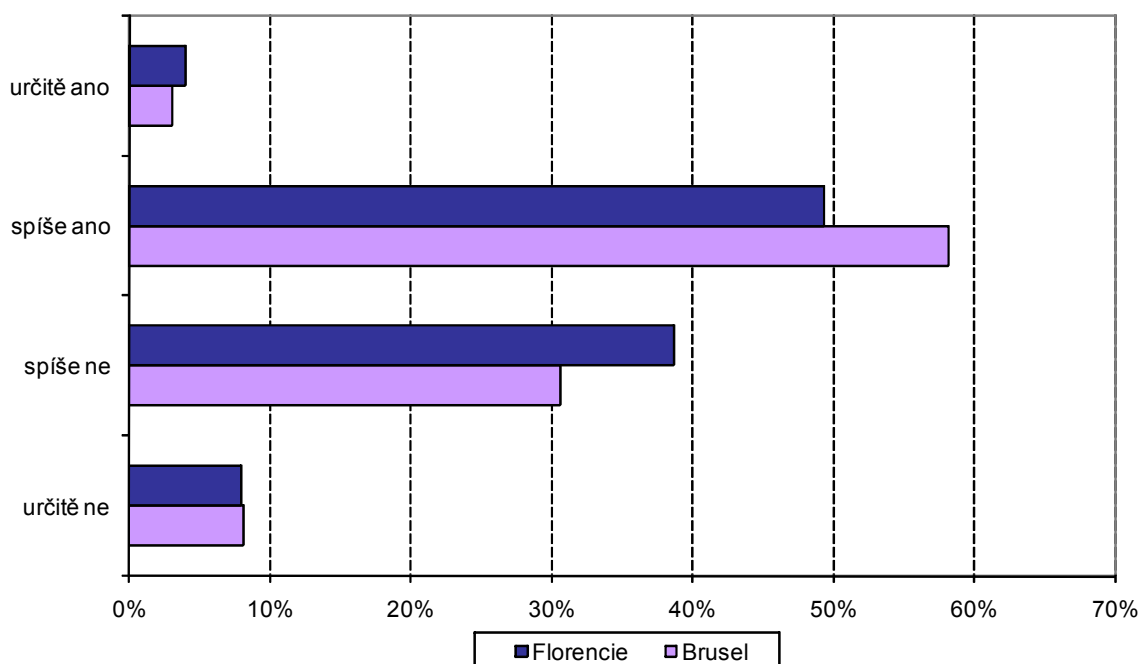
Většina dotázaných uvedla, že se ve svém rodném městě usadit neplánuje, a to 70% stážistů z evropských institucí a až 80% studentů z Florencie. Spíše usídlit by se chtělo v rodném městě jen 30% stážistů z Bruselu a méně než 20% studentů z Florencie. Určitě usídlit se ve svém rodném městě chtělo jen 3% respondentů. Tyto výsledky mohou souviset s tím, že většina studentů doktorského studia se chce věnovat akademické kariéře, a pokud pochází

²⁷ Například studenti ze Španělska, kteří pocházeli z Katalánska, jako mateřský jazyk uváděli katalánštinu, a jako druhý jazyk španělštinu.

z menšího města, musí se přestěhovat do oblastí, kde mohou nalézt odpovídající zaměstnání (univerzita, výzkumná instituce).

Ochota k usídlení v rodné zemi

Graf 14. Ochota k usídlení v rodné zemi

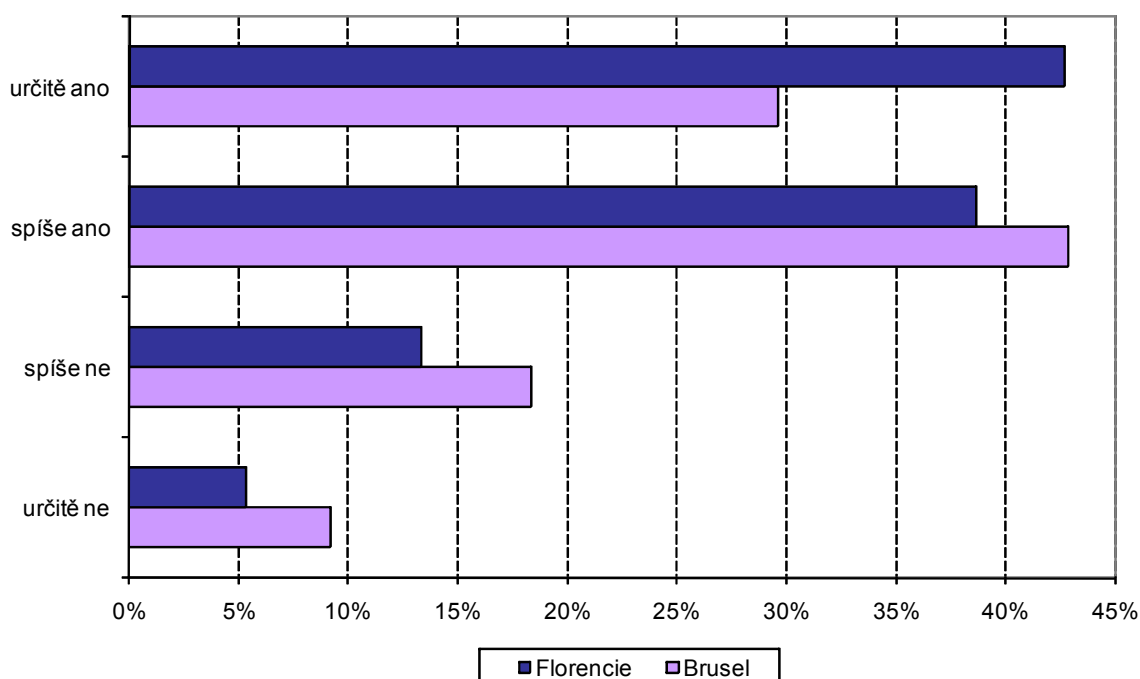

Odpovědi dotázaných z obou souborů byly velmi podobné. Více než polovina respondentů uvedla, že by se spíše či určitě v rodné zemi usadit chtěla, a to 55% studentů z Florencie a téměř 60% stážistů z Bruselu. Usadit se v rodné zemi nepředpokládá více než 39% doktorandů a 30% stážistů z Bruselu.

Ochota k migraci za prací do jiného města ve své zemi

Odpovědi na tuto otázku byly velmi rozhodné a přesvědčivé zejména u studentů doktorského studia ve Florencii.

Graf 15. Ochota k migraci za práci do jiného města ve své zemi

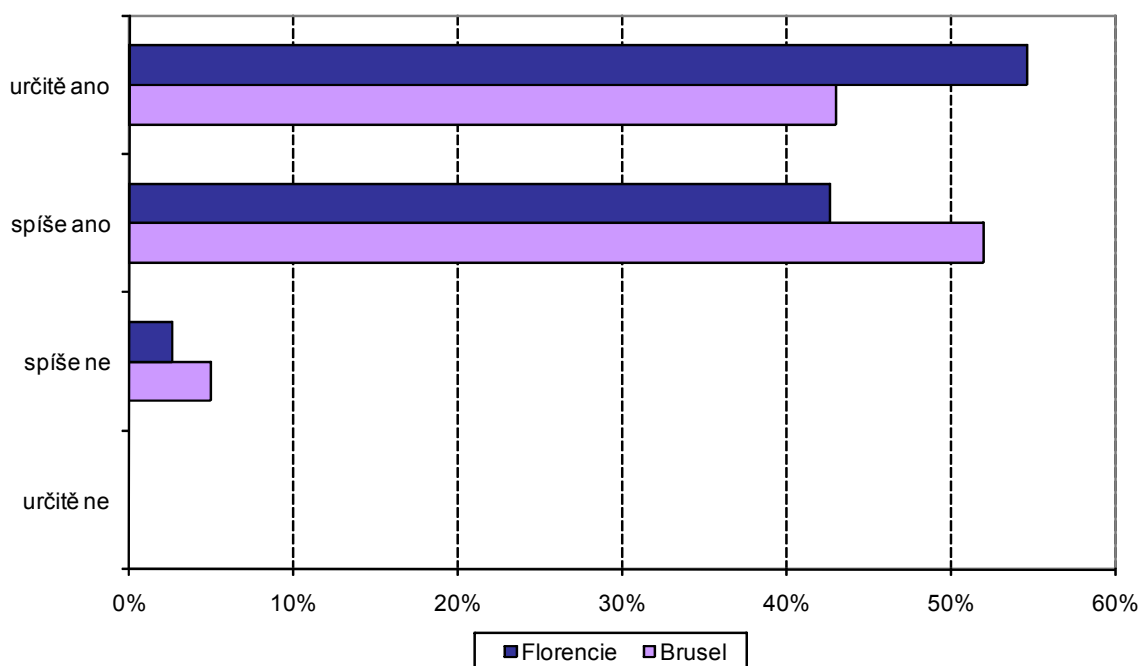

Migrovat v rámci své rodné země je ochotno 80% doktorandů z Florencie a podobný názor (70%) zastávají i stážisté z evropských institucí. Nicméně téměř třetina respondentů z Bruselu by se za práci v rámci své země původu nestěhovala.

Ochota k migraci za práci do jiné země Evropské unie

V otázce migrace do jiné země Evropské unie potvrdili respondenti obou skupin hypotézu, že jsou generací velmi mobilní a ochotnou se za práci přestěhovat, nejen v rámci svého státu, ale i do jiné země.

Graf 16. Ochota k migraci za práci do jiné země EU

V obou sledovaných skupinách vyjádřilo ochotu k migraci do jiného státu 95% až 97% respondentů. Do jiného členského státu Evropské unie by neodešlo pouhých 3% doktorandů a 5% dotázaných stážistů.

Doktorandi z Florencie byli ochotni hledat si práci na italských univerzitách, ale příležitosti k uplatnění pro pracovníky z jiných členských států jsou velmi omezené. Někteří měli pracovní plány ve své rodné zemi, ale téměř polovina z nich se snaží hledat zaměstnání i v zahraničí. Chtějí pokračovat v akademické kariéře a stát se univerzitními profesory buď na některé z univerzit v rodné zemi, nebo v zahraničí.

O kariéře v evropských institucích uvažuje polovina stážistů z Bruselu. Potvrzuje se tím hypotéza, že stážisté se zajímají o pracovní poměr v institucích Evropské unie. I když stážisté měli možnost absolvovat stáže v evropských institucích (EK, EP a jiné) je velmi těžké získat u Evropské komise delší pracovní smlouvu. Pro všechny zájemce existují nelehké konkurzy, které Evropská komise vypisuje. Testy musí být provedeny ve třech základních jazycích, angličtině, francouzštině a němčině. Ti, kteří by chtěli pracovat pro Evropské instituce, jsou především zájemci z nových členských států (Slováci, Rumuni, Bulhaři, Litevci, Estonci, Poláci). Ze starých členských států by měli zájem o tyto pracovní příležitosti například Němci, Dánové, Řekové, Italové.

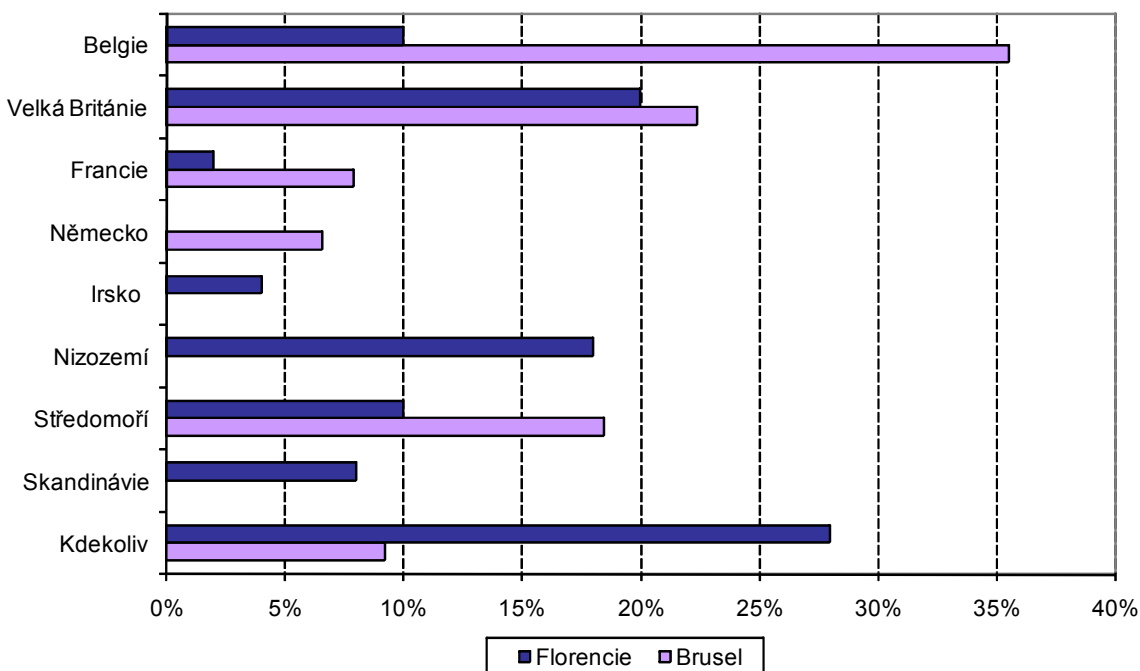
Vyjádření bruselských stážistů k tématu mobility:

- „Mobilitu vnímám jako slovo „adaptace“. Já osobně se velmi dobře a rychle přizpůsobuji změnám. Žít na jednom místě nebo jiném by záleželo na mé rodinné situaci a na mé profesionální kariéře“.
- „Není to tak, že bych neměl rád svou zemi, ale cítím, že je venku mnoho možností a mám rád pocit být mezinárodní“.
- „Preferuji měnit místa tak často, jak to jen jde“.

Země, kterou by si mladá generace vybrala k migraci

Většina respondentů uvedla, že k migraci by si vybrala ty země, v nichž již delší dobu žili, nebo jejichž jazyk ovládají. Poměrně velký důraz byl kladen i na klimatické podmínky vybrané země.

Graf 17. Preferované země k migraci

Stážisté z evropských institucí dávají přednost Belgii, a to vzhledem k tomu, že Brusel je hlavním městem Evropské unie a je atraktivním cílem pro mladé lidi, kteří chtějí pracovat v evropských institucích. Belgii uvedlo přes 35% dotázaných, na druhém místě uváděli Velkou Británii, dále pak Francii, Německo, ale i země Středomoří.

Studující na Evropském universitním institutu ve Florencii preferují shodně Velkou Británii, Středomoří a Belgii, ale také například mnohojazyčné Nizozemí a Skandinávii. Třetina z nich by přijala zaměstnání kdekoli, kde by jim bylo nabídnuto.

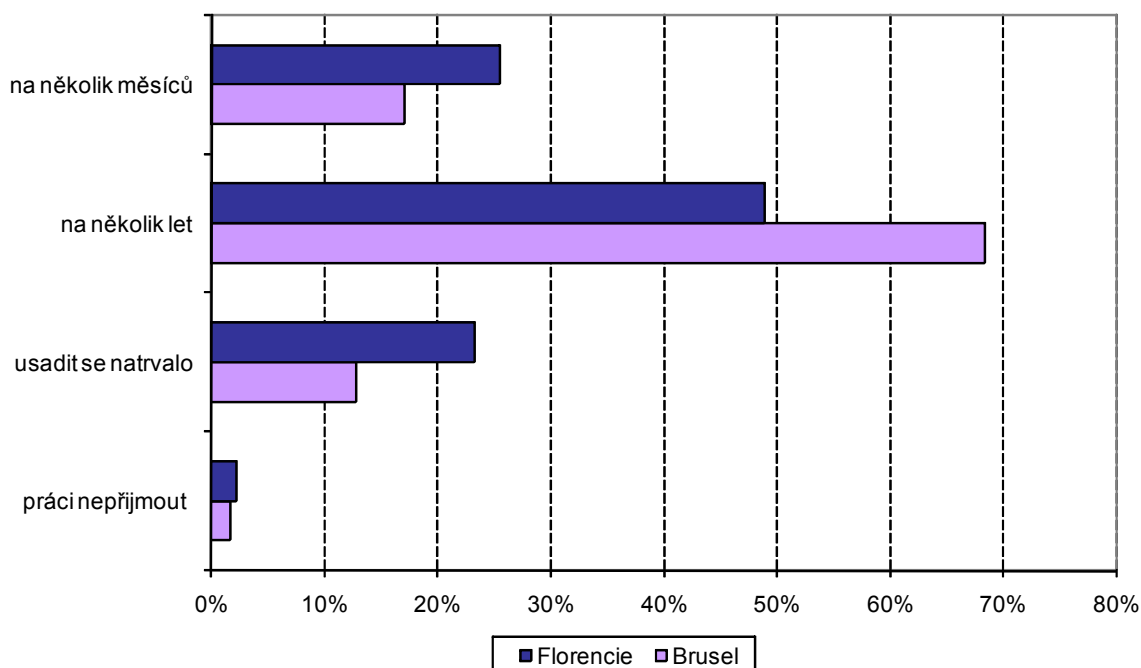
Vyjádření stážistů z Bruselu:

- „S některými profesemi to není otázka, kde se chci usadit, ale kde mohu sehnat práci s odpovídajícím platem. Mohl bych se vrátit do svého rodiště, ale šance najít pracovní uplatnění jsou zde velmi malé. Zvláště nyní, na začátku mé profesionální kariéry, jsem připraven ke kompromisu v mých osobních požadavcích (rodinná situace atd.) za účelem nastartovat a zrychlit mou kariéru. Ale za 7-10 let se můj názor na tuto problematiku pravděpodobně změní“.
- „Kdekoli, kde budu moci uplatnit své nadání a nalézt lepší pracovní podmínky a vyšší kvalitu života“.

Přijetí zaměstnání v časovém horizontu

Jak vyplynulo z předchozích výsledků, práci v zahraničí by nepřijaly pouhé 3% dotázaných. Otázka ale zněla, na jak dlouho by byli respondenti ochotni akceptovat práci v zahraničí. Do návrhů odpovědí byl zařazen horizont několika měsíců a let nebo i trvalé usídlení v cizí zemi. Podle hypotézy se předpokládalo, že respondenti budou chtít v jiné zemi strávit i více let.

Graf 18. Přijetí zaměstnání v časovém horizontu

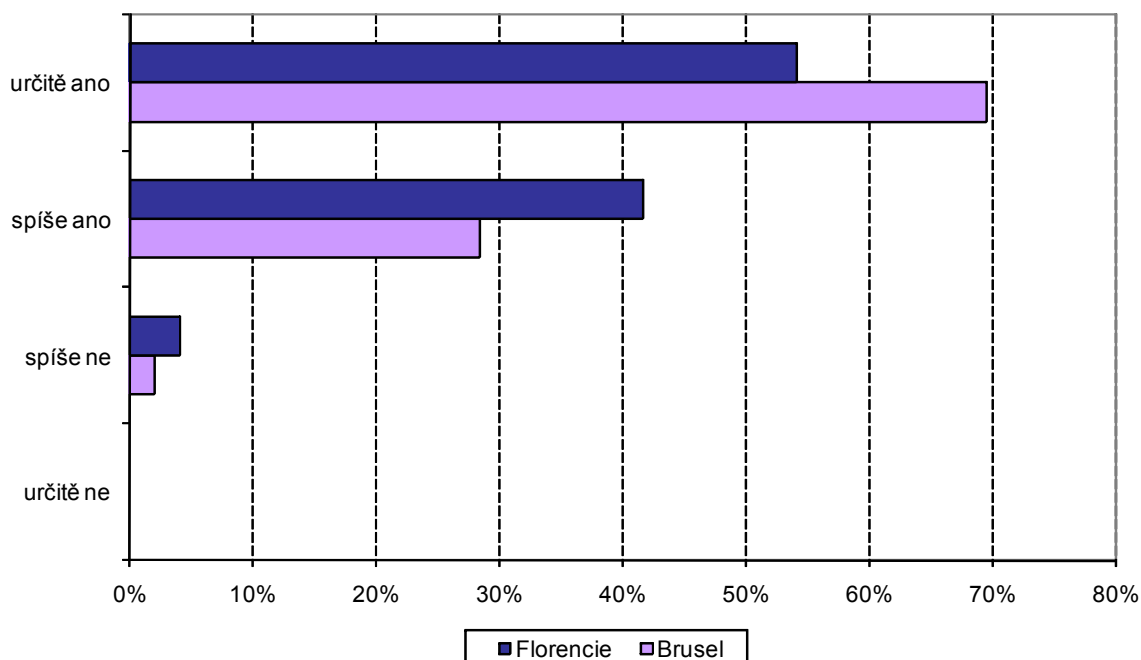
Nejpočetnější skupina respondentů z obou souborů by přijala dlouhodobý pracovní kontrakt i na několik let, a to téměř 70% stážistů a 50% doktorandů. Natrvalo v cizí zemi by se usadila skoro čtvrtina studentů z Florencie, ze stážistů z evropských institucí by se k tomuto kroku odhodlalo jen 13% dotázaných. Kolem 25% doktorandů z Florencie by se do zahraničí

přestěhovalo na několik měsíců, zatímco jen 17% stážistů z Bruselu preferovalo měsíční, krátkodobé pobyty.

Vliv volného pohybu osob na porozumění kulturním rozdílům

Kulturní diverzita v Evropě zůstane zachována, pokud se uchovají zvláštnosti národních kultur a jejich kulturní dědictví a nebude docházet ke smazávání rozdílů se snahou o vytvoření jednotné evropské kultury. Volný pohyb osob, stěhování za prací, migrace a mobilita v rámci Evropy dovolují porozumět vzorcům jiných kultur a poznávat jejich zvyky a tradice.

Graf 19. Vliv volného pohybu osob na udržení kulturní rozmanitosti

Na otázku, zda by mohl volný pohyb osob napomoci k porozumění kulturní diverzitě, naprostá většina respondentů z obou skupin zastává názor, že volný pohyb osob v Evropě hraje významnou roli v uchovávání kulturních rozdílů. Jen 6% všech dotázaných se domnívá, že migrace a mobilita nemá vliv na udržení kulturní diverzity v Evropě.

11.3. Národní a evropská identita

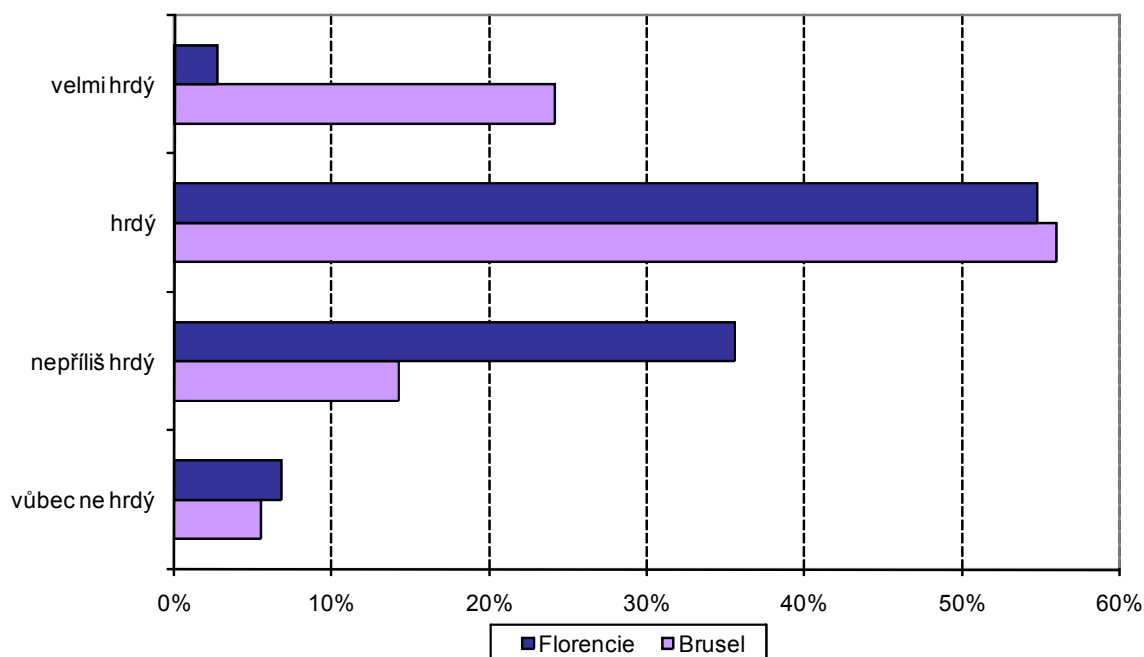
Hrdost na svou vlast

Podstatnou stránku identity představuje i hrdost na vlastní stát a na evropský kontinent. Občané mohou chápat hrdost různým způsobem, pohledem na současný stav, na minulost nebo na obojí současně. Na jedné straně to může být současná situace státu na úrovni

politické a ekonomické a na druhé straně je občany oceňován historický vývoj státu, kultura, tradice a zvyky.

Mnoho lidí se cítí být hrdými na symboly své země, na významné osobnosti, na charakteristické vlastnosti svého národa. Naopak, člověk nemusí být hrdý na svou zemi z historických, politických, ekonomických nebo i dalších důvodů.

Graf 20. Hrdost na svou vlast

Výsledky potvrdily, že na svou vlast je hrdých či velmi hrdých až 80% stážistů z evropských institucí v Bruselu, 20% pak uvádí, že nejsou na svůj stát hrdí. Mezi národnostmi bruselských stážistů, kteří nejsou hrdí na svou zemi, jsou zejména Němci, Španělé, Italové, Francouzi, ale i Rumuni a Bulhaři.

Téměř 60% studentů doktorského programu z Florencie je na svou zemi hrdá, ale poměrně vysoké procento (42%) jich hrdých není. Mezi doktorandy negativně pohlížející na svou zemi byli Němci, Poláci, Belgičané, Italové, Španělé, ale stejně tak negativně se o své zemi vyjádřili i Irové, Švédové, Francouzi a Nizozemci. Část z respondentů negativně pohlížejících na svou vlast shodně vyjadřuje i menší hrdost na evropský kontinent.

Hrdost na Evropu

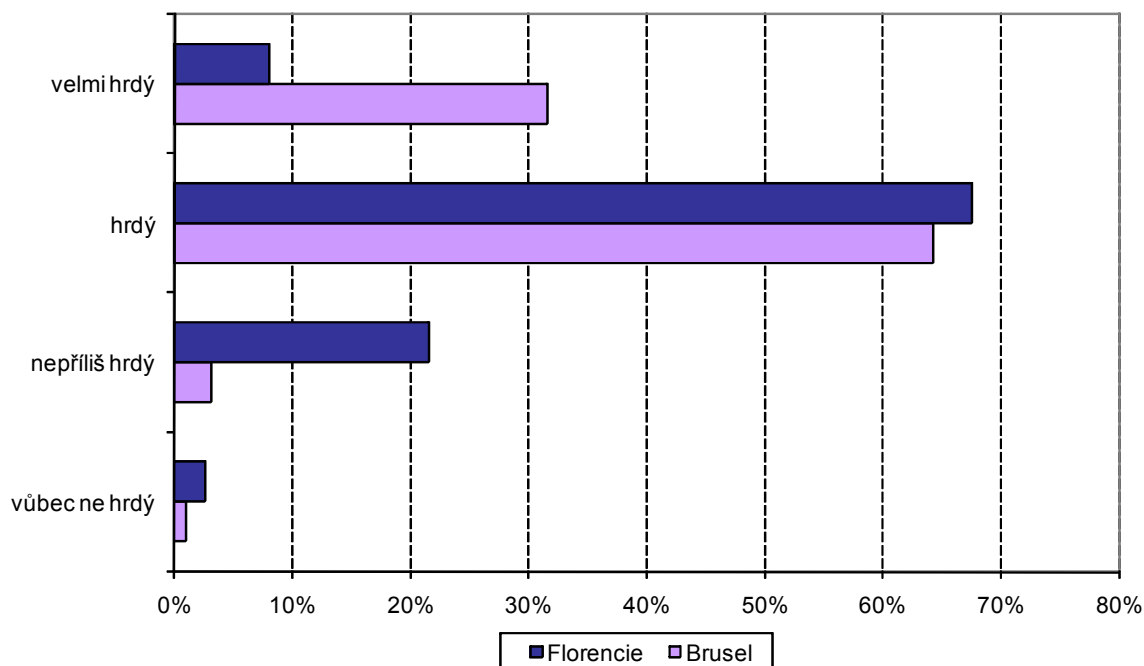
Co je to být hrdý? Část respondentů měla s vyjádřením tohoto pojmu velké problémy. Šetření ukázalo jak obtížné je porozumět významu pojmů, jako je například otázka národní hrdosti v různých zemích a kulturách²⁸.

Názory stážístů:

- „Nejsem hrdý, ale mám slabost pro Evropu“.
- „Respektuji moji zemi, mé tradice a moje kořeny. Pocházím z Evropy a nevím, jaké to je se narodit na nějakém jiném kontinentu“.
- „Nejedná se o pocit být hrdý, mám to prostě ráda a cítím se tu doma. Ale nepovažuji to za lepší než ostatní, je mi to jen jednoduše bližší“.

Hrdost na svůj kontinent, nebo spíše to, co na něm vnímáme pozitivně či naopak negativně, může být demokracie, kultura, historie, politické uspořádání, evropská integrace, věda a technika, přírodní krásy atd.

Graf 21. Hrdost na Evropu

²⁸ Také je třeba vzít v úvahu, že pojem hrdosti mohou ovlivnit i různé vzdělávací systémy evropských zemí, stejně jako společenské struktury, tradice i jejich kultura

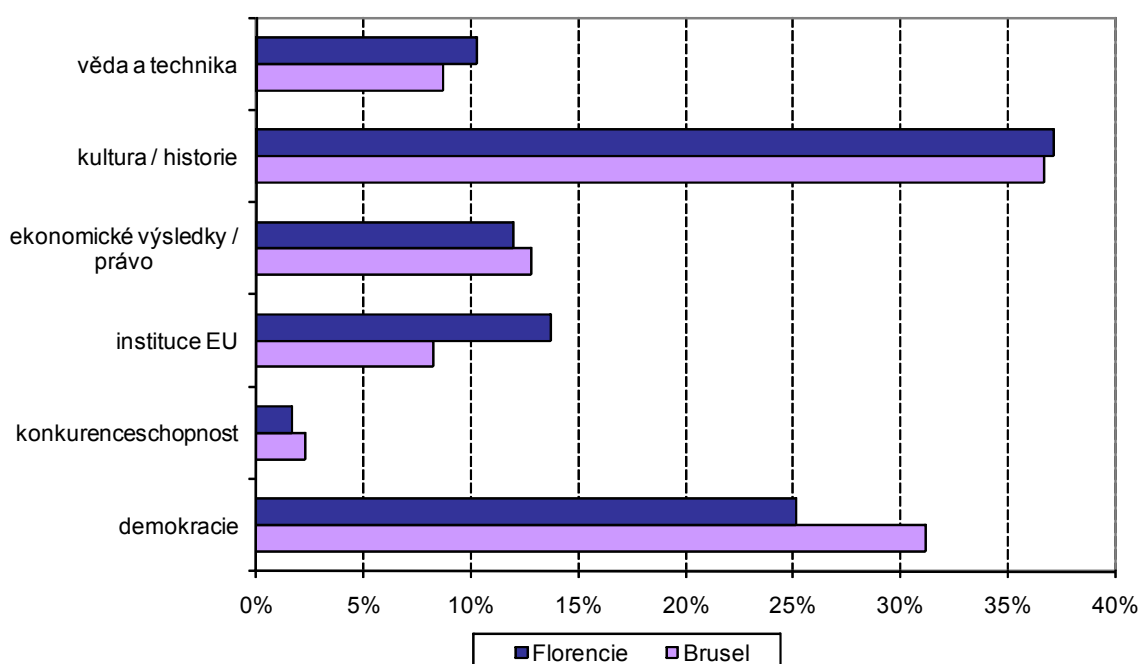
Většina respondentů z obou souborů je na Evropu hrdá či velmi hrdá, 95% stážistů z Bruselu a tři čtvrtiny doktorandů. Překvapivý počet dotázaných doktorandů (25%) se necítí být hrdými na svůj kontinent.

Na co jste v Evropě hrdí?

Názor stážistky z Bruselu:

- „Hrdá jsem na proces evropského společenství a na aktivity Evropské unie vedoucí k toleranci ve společnosti a k udržení míru nejen na evropském kontinentě“.

Graf 22. Na co jste v Evropě hrdí?

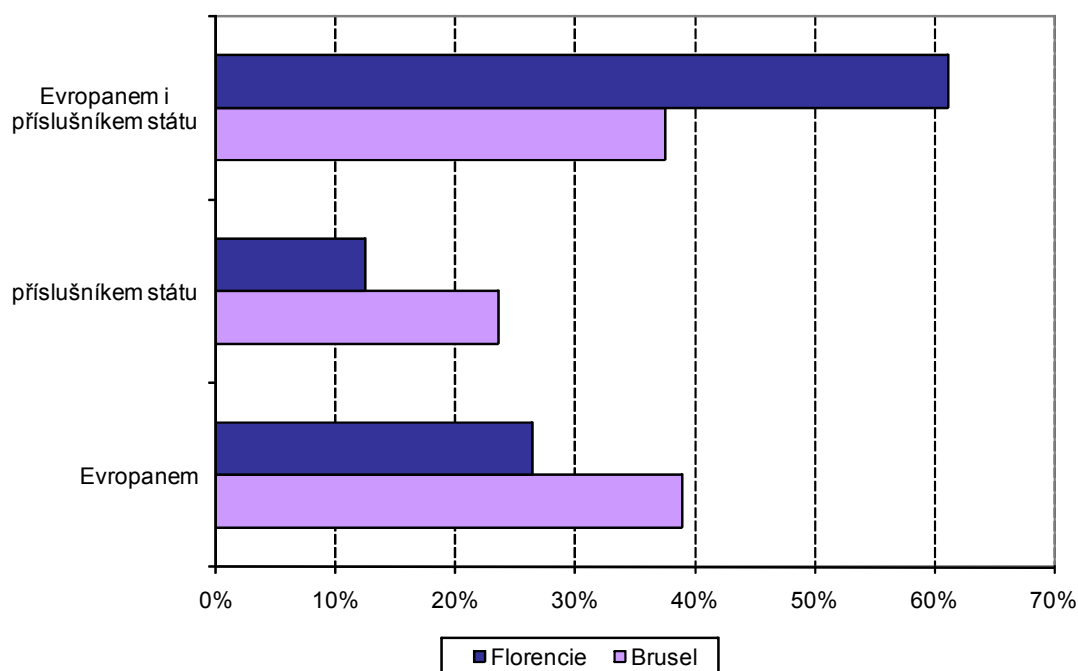

V odpovědi na otázku, co na Evropě mladá generace oceňuje a na co je hrdá, zdůraznilo nejvíce respondentů evropskou historii a kulturu a na druhém místě demokratické uspořádání. Dále si respondenti cení institucí Evropské unie, právního rámce, ekonomických výsledků členských států a v neposlední řadě uznávají i vysokou prestiž evropské vědy a techniky. Za nejméně úspěšnou hodnotí respondenti konkurenceschopnost Evropy vůči ostatním kontinentům (zejména USA, Japonsku a Číně).

Národní a evropské cítění

Evropský občan se v Evropě cítí spíše občanem své země, ale jakmile vycestuje mimo svůj evropský kontinent, bude se prezentovat především jako Evropan a teprve následně jako občan určité země.

Graf 23. Národní a evropské citění

V otázce na národní a evropské citění byly odpovědi respondentů poměrně rozdílné. Více než polovina doktorandů ve Florencii (61%) se cítí být jak příslušníkem svého státu, tak i Evropanem. Více Evropanem, než příslušníkem určitého státu, se cítí být 26% studentů z Florencie.

Stážisté, kteří žijí v hlavním městě Evropské unie, v multikulturním Bruselu, se považuje spíše za Evropany (39%), nebo 38% z nich se pokládá jak za Evropana, tak zároveň i za příslušníka svého státu. Pouze jako občan svého státu se prezentuje jen 12% doktorandů a 24% stážistů.

Názory stážistů:

- „Představitelem svého státu budu vždy v Evropě a mimo Evropu, budu vnímán a prezentován jako Evropan“.
- „V očích druhých budu vždy representant svojí země“.
- „Nemůže být jedno bez druhého“.

Zajímavý je i pohled na národní a regionální identitu:

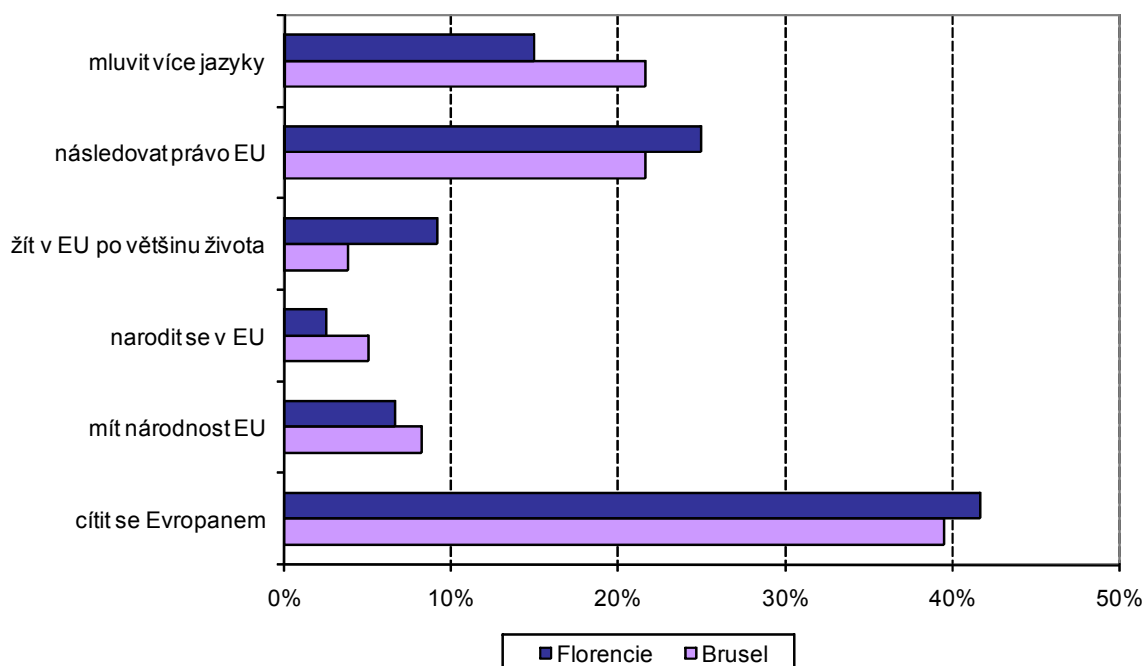
- „Cítím se být Kataláncem spíše než Španělem, a potom také obyvatelem Barcelony“.

11.4. Názor na Evropu

Charakteristiky Evropana

V této otázce je důležité oddělit pojem Evropa a Evropská unie. Evropa je chápána jako kulturní, historický a geograficky ohraničený kontinent a Evropská unie jako ekonomická a politická organizace, která podporuje a zajišťuje kooperaci mezi členskými státy. Ale slovo Evropan se užívá jak pro obyvatele Evropy, tak pro občana Evropské unie.

Graf 24. Charakteristiky Evropana

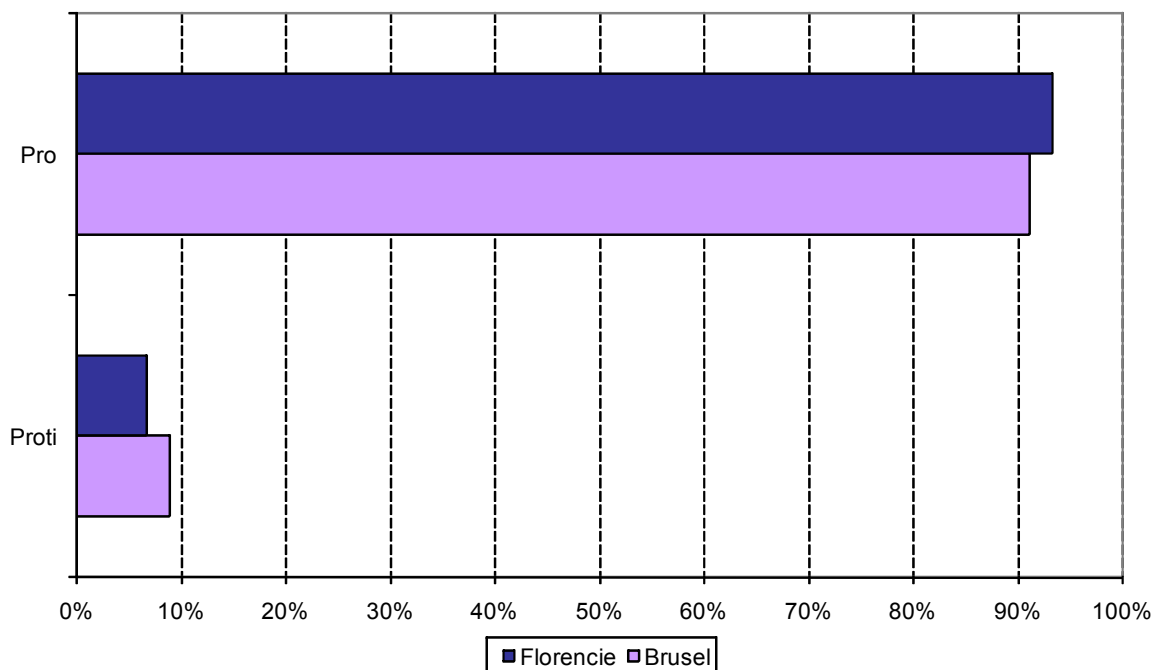

Jaké jsou atributy Evropana? Obě skupiny respondentů zdůraznily, že nejdůležitější je cítit se Evropanem 40% a dodržovat právní rámec evropského společenství (25% doktorandů a 22% stážistů). Za významný atribut Evropana pokládají dotázaní také znalost cizích jazyků kromě rodné řeči, a to 22% bruselských stážistů a 15% studentů evropského univerzitního institutu.

Názor na další rozšíření Evropské unie²⁹

Evropská unie získala posledním rozšířením v roce 2004 nejen mnohamilionové navýšení populace, ale i větší rozlohu. Respondenti ze západních členských států Evropské unie převážně schvalují vznik jednotného evropského kontinentu, který se větším územím a vyšším počtem obyvatel stane stabilnější, bezpečnější a bude hrát i významnější roli.

Graf 25. Názor na další rozšíření Evropské unie

S rozšířením Evropské unie souhlasí více jak 90% respondentů a to v obou skupinách. Méně než 10% respondentů se vyjádřilo proti dalšímu rozšiřování Evropské unie s konstatováním, že členských států je dostatek, nebo že je nejprve důležité naučit se diskutovat a spolupracovat v počtu 27 členských států, než by se přijali další členové. Tyto negativní postoje k dalšímu rozšíření Evropské unie zaujímali zejména Francouzi, Italové a Poláci.

Podle Eurobarometru z roku 2008 (Eurobarometr 69, 2008, s. 7) je v tradičních státech evropské patnáctky pro další rozšíření Evropské unie jen 42% populace. V současné Evropské unii (EU-27) jako celku je podpora rozšíření příznivější a zvyšuje se vzděláním občanů a

---

29 Řada evropských států se zajímá o vstup do Evropské unie. Na vstup do EU čekají v současné době 3 kandidátské státy, Chorvatsko, Turecko a Makedonie. Jako potenciální kandidátské země pro vstup do EU jsou oficiálně stanoveny Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Srbsko a Kosovo. Některé kandidátské státy, zejména Turecko, vyvolávají mezi členskými státy EU negativní postoje. Odpůrci Turecka v Evropské unii poukazují na to, že jeho převážná část leží mimo Evropu a dále argumentují tím, že má velmi špatné vztahy s některými sousedními státy (Kyprem a Arménií). Mnozí z nich také pochybují o pokroku v oblasti dodržování lidských práv. Kritici přijetí Turecka do EU se dále obávají změny mocenské rovnováhy v Evropě (předpokládá se, že by Turecko bylo v době vstupu nejlidnatějším státem EU, navíc s většinou muslimskou populací).

klesá se zvyšujícím se věkem. Ze zemí na jih a východ od hranic Evropské unie má největší podporu vstupu do Evropské unie Chorvatsko. Obyvatelé nových členských zemí jsou podstatně více nakloněni rozšiřování než obyvatelé států Evropské unie - 15.

Asociace spojené s Evropou

Dvě otevřené otázky na téma Evropy:

Co pro mladou generaci znamená Evropa a co si pod tímto pojmem představují? Odpovědi obou skupin, stážistů z Bruselu a studentů doktorského studia ve Florencii, se v zásadě neliší. V rámci výčtu asociací s Evropou respondenti shodně zmiňují demokracii a mírové soužití, kulturu a historii Evropy a v definování místa Evropy ji porovnávají s jinými kontinenty (viz. Příloha 2). Bruselští stážisté popisují Evropu *jako kontinent, který je zajímavý přírodními krásami, historií a kulturními tradicemi*. Dále si Evropu spojují s *místem 500 milionů lidských šancí, místem svobody a respektu, které by mohlo pomoci světu neopakovat ty samé chyby z minulosti*.

Studenti z Florencie si evokují Evropu jako místo, kde se zrodila demokracie a moderní věda, a kde člověk může pocítit kulturní diverzitu, ale zároveň jednotu hodnot. Dále Evropu popsali jako *místo, které by si mělo být vědomo svých konfliktů a chyb v minulosti a nedovolit, aby se opakovaly*.

11.5. Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem výzkumné části práce bylo představit pohled elitního vzorku mladých vysokoškolsky vzdělaných lidí na Evropskou unii, národní a evropskou identitu a zejména na mobilitu a migraci v rámci Evropské unie. Dalšími cíli bylo popsat a analyzovat vliv mobility na uchování kulturní diverzity a zjistit, jaké mají jazykové znalosti, jak jsou mladí lidé připraveni migrovat za prací a na jak dlouhou dobu jsou ochotni podepsat pracovní kontrakt v jiné zemi. Tyto cíle byly strukturovány v několika hypotézách a ve shrnutí uvádíme jen ty nejdůležitější.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 100 stážistů z evropských institucí v Bruselu a 75 studentů doktorského studia z Evropského univerzitního institutu ve Florencii. Statisticky významné bylo genderové rozdělení. V evropských institucích se zúčastnilo stáží více žen (69%) a ve Florencii bylo vyšší zastoupení mužů (55%). Průměrný věk stážistů byl 29 let a průměrný věk doktorandů 28 let.

Z hlediska rozložení respondentů ze starých³⁰ a nových³¹ členských států došlo k zajímavému rozdělení. Z nových členských států pocházela pouze třetina stážistů z Bruselu a doktorského programu ve Florencii se z nových členských států zúčastnilo jen 16% respondentů. Toto nízké zastoupení může být způsobeno tím, že některé státy střední a východní Evropy nemají podepsanu smlouvu o výměně doktorandů s Evropským univerzitním institutem ve Florencii, mezi nimi i Česká republika.

Osobní charakteristika

Tato část byla věnována zkušenostem respondentů s evropským programem Erasmus, hodnocení jejich zahraničních pobytů, vlivu migrujících rodičů na mobilitu respondentů a jazykovým znalostem dotázaných.

Více jak polovina respondentů obou skupin (H 1) uvedla zkušenost se studijním programem Erasmus³², který za podpory Evropské komise a národních členských států umožňuje studentskou mobilitu mezi evropskými zeměmi.

Pro studijní pobyt si respondenti většinou vybírají země západní Evropy, výjimečně univerzity ve střední a východní Evropě. Kromě programu Erasmus se zejména doktorandi účastnili i jiných programů v Evropě (například program Leonardo da Vinci³³), ale participovali i na výměnných programech v USA a Japonsku.

Respondenti hodnotili zkušenosti získané během zahraničních pobytů a pozitivně hodnotili:

- zlepšení jazykových znalostí, získání nových vědomostí v rámci studia v zahraničí, studijní a pracovní kontakty;
- poznání kultury, zvyků a tradic hostitelské země, kde v rámci studijního pobytu pobývali;
- soužití s lidmi z rozdílných kultur a vzájemné poznávání, schopnost adaptace na multikulturní prostředí;
- možnost cestování nejen v rámci země studijního pobytu, ale i do okolních států;
- osamostatnění se, získání odpovědnosti, průbojnosti a sebevědomí;

---

30 Staré členské státy EU 15 – původních 15 států Evropské unie, postupné rozšiřování od roku 1950 do roku 1995, ze 6 zakládajících států na 15 států.

31 Nová EU 27 – velké rozšíření o 10 států v roce 2004 a poslední rozšíření v roce 2007 o dva další státy.

32 Program Erasmus byl zaveden před dvaceti lety a za tu dobu se ho již zúčastnilo 2 miliony vysokoškolských studentů. Je otevřen také zemím mimo Evropskou Unii, na základě vzájemných dohod, jako například s Norskem, Islandem, Tureckem atd.

33 Program Leonardo da Vinci je součástí celoživotního vzdělávání, ale jedná se převážně o pracovní stáže. Na základě vypracovaného projektu se osloví ke spolupráci partnerská instituce v zahraničí.

Negativně hodnotili:

- rozdílnou úroveň vzdělávacích systémů studijního pobytu, obsah a kvalitu stáže;
- problémy s administrativním zajištěním studijního pobytu/stáže ;
- finanční náročnost studijního pobytu v zahraničí;
- náročnou adaptaci na nové prostředí, osamělost a někdy i pocity méněcennosti;
- přerušování vazeb v primárních i sekundárních skupinách v rodném státě;

Jazykové znalosti jsou předpokladem pro úspěšné zvládnutí studia v zahraničí a v případě stipendijních pobytů i zahraničních stáží jsou jejich nutnou podmínkou. Analýza výsledků jazykových znalostí je významnou součástí monitoringu studentské mobility. Potvrdily se hypotézy H 3 a H 4, že respondenti obou skupin budou dobře jazykově vybaveni a jejich prvním cizím jazykem bude angličtina. Mimo anglického jazyka ovládají i francouzštinu, ale velmi dobře znají i další jazyky, například italštinu (studenti EUI), španělštinu a němčinu (H 5).

V porovnání obou skupin měli studenti doktorského studia lepší jazykové znalosti, 45% z nich ovládá tři cizí jazyky a 21% až čtyři. Hypotéza H 6 předpokládala, že studenti doktorského studia ve Florencii budou ovládat i jazyk této země, se potvrdila. Dvě třetiny doktorandů se naučily italštinu, a to vzhledem k délce studijního pobytu (délka doktorského programu na EUI je stanovena na dobu 4 let). Znalost více jazyků u některých studentů je dána nejen velkým počtem stáží či studijních pobytů v zahraničí, (někteří studenti udávali i 3-4 zahraniční pobyty v různých státech), ale i migrací nebo rozdílnými národnostmi jejich rodičů.

Na příkladě EUI ve Florencii lze ukázat, že v rámci meziuniverzitních dohod mají studenti více možností se účastnit stáží v zahraničí. Pokud existuje dostatečná nabídka výměnných programů, studenti se o ně zajímají a účastní se jich. Fakulty řady evropských univerzit těchto dohod velmi využívají a pro jejich studenty jsou výměnné studijní pobyty dokonce povinné. Domnívám se, že některé univerzity, zejména ze zemí východní Evropy, se o spolupráci s jinými vysokoškolskými institucemi příliš nezajímají, nebo nejsou o této možnosti dostatečně informovány.

Jazykových znalostí využívají respondenti jak v rámci odborného studia a profesní kariéry, tak v komunikaci s občany jiných států. Tím rozšiřují nejen své odborné znalosti a dovednosti, ale získávají také osobní zkušenosti v kontaktu s jinou společností založenou na

odlišných principech fungování (například státní uspořádání, legislativní a ekonomické zázemí, náboženství, odlišné vzdělávací systémy, uznávání jiných hodnot a tradic).

Podle mého názoru mají zahraniční studenti odlišnou výchozí pozici oproti českým studentům. Jejich rodný jazyk bývá většinou jazykem světovým, což představuje velkou výhodu v mezinárodní komunikaci, ať už se jedná o angličtinu, němčinu, francouzštinu nebo španělštinu.

Evropská unie podporuje mobilitu občanů, navrhuje výměnné studijní programy, a tím přispívá nejen ke kvalitnějšímu vzdělávání, ale i k získání znalosti cizích jazyků. Evropská unie podporuje mnohojazyčnost a cílem je, aby každý občan Evropské unie kromě rodného jazyka hovořil alespoň dvěma cizími jazyky.

Respondenti obou skupin nejčastěji ovládají angličtinu, ale další výběr cizího jazyka může záviset i na oboru studia. Například v oblasti mezinárodních vztahů nebo v humanitně zaměřených oborech je druhým jazykem francouzština, která je považována za jazyk mezinárodních institucí a nadnárodních organizací. Německý jazyk bývá preferován technickými obory a v poslední době je velký zájem i o netradiční a složitější jazyky, jako je například ruština, arabština nebo čínština.

Statisticky významné je procento rodičů stážistů (20%) a rodičů doktorandů (36%), kteří měli zkušenosti s delším pracovním pobytem v zahraničí. Nejčastějšími důvody migrace rodičů byly studijní a pracovní kontrakty nebo osobní důvody. Děti migrujících rodičů znají více jazyků, zvykají si na rozdílné kulturní a sociální prostředí již od dětského věku, na život v multikulturní společnosti a jejich výchova je vede k větší toleranci k ostatním národnostem a kulturám.

Migrace

Výzkumná část *Migrace* zjišťovala ochotu k usídlení v rodném městě a státu, k migraci ve své zemi, v rámci Evropské unie a v jakém časovém rozmezí. Sledovala názory mladé generace na mobilitu v souvislosti s volným pohybem osob a kulturní diverzitou.

Osoby, které migrují, jsou lidé mladší, spíše muži s vysokoškolským vzděláním a se znalostí anglického nebo jiného cizího jazyka. Častěji také migrují svobodní jedinci, kteří jsou ochotnější přijmout pracovní kontrakt v zahraničí.

Hypoteticky jsem předpokládala (H 7), že respondenti budou ochotni migrovat v rámci své rodné země. Tuto hypotézu potvrdily více než dvě třetiny respondentů z obou skupin, nicméně většina studentů nepředpokládá, že by se usadila přímo v rodném městě.

V otázce migrace do jiné země Evropské unie obě skupiny potvrdily hypotézu H 8, že jsou generací velmi mobilní a ochotnou se za prací přestěhovat nejen v rámci svého státu, ale i do jiné země. K migraci by si respondent vybrali ty země, ve kterých již delší dobu žili a jejichž jazyk ovládají (H 9). Další faktor, který ovlivňuje rozhodnutí k migraci, jsou i klimatické podmínky vybrané země. Respondenti obou skupin by nejvíce preferovali jako cílovou zemi své pracovní mobility Belgie, Velkou Británii, Francii, Nizozemí a jenom 28% doktorandů by bylo ochotno vybrat si zaměstnání *v kterémkoli členském státě Evropské unie*.

Statisticky významné byly rozdíly v odpovědích na otázku délky pracovního kontraktu v zahraničí (H 10). Nejpočetnější skupina respondentů z obou souborů by přijala dlouhodobý pracovní kontrakt i na několik let, a to téměř 70% stážistů a 50% doktorandů.

Hypoteticky jsem předpokládala (H 11), že obě skupiny se budou zajímat o pracovní kontrakt v institucích Evropské unie. Téměř polovina stážistů z Bruselu uvažuje o kariéře v evropských institucích, na rozdíl od doktorandů, kteří spíše preferují pokračování v akademické kariéře.

V otázce role mobility ve vnímání a udržení kulturních rozdílů v Evropě (H 12), podporuje téměř 70% stážistů z evropských institucí a 54% doktorandů z EUI názor, že volný pohyb osob, stěhování se za prací a mobilita v rámci Evropy dovoluje pochopit odlišné kultury, poznávat a porozumět jejich zvykům a tradicím. Přikláním se k názoru stážistů a doktorandů, že mobilita pozitivně ovlivňuje vnímání kulturních rozdílů, předností i záporů, které jednotlivé země charakterizují.

Význam mezinárodní mobility zdůraznila i senátorka Alena Gajdušková v rámci veřejné diskuse na téma *Vzdělávání a mezikulturní dialog v Evropské unii* v Praze v roce 2008³⁴. Upozornila na souvislost mezi vzděláním a vztahem k odlišným kulturám. Vyjádřila názor, že předsudky vůči minoritám a jiným národnostem lze odstranit vzděláváním a podporou mezinárodní mobility jak studentů, tak pedagogů.

K této diskusi se za Evropskou komisi připojil i eurokomisař pro vzdělávání, kulturu a mládež J. Figel, který uvedl, že smyslem mezikulturního dialogu je podpořit diskusi mezi odlišnými

---

³⁴ www.euractiv.cz

kulturními skupinami, které si podle Evropské komise mají stále co předávat a navzájem se inspirovat. Podle komisaře J. Figel'a může dialog mezi kulturami přispět k naplnění evropského hesla *Jednota v rozmanitosti*.

Národní a evropská identita

Oblast *Identity* se zabývá otázkou národní versus evropské identity, národním a evropským cítěním a pocitem hrdosti k národu a kontinentu.

Podstatnou stránku identity představuje i hrdost na vlastní stát a na evropský kontinent. Šetření ukázalo, jak obtížné je porozumět významu pojmů, jako je například otázka národní hrdosti v různých zemích a kulturách. Zejména studenti EUI považovali pojem *hrdost* za problematický.

Občané Evropské unie mohou chápat hrdost různým způsobem, pohledem na současný stav (prezentace státu na úrovni politické a ekonomické), na minulost (historický vývoj státu, kultura, tradice a zvyky) nebo na obě dvě varianty současně. Mnoho Evropanů si váží symbolů své země, významných osobností a charakteristických rysů svého národa. Naopak nemusí být hrdí na svou zemi z historických, politických, ekonomických nebo i dalších důvodů.

Na svou vlast je hrdých či velmi hrdých až 80% stážistů z evropských institucí v Bruselu a téměř 60% studentů doktorského programu z Florencie, což potvrdilo původní hypotézu H 13. Téměř 42% doktorandů a 20% stážistů uvedlo, že nejsou příliš nebo vůbec nejsou hrdí na svůj stát. Tyto výsledky byly statisticky významné, stejně jako v následující otázce hrdosti na Evropu.

Většina respondentů z obou souborů je na Evropu hrdá nebo velmi hrdá, a to 95% stážistů z Bruselu a tři čtvrtiny doktorandů. Nicméně 25% dotázaných doktorandů se necítí být hrdých na evropský kontinent.

Jsou Češi hrdí na své občanství a na Evropu?

Podle Eurobarometru 69 devět z deseti dotázaných občanů z České republiky je hrdých na své občanství a téměř tři čtvrtiny z nich jsou hrdí i na to, že jsou Evropany (Eurobarometr 69, 2008, s. 7).

Respondenti v obou skupinách oceňují (H 14) zejména evropskou historii, kulturu, demokratické uspořádání a dále si cení institucí Evropské unie, právního rámce,

ekonomických výsledků členských států a v neposlední řadě uznávají i vysokou prestiž evropské vědy a techniky.

V otázce vnímání národní a evropské identity jsem předpokládala (H 15), že se budou respondenti obou skupin cítit zároveň příslušníky svého státu i Evropany. Analýza výsledků ukázala na statisticky významné odpovědi respondentů, které hypotézu nepotvrdily.

Více jak polovina doktorandů ve Florencii (61%) se cítí být jak příslušníkem svého státu, tak i Evropanem, pouze Evropanem se jich cítilo jen 26%. Stážisté se považují spíše za Evropany (39%) a 38% z nich se pokládá jak za Evropana, tak zároveň i za příslušníka svého státu. Jako občan jen svého státu se prezentuje jen 12% doktorandů a 24% stážistů. Evropský občan se v Evropě cítí spíše občanem své země, ale mimo evropský kontinent se bude prezentovat především jako Evropan a teprve následně jako občan určité země.

Názor na Evropu

V této části jsou uvedeny názory respondentů na Evropu, na další rozšíření Evropské unie, na představu charakteristiky Evropana a také asociace respondentů se slovem Evropa. Evropa je chápána jako kulturní, historický a geograficky ohraničený kontinent a Evropská unie jako ekonomická a politická instituce, která podporuje a zajišťuje kooperaci mezi členskými státy. Slovo *Evropan* se ale užívá jak pro obyvatele Evropy, tak pro občana Evropské unie.

Jaké jsou atributy Evropana? Hypotéza H 16 předpokládala, že mladí lidé budou za hlavní atribut Evropana považovat jeho narození v Evropě a pobyt na evropském kontinentu po většinu života. Obě skupiny respondentů ale zdůraznily, že nejdůležitější je cítit se Evropanem (40%) a dodržovat právní rámec evropského společenství. Za významný atribut Evropana pokládají dotázaní znalost cizích jazyků.

V názorech na Evropské společenství jsem hypoteticky předpokládala (H 17), že většina mladé generace bude podporovat další rozšiřování Evropské unie. S rozšířením Evropské unie souhlasí více než 90% respondentů z obou skupin. Méně než 10% se vyjádřilo proti dalšímu rozšiřování Evropské unie. Tyto negativní postoje k dalšímu rozšíření Evropské unie zaujímali zejména Francouzi, Italové a Poláci.

Eurobarometr z roku 2008, udává, že v tradičních státech evropské patnáctky je pro další rozšíření Evropské unie 42% populace (Eurobarometr 69, 2008, s. 7). V současné Evropské unii (EU-27) je podpora rozšíření příznivější a zvyšuje se vzděláním občanů a klesá se zvyšujícím se věkem. Občané nových členských zemí jsou více nakloněni dalšímu rozšiřování

než obyvatelé států EU -15. Největší podporu pro vstup do Evropské unie z kandidátských států má Chorvatsko.

Podporuje Česká republika další rozšiřování Evropské unie?

Podle národní zprávy České republiky Eurobarometru 2006 podporují dvě třetiny Čechů další rozšiřování Evropské unie. Češi podporují spíše přijetí Švýcarska, Norska a Islandu a naopak vůči vstupu ekonomicky méně vyspělých zemí, jako je Ukrajina, Turecko, Albánie, se staví spíše negativně.

Evropská unie získala posledním rozšířením v roce 2004 nejen mnohamilionové navýšení populace, ale i větší rozlohu. Respondenti ze západních členských států Evropské unie převážně schvalují vznik jednotného evropského kontinentu, který se větším územím a vyšším počtem obyvatel stane stabilnější, bezpečnější, a bude tak hrát i významnější roli.

Na otázku, co pro mladou generaci Evropa znamená, se odpovědi dotázaných z obou skupin v zásadě nelišily. V rámci výčtu asociací s pojmem Evropa respondenti shodně zmiňují demokratické principy a mírové soužití, kulturu a historii Evropy. Evropu definují *jako místo s bohatou historií, kulturní rozmanitostí, možností nových příležitostí a zároveň kontinent bez válečných konfliktů, prostor pro dialog kultur a místo, kde je dobré žít.*

Co pro mě Evropa znamená?

S ohledem na budoucnost Evropy se řadím spíše k optimistům. Pod slovem Evropa si nejprve představím mapu Evropy a možnost cestování. Vzhledem k mým zahraničním zkušenostem vím, že pro moji generaci se otvírají v Evropě nové možnosti pracovních příležitostí.

Nejvíce mám ale Evropu spojenou s jejím kulturním bohatstvím, architekturou, jazykovým labyrintem a zvláště s kulturními rozdíly jednotlivých zemí, které společně vytváří jedinečnou a výjimečnou mozaiku Evropy.

12. Porovnání výzkumů 2007-2008 s průzkumy z roku 2004-2005

Z výzkumné části **diplomové práce** z roku 2004/2005 prezentuji názory a postoje vysokoškolských studentů různých národností (kteří v Bruselu studovali na Université Libre de Bruxelles v rámci programu Erasmus), které jsem porovnála s výsledky výzkumné části disertační práce.

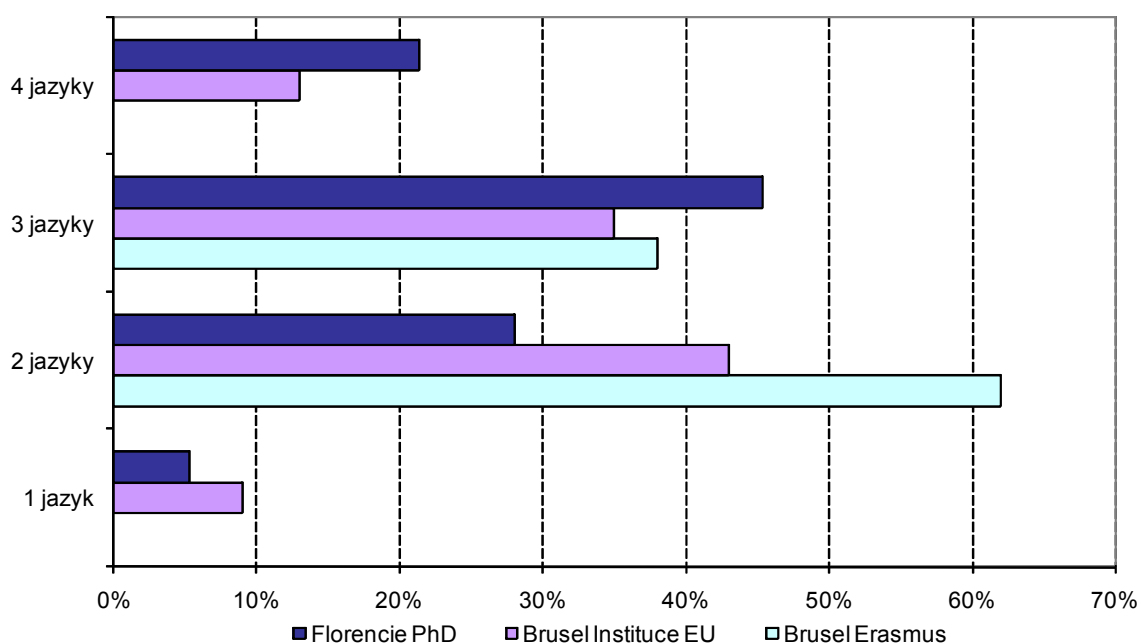
Výzkumná část **disertační práce** z roku 2007/2008 byla již cílena na absolventy vysokých škol, kteří se zúčastnili stáží v institucích Evropské unie, zejména v Evropské komisi, a na doktorandy, kteří studovali na EUI ve Florencii.

Z hlediska cílů a témat disertační práce mě zajímalo, zda se změnil postoj a pohled *absolventů* vysokoškolského studii ve srovnání se *studenty*, vysokoškoláky, kteří se teprve seznamují nejen se svým oborem, ale také získávají první zkušenosti na základě studijních pobytů v zahraničí. V porovnání jsem se zaměřila zejména na jazykové znalosti, ochotu k migraci, vliv mobility na kulturní diverzitu, národní a evropské cítění.

Jazykové znalosti

Předpokladem úspěšného zahraničního studijního pobytu jsou dobré jazykové znalosti studentů, které se delším pobytem v zahraničí ještě zlepšují.

Graf 26. Znalost cizích jazyků

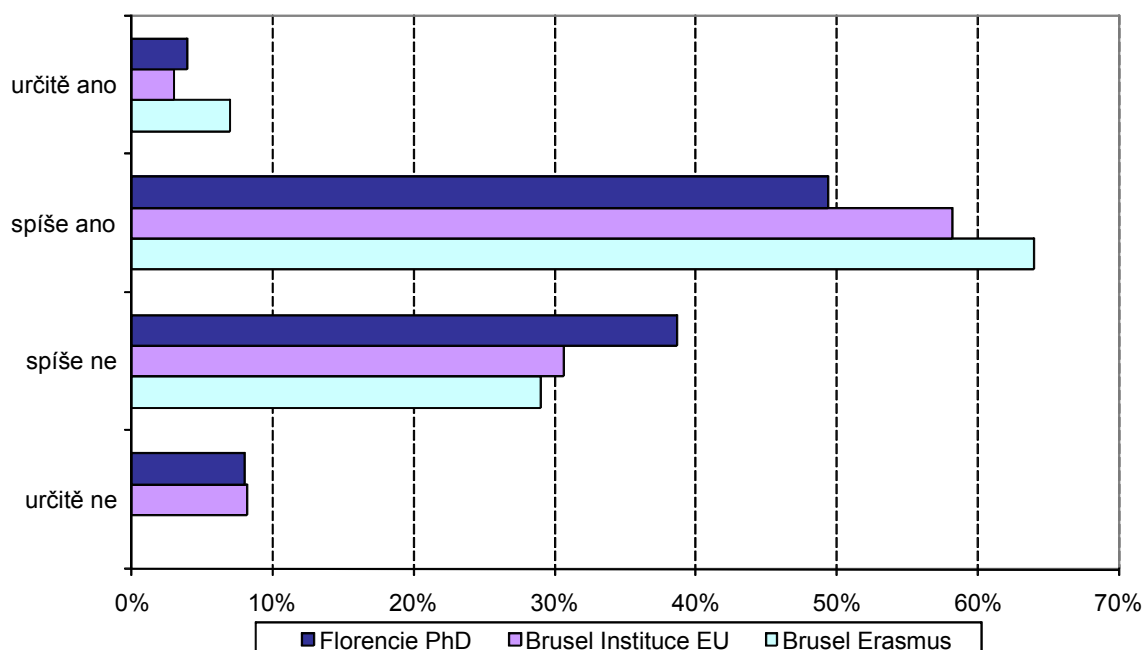

Respondenti všech tří sledovaných skupin se dorozumí nejčastěji dvěma až třemi cizími jazyky, a to nejčastěji angličtinou a francouzštinou. Nejlepší jazykové znalosti podle výsledků šetření mají studenti doktorského programu z EUI ve Florencii, kde 66% doktorandů hovoří 3 - 4 jazyky.

Tato velmi dobrá úroveň jazykových znalostí souvisí s tím, že se velmi aktivně účastní nejen evropských studijních pobytů, ale i dalších programů mimo Evropu, například v USA, Japonsku či v Jižní Koreji. Tyto programy v rámci doktorského studia nabízí studentům EUI, který má podepsány dohody o výměně studentů mezi vzdělávacími akademickými institucemi v řadě zemí. Výborná znalost cizích jazyků u této skupiny může souviset i s tím, že zhruba 10% z nich pochází ze smíšených manželství a také jejich rodiče mají v 36% zkušenosti s prací v zahraničí.

Ochota k trvalému usídlení v rodné zemi

Graf 27. Ochota k trvalému usídlení v rodné zemi

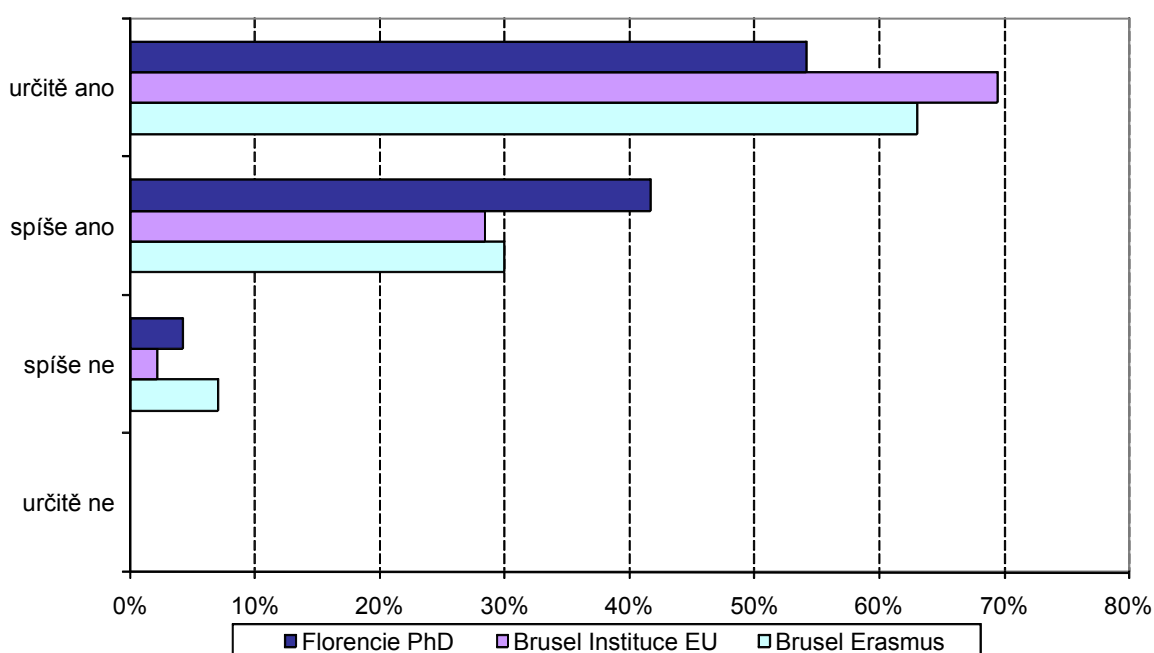
Trvale pracovat a usídlit se ve své rodné zemi předpokládalo až 70% studentů programu Erasmus (určitě a spíše ano). Absolvováním vysokoškolského studia a získáním zkušeností v zahraničí dochází u absolventů ke změnám v pohledu na svou profesionální pracovní nebo vědeckou kariéru. Na rozdíl od studentů vysokých škol, hledají uplatnění nejen v rodné zemi,

ale i v zahraničí. Výzkum ukázal, že 46% doktorandů spíše předpokládá získání pracovního poměru v jiném členském státě než usídlení v rodné zemi.

Vliv volného pohybu osob na udržení kulturní diverzity

Mobilita v rámci Evropské unie i mimo ni je podstatná pro poznávání kulturních rozdílů jednotlivých států. Migrující populace má větší šanci tyto rozdíly poznat, naučit se je chápat a porozumět jim. Na druhou stranu si v cizí zemi uvědomuje význam politicko-ekonomického a kulturního zázemí své země a svoji vlastní identitu.

Graf 28. Vliv volného pohybu osob na udržení kulturní rozmanitosti

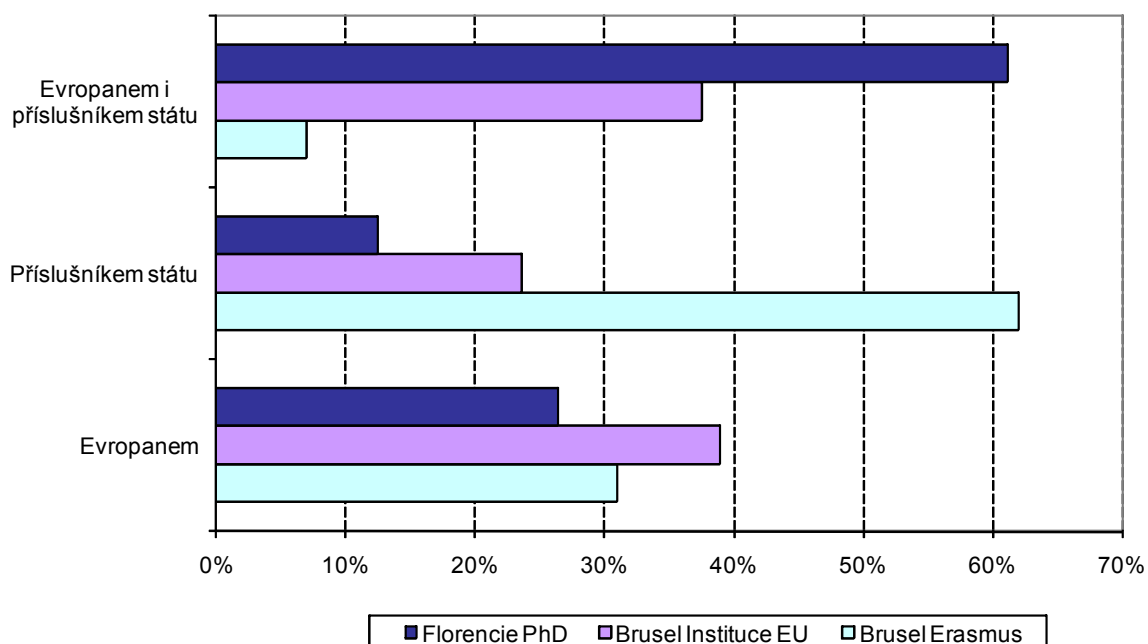

Téměř ve všech sledovaných skupinách většina dotázaných respondentů si myslí, že delší studijní a pracovní pobyty v jiné zemi mohou pomoci k udržení kulturní diverzity. Poněkud skeptických je jen 7% studentů programu Erasmus, kteří si myslí, že mobilita takový vliv nemá.

Ze získaných vlastních zkušeností v rámci programu Erasmus a stáže v Evropské komisi v multikulturním Bruselu jsem poznala, že migrující populace si většinou zachovává svou kulturu a obyčej (zejména muslimská komunita dodržuje své náboženské zvyky i ve většinové společnosti), ale zároveň přebírá i některé kulturní vzory životního stylu země, do které se přestěhovala, a to jí umožňuje rychlejší začlenění do společnosti.

Národní a evropské cítění

Graf 29. Národní a evropské cítění

Jak Evropanem, tak příslušníkem svého státu se cítí nejvíce doktorandi z Florencie (61%) a preferují tento pocit před možností cítit se jen příslušníkem svého státu nebo jen Evropanem.

Proto v rámci srovnání je překvapivé vyjádření studentů programu Erasmus, kteří měli opačný názor a prezentují se především jen jako příslušníci svého státu (62%). Velmi silný vliv vlastní národnosti je pravděpodobně ovlivněn jejich prvním pobytem v zahraničí. Teprve opakovanými dlouhodobými stážemi se získávají nejen osobní a odborné zkušenosti, ale i pocit sounáležitosti s Evropou a evropské cítění.

13. Šetření Eurostudent - Mezinárodní studentská mobilita

Hlavní prioritou Sorbonnské (1998) a následně Boloňské deklarace³⁵ (1999) byla stanovena mobilita vysokoškolských studentů, pedagogů, výzkumných pracovníků, případně dalších zaměstnanců vysokoškolských institucí v rámci Evropské unie.

Mezinárodní mobilita se tak v souvislosti s vytvářením Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání stala základním požadavkem při plnění cílů Boloňského procesu (Eurostudent, 2007, s. 65).

Průzkum prováděný Evropskou komisí ve všech členských státech Evropské unie Eurostudent 2007 uvedl, že studenti, kteří absolvovali studijní zahraniční pobyty, se zajímají nejen o další zahraniční stáže a programy během vysokoškolských studií, ale po ukončení studia mnohem častěji také využívají pracovní mobility. Příležitosti k zaměstnání nehledají jen ve své rodné zemi, ale po zkušenostech ze studijních pobytů v zahraničí hledají práci i v jiných evropských státech nebo i mimo Evropu.

Rozhodnout se ke studiu v zahraničí není vůbec jednoduché. Podle šetření Eurostudent mohou rozhodnutí studentů ovlivnit nejen obavy z „neznámého“, ze ztráty sociálních kontaktů v rodné zemi, ale podle jejich názorů brání mobilitě i nedostatečné jazykové znalosti nebo neočekávané problémy ve studijním plánu.

V závěrech průzkumu Eurostudent je konstatováno, že zájem o studium v zahraničí mají zejména studenti, kteří již absolvovali studijní pobyt v zahraničí, například jazykový kurz nebo roční studium v zahraniční střední škole, mají dobré finanční zázemí a jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání.

---

³⁵ V červnu 1999 se sešlo 31 ministrů zodpovědných za vysoké školství z 29 evropských zemí v Boloni, kde podepsali deklaraci o vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010, tzv. Boloňskou deklaraci. Přijali tak program, který se stal akčním plánem rozvoje vysokého školství v Evropě do roku 2010.

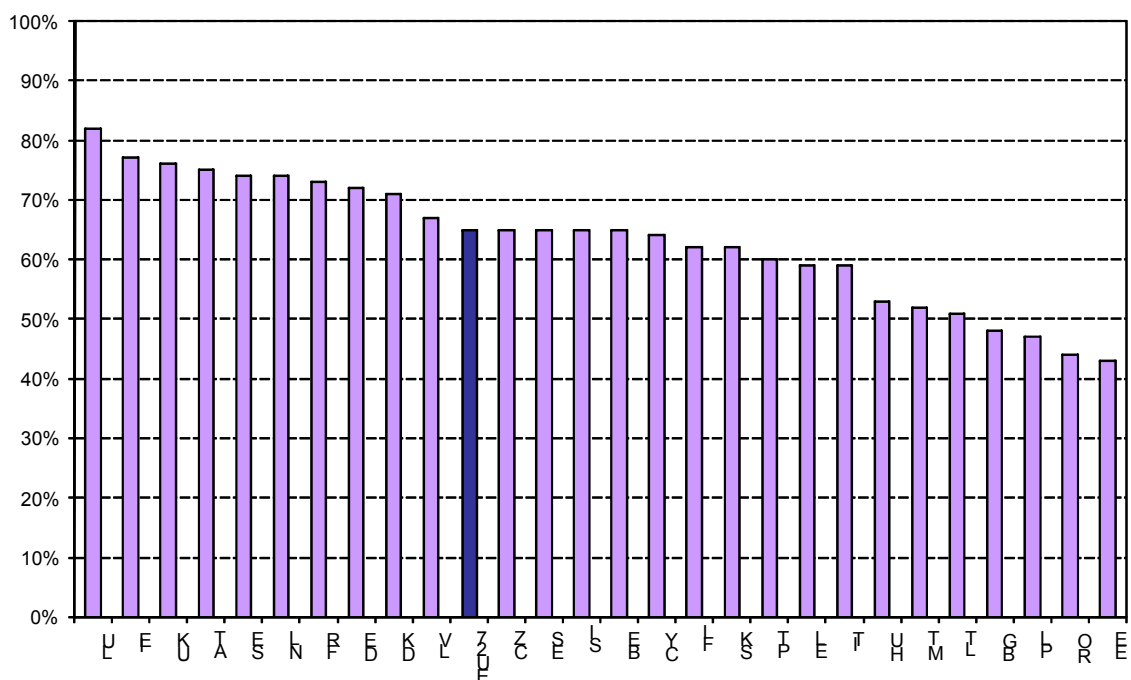
14. Šetření Evropské komise - Eurobarometr

14.1. Mezikulturní dialog

Flash Eurobarometr z konce roku 2007 byl věnován průzkumu občanů na získání jejich názorů na komunikaci s lidmi z různého kulturního prostředí, na vzory jejich chování při setkání s jinými kulturami a zároveň na jejich přístup ke kulturní rozmanitosti. Výzkum proběhl ve všech 27 členských státech Evropské unie.

Mezi státy, jejichž občané mají nejčastější kontakt s lidmi jiné národnosti, jiného náboženství či jiné etnické příslušnosti, podle Flash Eurobarometru 2007 patří například Lucembursko, Irsko, Velká Británie a Rakousko. Nejméně kontaktů s jinými národnostmi uvádělo Estonsko, Rumunsko, Polsko a Bulharsko. V ostatních státech Evropské unie se s jinými etniky a jejich kulturami setkává více jak polovina populace.

Graf 30. Kontakt s lidmi jiné národnosti, jiného náboženství či jiné etnické příslušnosti (v %)

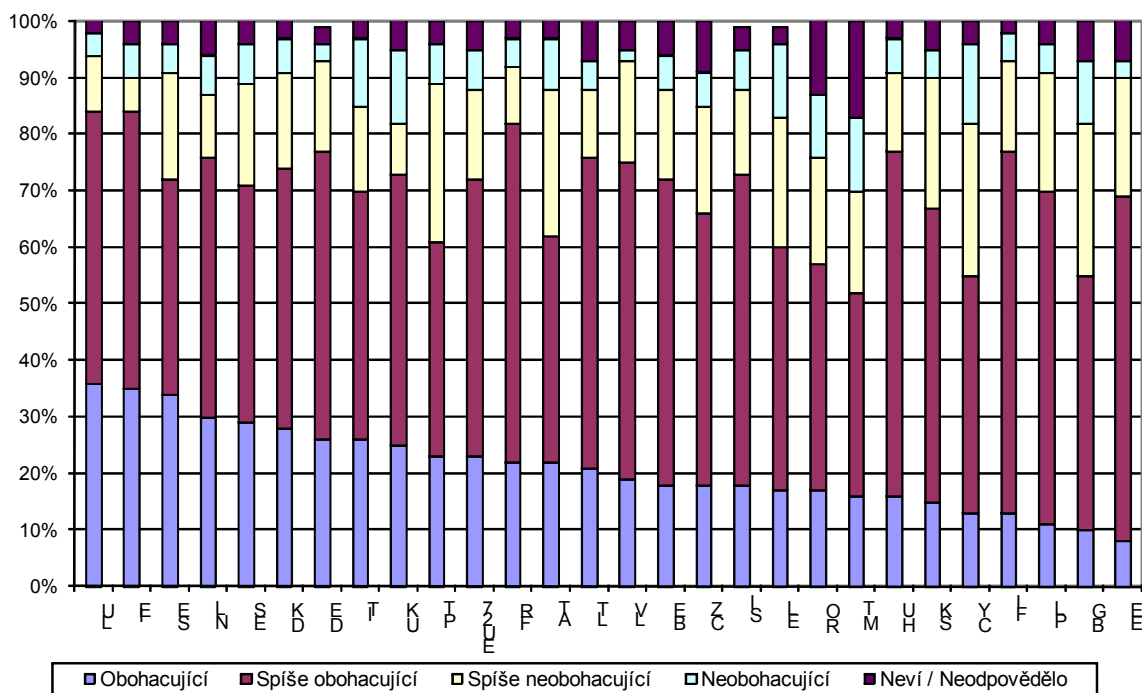
Zdroj: Flash Eurobarometr – Mezikulturní dialog v Evropě (prosinec 2007)

Podle Flash Eurobarometru chápou Evropané kulturní rozdíly v závislosti na věku a vzdělání a roli hrálo také místo bydliště dotázaných. Nejvíce kontaktů a mezikulturních setkání mají mladí lidé (převážně muži), s vyšším vzděláním a ve větších městech. Evropané se většinou setkávají s příslušníky jiného členského státu Evropské unie, s příslušníky jiného kontinentu

se setkávají v menší míře. Setkání mezi příslušníky různých národností se nejčastěji uskuteční na pracovišti, v rámci studijních pobytů ve vzdělávacích institucích, při návštěvě kulturních akcí nebo v rámci volného času.

Podle Flash Eurobarometru si téměř tři čtvrtiny občanů Evropské unie myslí, že lidé z jiného prostředí (národního, etnického nebo náboženského) obohacují kulturní život jejich země, pouze jedna čtvrtina dotázaných s tímto názorem nesouhlasí. Občané, kteří mají častější kontakt s lidmi z jiného prostředí (národního, etnického nebo náboženského), přiznávají obohacení jejich kulturního života a prospěch z těchto setkání.

Graf 31. Vliv kulturní rozmanitosti

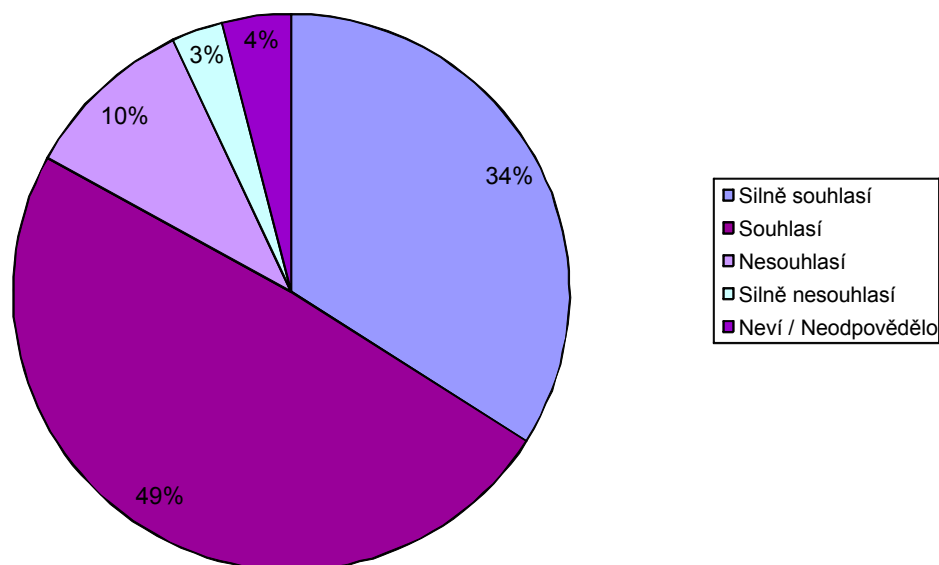

Zdroj: Flash Eurobarometr – Mezikulturní dialog v Evropě (prosinec 2007)

Na tuto otázku souhlasně odpověděli zejména lidé s různým kulturním zázemím a zkušeností se soužitím s minoritami. Občané členských států, například Lucembursko, Švédsko, Irsko, Nizozemí, Velká Británie, kde je nejvíce kontaktů s lidmi různých národností, souhlasily s názorem, že kontakty s jinými etniky obohacují kulturní život země.

Na otázku, zda mladí lidé mají prospěch z kontaktů a komunikace s jinými národnostmi, pozoruhodně vysoké procento evropských občanů (83%) s tímto názorem souhlasilo a jen 13% nesouhlasilo.

Graf 32. Prospěch mezikulturních kontaktů pro mladou generaci

Zdroj: Flash Eurobarometr – Mezikulturní dialog v Evropě (prosinec 2007)

Mladí, vzdělaní Evropané jsou vůči jiným kulturám velmi vstřícní, ale zároveň preferují snahu o uchování vlastní kultury a kulturního dědictví. Jejich názory tak souvisí s heslem Evropské unie *Jednota v rozmanitosti*, což znamená zachování vlastních kulturních rozdílů, uchování kulturního dědictví a jedinečností členských států v jednotném, rozšiřujícím se celku - Evropské unii.

Kulturní rozmanitost ve sjednocené Evropě podporují zejména staré členské státy, například Skandinávie, Irsko, Nizozemí a Lucembursko, nové členské státy Bulharsko, Rumunsko, Polsko se staví k tomuto tématu stále poměrně konzervativně.

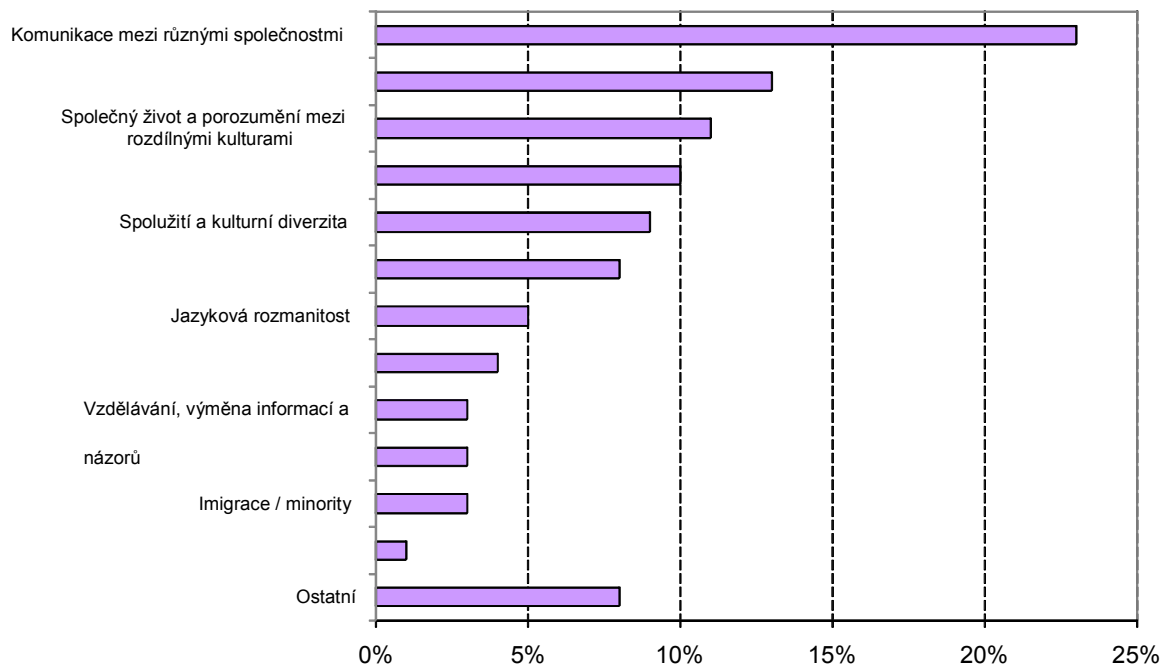
Postoj občanů k mezikulturnímu dialogu je ovlivněn věkovým složením dotazovaných respondentů (čím jsou starší, tím jsou jejich názory konzervativnější), dále jejich náboženským vyznáním a záleží také na tom, zda vyjadřuje svůj názor minoritní část populace nebo imigranti.

Občané členských států Evropské unie měli také odpovědět na otázku, co si představují pod pojmem „mezikulturní dialog“ v Evropě. Lidé si mezikulturní dialog asociují zejména s komunikací mezi odlišnými národnostmi, kooperací, studijní a pracovní nadnárodní mobilitou. Mezi dalšími významy se objevila slova znalost a porozumění různým kulturám,

kulturní akce a přístup ke kultuře, vzájemné chápání kulturních a náboženských rozdílů, společná evropská kultura, jazyková rozmanitost, tolerance a rovné příležitosti.

Graf 33. Asociace s pojmem mezikulturního dialogu v Evropě (EU 27)

Zdroj: Flash Eurobarometr – Mezikulturní dialog v Evropě (prosinec 2007)

V rámci Evropského roku mezikulturního dialogu 2008 se uskutečnila celá řada akcí, při kterých se setkali lidé z různého etnického, kulturního a náboženského prostředí.

Podle výsledků průzkumu téměř dvě třetiny (63%) evropských občanů vyjádřily spíše zájem o tyto akce a 20% se velmi zajímalo o aktivity Evropského roku mezikulturního dialogu. Podíváme-li se na opačný názor, pak 36% se o tuto událost spíše nezajímalo a 20% se nezajímalo vůbec. Velký zájem o aktivity Mezikulturního dialogu projeví Litevci a Slovinci (80%), Lucembursko, Slovensko, Řecko a Kypr (78%), zatímco občané Rakouska a Holandska se o ty akce zajímaly méně (49%). O akce Evropského roku mezikulturního dialogu³⁶ se více zajímají a mají zájem se jich zúčastnit zejména mladší lidé s vyšším vzděláním. Více se zapojili i občané, kteří bydlí ve větších městech, spíše než obyvatelé venkova.

³⁶ Rokem mezikulturního dialogu byl Evropskou komisí vyhlášen rok 2008.

14.2. Evropané a mobilita

Evropská komise vyhlásila rok 2006 Evropským rokem pracovní mobility s cílem zvýšit informovanost a rozšířit povědomí o mobilitě na pracovním trhu a také podnítit kooperaci mezi členskými státy. Zároveň chtěla upozornit na nové pracovní nabídky a příležitosti ve členských státech Evropské unie. V rámci Evropského roku pracovní mobility byl proveden průzkum geografické mobility a pracovního trhu s názvem „Evropané a mobilita“ ve všech členských státech Evropské unie.

Výzkumná část disertační práce byla cílena na podobný okruh otázek a aplikována na elitní vzorek mladých, vysokoškolsky vzdělaných lidí, u kterých se předpokládal zájem o Evropskou unii a evropské smýšlení. Z tohoto důvodu uvádím výsledky šetření Eurobarometru v oblasti mobility.

Šetření Eurobarometru 66 sledovalo tato témata (Eurobarometr 66, 2006):

- Přestěhovali by se občané Evropské unie za prací do jiného regionu nebo jiné země?
- Jaké mají názory a povědomí o mobilitě?
- Považují mobilitu za přínosnou, a jaké jsou její výhody a nevýhody?
- Jsou Evropané připraveni na příležitosti, které jim mobilita na pracovním trhu nabízí?
- Jsou si občané Evropské unie vědomi svých práv a možností?
- Co pro evropské občany znamená Evropská unie?

Potřebuje Evropa více mobility?

V současné době nabízí evropský pracovní trh mnoho příležitostí, ale často je problematické a někdy i nemožné tyto příležitosti využít.

Evropská unie se proto snaží odstranit překážky, které mobilitě brání, a tím zjednodušit migraci evropských občanů z jednoho členského státu do druhého, protože volný pohyb je jednou ze základních svobod Evropského společenství³⁷. Na druhou stranu také občané Evropské unie by měli být připraveni využít těchto příležitostí a měli by mít vůli a ochotu k migraci.

---

³⁷ Mezi základní svobody patří volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu. V současné době je přiřazován i volný pohyb znalostí jako pátá svoboda.

Evropská komise vydává směrnice a legislativní opatření, která chrání práva občanů, zjednodušují vydávání pracovních povolení, uznávání vysokoškolských diplomů, zajišťují a sladují rozdílné podmínky sociálního zabezpečení a prostřednictvím těchto opatření zvyšují transparentnost evropského trhu práce.

Usnadnit orientaci v pracovních nabídkách v rámci Evropské unie má pomoci i evropský portál EURES³⁸, kterého mohou využít jak zájemci o zaměstnání v rámci Evropské unie, tak i ti, kteří zaměstnání nabízejí.

Nicméně přes všechna tato opatření zůstává geografická mobilita v Evropě stále velmi nízká. Velká většina Evropanů, podle šetření Eurobarometru 70%, nemá v úmyslu se stěhovat za prací, jsou spokojeni s prací ve svém rodném městě, regionu a domnívají se, že mobilita může negativně ovlivnit rodinný život migrující populace. Ženy, starší generace a lidé se základním vzděláním patří mezi skupiny, které migrují nejméně. Podle Eurobarometru přesídlila 1/3 dotázaných respondentů, z toho 24% se stěhovala do jiného regionu v rámci státu, 4% přesídlila do jiného členského státu a 3% mimo Evropskou unii.

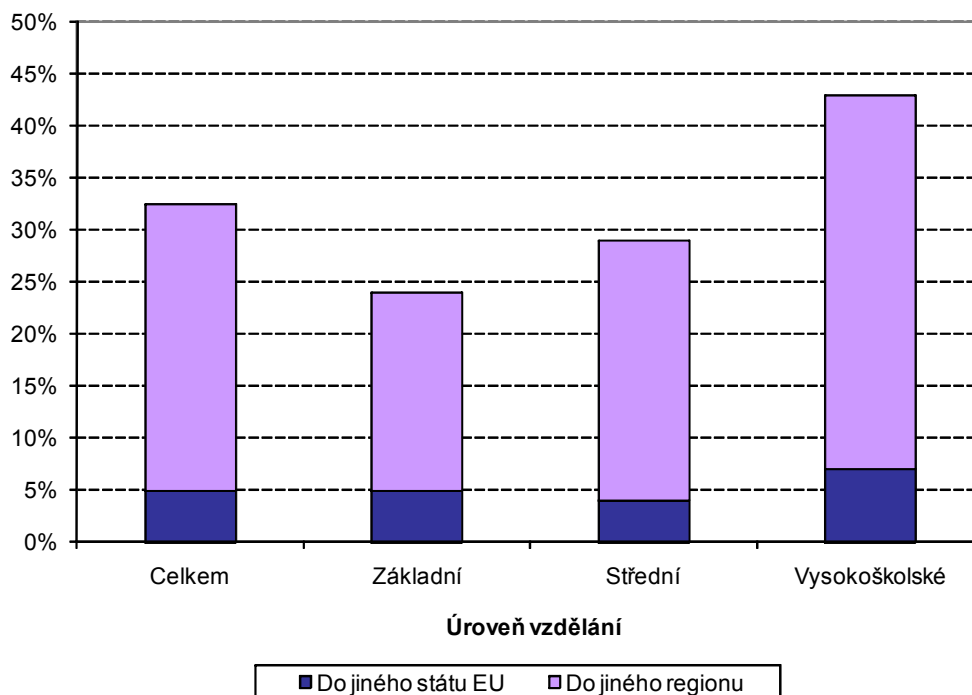
O změně regionu či státu podle Eurobarometru uvažuje mladší generace, spíše muži a lidé s vyšším vzděláním. Nejvíce migrují občané ve věkovém rozhraní 25 - 34 let, kteří upřednostňují pracovní kontrakt na dobu určitou. Migrace je příznivě vnímána zejména u mladých, vysokoškolsky vzdělaných lidí, kteří teprve začínají svou kariéru, jsou svobodní a získat zaměstnání v zahraničí vnímají jako pozitivní posun ve svém osobním i profesním životě.

Na následujícím grafu je dle úrovně vzdělání patrné, že nejvíce migrují lidé s vysokoškolským vzděláním (44%).

---

³⁸ EURES je online službou, která nabízí praktické rady a přístup k nabídkám práce ve všech členských státech.

Graf 34. Procento občanů, kteří se přestěhovali z rodného regionu; (dle úrovně vzdělání)

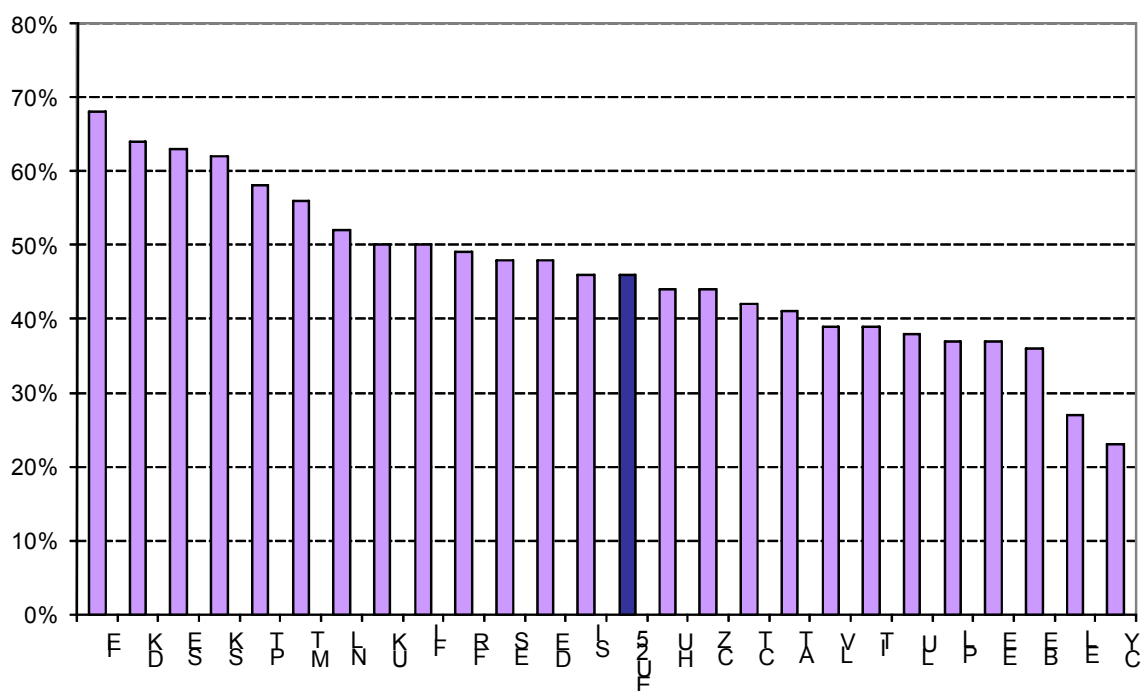

Zdroj: Eurobarometr 66 – Evropané a mobilita (2006)

Co si Evropané myslí o mobilitě?

Názory na využití mobility a získání pracovních příležitostí jsou v jednotlivých členských státech značně rozdílné. V zemích s nejvyšší pracovní mobilitou, Dánsku, Švédsku, Irsku a Slovensku, považují dotázaní respondenti mobilitu za velmi přínosnou nejen pro jednotlivce (60%), ale i pro jejich stát, zatímco Řekové a Kypřané podporují tento názor méně než v 30%.

Graf 35. Procento lidí, kteří považují mobilitu za přínosnou; (dle členského státu EU)

Zdroj: Eurobarometr 66 – Evropané a mobilita (2006)

Ochota k mobilitě

Mobilita může být výsledkem svobodného rozhodnutí nebo důsledkem okolností, jako například ztráta zaměstnání. Někteří Evropané se mobility obávají, jiní v ní vidí příležitost ke zlepšení své životní situace. Migrujícím jedincům se přestěhováním do jiné země většinou zlepší pracovní podmínky, finanční situace, bydlení, přístup ke vzdělání, zdravotní péče, ale také využití volného času. Lepší pracovní podmínky a vyšší výdělek jsou dva nejčastější důvody k migraci. Jako výhodu pracovní mobility uvádělo 60% respondentů, kteří již měli zkušenosti s migrací, zlepšení jazykových znalostí a poznání odlišného životního stylu a kultury země.

Jako nevýhody migrace uvádělo 59% dotázaných problémy s nedostatečnou znalostí jazyka, obtížné přizpůsobení jiné kultuře (22%) a oslabení kontaktů s rodinou a s přáteli (Eurobarometr 64,1, 2006, s. 2).

Na otázku, co pro evropské obyvatele znamená Evropská unie, 53% odpovědělo svobodu cestovat a pracovat v rámci Evropské unie, měnu euro (44%) a kontinent bez válek (36%). Občané České republiky podobně jako další Evropané, si s Evropskou unií spojují nejčastěji svobodu cestování, možnosti studia v zahraničí a pracovní příležitosti v některých státech Evropské unie (Eurobarometr 64,1, 2006, s. 2).

Závěry Eurobarometru k mobilitě

- 1/3 evropských občanů se přestěhovala ze svého rodného regionu;
- evropští občané věří v právo volného pohybu osob;
- uvědomují si, že geografická mobilita může zlepšit jejich pracovní vyhlídky;
- Evropané v zaměstnání oceňují spíše stabilitu, ale v některých členských státech je pracovní mobilita vnímána velmi pozitivně;
- mobilita by neměla být chápána jako riziko;
- stabilita zaměstnání pomáhá pracovníkům spoléhat na jejich zkušenosti a změna zaměstnání zlepšuje jejich adaptabilitu;

Obyvatelé starých členských států oceňují svobodu volného pohybu, která ale ještě plně neplatí pro nově přistoupené země k Evropské unii. Stále přetrvávají *přechodná období*, uplatňovaná především Rakouskem, Německem a částečně i Belgií. Tato omezení platí pro státy, které vstoupily do Evropské unie v roce 2004 (10 nových států střední a východní Evropy včetně České republiky a 2 středomořské ostrovní státy) a v roce 2007 (Rumunsko a Bulharsko).

14.3. Evropané a jejich jazyky

Evropská unie je dnes domovem 490 milionů lidí z různých etnických, kulturních a jazykových oblastí. Různorodost evropských jazyků byla utvářena dějinami, geografickými faktory a mobilitou lidí. Evropská unie v současnosti uznává 23 úředních jazyků a navíc se v Evropě mluví dalšími 60 původními nebo nepůvodními jazyky (Eurobarometr 243, 2005).

Výhody znalosti cizích jazyků jsou nepochybné. Znalost jazyků umožňuje studium na zahraničních univerzitách, získání pracovních kontraktů v jiných, zejména evropských státech, usnadňuje mobilitu a mezikulturní komunikaci a toleranci.

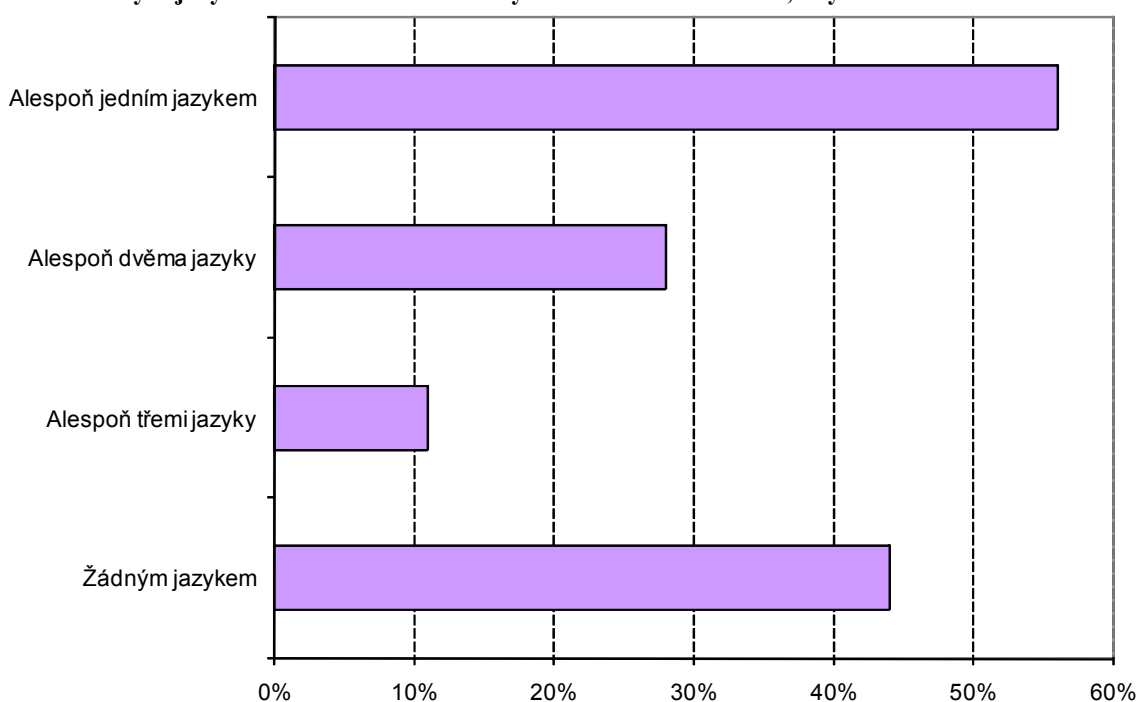
Podle Eurobarometru 243 stanovila Evropská komise základní cíle politiky v oblasti mnohojazyčnosti:

- podporu studia cizích jazyků;
- zajištění přístupu občanů Evropské unie k informacím, právním předpisům a dalším dokumentům Evropské unie v jejich vlastním jazyce;

Jazykové znalosti nejsou ve všech členských státech Evropské unie stejné. Z následujícího grafu je patrné, že 56% občanů ve členských státech Evropské unie se dokáže kromě své mateřštiny domluvit ještě v jednom dalším jazyce. Eurobarometr 243 uvádí, že 99% Lucemburčanů, 97% Slováků a 95% Lotyšů umí ještě jeden cizí jazyk. Dvěma jazyky se domluví 28% evropských obyvatel a třemi 11% evropské populace. Mezi národy, jež ovládají dobře další cizí jazyky, patří Nizozemci a obyvatelé skandinávských zemí.

Oproti tomu 44% obyvatel Evropské unie přiznává, že žádný cizí jazyk neovládá. Do této skupiny patří zejména Irsko (66%), Spojené království (62%), Itálie (59%), Maďarsko (58%), Portugalsko (58%) a Španělsko (56%) (Eurobarometr 243, 2005).

Graf 36. Jakým jazykem kromě své mateřštiny hovoříte natolik dobře, abyste v něm mohl/a konverzovat?

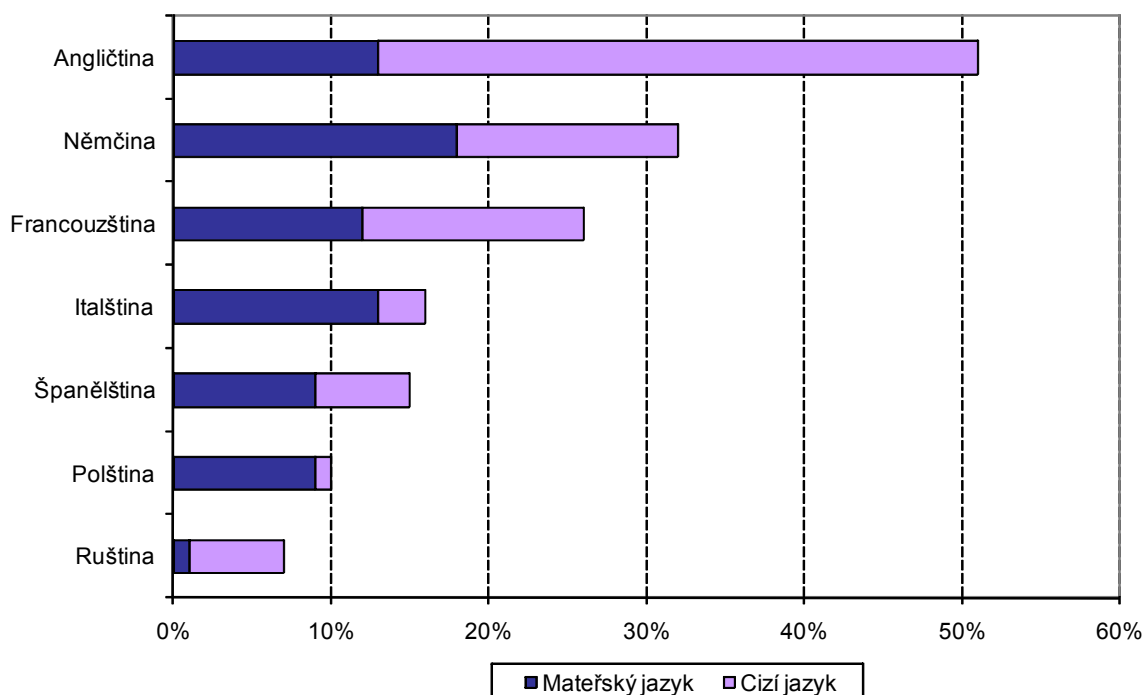

Zdroj: Eurobarometr 243 „Evropané a jejich jazyky“ (2005)

Podle Eurobarometru 243, zaměřeného na jazykové znalosti, zůstává nejrozšířenějším cizím jazykem v celé Evropě angličtina. Anglicky umí 38% občanů Evropské unie natolik dobře, že se tímto jazykem domluví. Angličtina patří mezi nejrozšířenější cizí jazyky a platí to zejména ve Švédsku (89%), Maltě (88%) a v Nizozemsku (87%).

Eurobarometru 243 uvádí, že 14 % Evropanů umí kromě své mateřštiny také německy nebo francouzsky. Francouzština je nejčastějším cizím jazykem ve Spojeném království (23%) a v Irsku (20%), zatímco znalost německého jazyka uvedli občané České republiky (28%) a Maďarska (25%). Dalšími nejrozšířenějšími jazyky v Evropské unii jsou španělština, ruština, italština a polština.

Graf 37. Nejčastěji používané jazyky v EU (údaje v %)

Zdroj: Eurobarometr 243 „Evropané a jejich jazyky“ (2005)

Zároveň je třeba zdůraznit, že jazykové znalosti jsou rozděleny v rámci geografického území Evropy a také v rámci sociodemografických skupin. Dobré jazykové znalosti lze pozorovat v relativně malých členských státech nebo také v těch, kde platí několik úředních jazyků. Je to například Lucembursko, které má 3 oficiální jazyky a většina obyvatel mluví přinejmenším dvěma jazyky. Populace z jihoevropských zemí nebo zemí, kde je jeden z hlavních evropských jazyků úředním jazykem, má podle průzkumů menší jazykové znalosti.

Podle Eurobarometru 243 je “mnohojazyčný” Evropan mladý, vzdělaný nebo ještě student, který se narodil v jiné zemi, než kde nyní bydlí, a který používá cizí jazyky ze studijních a pracovních důvodů. U mužů, mladých lidí a obyvatel měst je větší pravděpodobnost, že mluví cizím jazykem, než u žen, starších lidí a obyvatel venkova. Naproti tomu velká část evropské populace výhod mnohojazyčnosti nevyužívá.

Motivace občanů Evropské unie učit se cizí jazyky je velmi malá. Nejčastějšími důvody, které odrážejí od studia cizích jazyků, je nedostatek času (34%), malá motivace (30%) a finanční náklady na jazykové kurzy (22%). V obecnější rovině mají důvody pro učení jazyků stále větší souvislost s praktickými výhodami, například využití jazykových znalostí v práci (32%) nebo možnost pracovat v zahraničí (27%). Motivací k výuce cizích jazyků je také možnost domluvit se na dovolené v zahraničí (35%) nebo osobní zájem (27%).

Podle výsledků Eurobarometru 24 Evropané uznávají, že znalosti dalších řečí jsou velmi užitečné a potřebné a tento názor vyjádřilo 83% evropské populace.

V roce 2003 vydala Evropská komise akční plán na podporu výuky cizích jazyků, který stanovil vizi do budoucnosti v podobě znalostí dalších dvou jazyků mimo jazyk mateřský. Tento cíl byl poprvé představen v Barceloně v březnu 2002 a požadoval, aby již od velmi raného věku probíhala výuka nejméně dvou cizích jazyků. Eurobarometr zkoumal také podporu této iniciativy mezi Evropany a 50% Evropanů souhlasí s názorem, že každý občan Evropské unie by měl být schopen se domluvit kromě své mateřštiny ještě dvěma dalšími jazyky, ale 44% respondentů tuto iniciativu nepodporuje.

Většina Evropanů (73%) pokládá za důležité, aby se mladí lidé věnovali studiu cizích jazyků. Hlavním důvodem, proč by mládež měla kromě své mateřštiny získat znalosti ještě dalších cizích jazyků, je získání lepších pracovní příležitostí a podmínek.

Podle jejich názorů je nejvhodnějším věkem u dětí pro zahájení výuky prvního a druhého cizího jazyka šest let a více (55% a 64%), v rámci povinné školní docházky. V Evropě také převládá názor (77%), že děti by se měly jako první cizí jazyk učit angličtinu, dále následuje francouzština (33%) a němčina (28%) (Eurobarometr 243, 2005).

15. Panel odborníků

K problematice studentské mobility uvádím výběr názorů českých a zahraničních odborníků z různých institucí, tak aby bylo všestranně pokryto téma vlivu mobility mladé generace na porozumění a zachování kulturní rozmanitosti. Zastoupen byl vysokoškolský sektor, studentské instituce a veřejná správa. Osloveni byli reprezentanti z České republiky i zahraničí.

Požádala jsem Marii Navez, vedoucí výměnných programů na Université Libre de Bruxelles v Belgii, a Michala Mildorfa, ředitele Mezinárodního studentského klubu při ČVUT v Praze, aby vyjádřili své názory a zkušenosti se studentskou mobilitou v návaznosti na evropské studijní programy. Ing. Petr Dolejší prezentoval migraci studentů v Evropě z pohledu Stálého zastoupení České republiky u Evropské unie.

15.1. Příspěvky odborníků

1) Marie Navez, vedoucí výměnných programů, Université Libre de Bruxelles, Belgie

Můj názor na výměnné programy, velmi entuziastický, jak lze asi tušit, vysvětluje několik slov: Výměnné programy, mezi než patří i program Erasmus, jsou mimořádným prostředkem k rozšíření kulturních horizontů, příležitost k odhalení jiných metod výuky, zdokonalení jazykových znalostí, získání zkušenosti nového způsobu života a adaptace na rozdílnou mentalitu.

Zahraniční stáž přináší mnoho kladů do života studentů, kteří se programu zúčastní, a to na úrovni profesní i osobní. Později budou tyto zkušenosti představovat cenu zlata v jejich životopisech.

2) Michal Mildorf, ředitel International Student Club – Mezinárodního studentského klubu při ČVUT v Praze

Výměnné studijní pobyty vysokoškolských studentů se v posledních letech stávají stále populárnějšími. Tento vývoj má několik jasných příčin. Primárně jde o aktivní podporu států Evropské unie výměnným a stipendijním programům, která umožňuje studovat prakticky komukoliv kdekoliv v Evropě s přijatelnými finančními náklady.

Sami studenti si však stále více uvědomují, jak důležité je poznávání jiných kultur, národností a jazyků. Výhoda adaptability v multikulturním prostředí a znalosti cizích jazyků na trhu práce je nezanedbatelná. Stejně tak osobní přínos každého, kdo zažije studium v zahraničí, je

v podobě přátel doslova z celého světa, zlepšení jazykových schopností a zkušenosti života odtrženého od reality domova nedocenitelný.

Dá se tedy říci, že v mnoha případech nejde ve výměnných studijních programech v první řadě o studium samotné. Studium na vysoké škole v zahraničí se stává prostředkem všestranného rozvoje osobnosti studenta – nově nabyté profesní znalosti na zahraniční univerzitě se ve srovnání s kulturní a sociální dimenzí pobytu často dostávají do podružné role. Právě rozsáhlý rozvoj studentů nejen ve své profesní oblasti je dle mého názoru nejprínosnějším aspektem studia v zahraničí a současný koncept výměnných programů mohou hodnotit velmi pozitivně.

Aktivní podpora zahraničních studentů je samozřejmě jedním z nejlevnějších prostředků, jak zatraktivnit prostředí dané země mladým vědcům a budoucím průmyslovým odborníkům. Především v oblasti technicky zaměřených oborů se tak studium v zahraničí často stává prvním stupněm k získání mladého odborníka pro práci v nové zemi. Tento trend v rámci Evropské unie je zřetelný v mnoha formách národních politik stipendií pro nadané zahraniční studenty, v globálním měřítku je v podobném duchu koncipován například projekt Evropské unie Erasmus Mundus, který je přímou odpovědí na odliv nadaných studentů z kontinentů mimo Evropu do USA.

Počet vyjíždějících studentů stejně jako počet přijíždějících studentů se dá považovat za měřítko kvality univerzity. Počet studentů vyjíždějících zvyšuje atraktivitu univerzity pro studenty denních forem studia. Počet přijíždějících studentů zase často vypovídá o kvalitě anglického programu univerzity (v neanglicky mluvících zemích), ale především o univerzitním prostředí jako celku. Velký vliv na rozhodnutí studenta vyjet na danou univerzitu mají reference jeho přátel, kteří program na této univerzitě již absolvovali.

Zmiňovaná úroveň univerzitního prostředí má pro zahraniční výměnné studenty obecně jiná měřítko než pro studenty denního studia. Velký vliv na zahraniční program mají studentské kluby a studentská pomoc obecně, jejichž efektivita a kvalita enormně roste při koordinaci či kooperaci těchto studentských aktivit se zahraničními odděleními univerzit. Studenti pomáhající zahraničním studentům adaptovat se na místní prostředí se stávají prostředníky mezi mezinárodní a místní studentskou komunitou, a tvoří tak základ velmi důležitého prvku zahraniční výměny – kontaktu s místními obyvateli. Studentské kluby pracující v této oblasti dávají příležitost velkého rozvoje mezinárodní komunity a jejího společenského života. Zahraniční oddělení dostávají více prostoru pro další rozvoj mezinárodních programů, neboť

veškerý program pro stávající zahraniční studenty je uskutečněn místními studenty. Tento synergický stav by měl být cílem všech univerzit.

Dopady studentských studijních výměn jsou veskrze pozitivní pro všechny zúčastněné strany. I přes mnoho menších problémů, které doprovázejí každého výměnného studenta, převažují přínosy pro každého absolventa takového programu velmi výrazně a i z vlastní zkušenosti mohou všem studentům pobyt na zahraniční univerzitě jenom doporučit.

3) Ing. Petr Dolejší, Stálé zastoupení České republiky u Evropské unie - Migrace studentů a osob z pohledu Mise

Studium v zahraničí, resp. jakýkoliv pracovní pobyt (například stáž, au-pair) zásadním způsobem ovlivňuje dotyčného jedince a z pohledu dalšího rozvoje osobnosti jej lze považovat za nesporný klad. Tento přínos je vnímán především ve třech základních rovinách:

- Po osobní stránce dochází především k posílení sebevědomí jedince, ověření si vlastních schopností a ke zlepšení komunikace s ostatními spolužáky, spolupracovníky, kteří vyrůstají v jiných společenských podmínkách, což vede ke značnému obohacení zkušeností studenta. Kontaktem se stejnou generací, nicméně s odlišnou společenskou výchovou a zázemím, dochází rovněž k výraznému obohacení osobního života.
- Velmi silný vliv je i na profesní rozvoj, a to jak po stránce odborné, tak především po stránce zlepšení jazykových znalostí a adaptability. Jedinec je většinou konfrontován s jiným způsobem řešení problémů, které je nucen většinou řešit jinou cestou než je zvyklý, resp. najít vhodný způsob obhájení vlastního řešení. To vše v cizím jazyce, což vede k velmi rychlému prohloubení znalostí a flexibility ve vyjadřování v cizím jazyce.
- Neopomenutelným aspektem je i život v cizím prostředí, nutnost adaptace na odlišný životní standard a styl života včetně obohacení plynoucího z většinou mnohem širší rasové smíšenosti cizích společností v západní Evropě a dalších zemích. Zvýšená adaptabilita na cizí prostředí je rovněž i významným faktorem pro růst profesních znalostí a orientace v multikulturním prostředí.

Z pohledu dalšího uplatnění absolventa lze považovat pobyt v zahraničí za nespornou výhodu. Jak již bylo uvedeno, student, který prošel pobytem v zahraničí, v drtivé většině případů má značné profesní výhody oproti studentům bez této zkušenosti. Jedná se především o jazykové vybavení a již vyzkoušenou adaptabilitu na práci v multikulturním prostředí, příp. i pobyt v zahraničí.

Tento fakt je například velmi zřejmý i v české státní správě, kdy prakticky všichni zaměstnanci, kteří jsou vysíláni na zahraniční zastoupení a především k institucím Evropské unie prošli během svých studií a příprav na výjezd studijním pobytem v zahraničí. U takovýchto pracovníků je tak již ověřena adaptabilita na život v zahraničí, je zajištěno kvalitní jazykové vybavení pracovníka a předpokládá se, že jedinec je zvyklý na život v multikulturním prostředí a dokáže lépe zvládat stresové situace plynoucí ze života v cizím prostředí.

Ze všech výše uvedených pohledů je třeba hledat a velmi podporovat zapojení českých univerzit do výměnných programů se zahraničními studenty, a to oběma směry. Možnost českých studentů vycestovat na studia do zahraničí má nesporné výhody, a to jak pro studenta samotného (především pro další profesní růst v budoucnosti), tak i pro samotnou vysílanou univerzitu, neboť většinou dochází k zintenzivnění kontaktů mezi vzdělávacími institucemi a ke zlepšení spolupráce mezi nimi. To podporuje i přijímání cizích studentů na české univerzity v rámci výměnných programů, neboť dochází i k obohacení studijních programů o nové poznatky a postřehy, které mohou dále zkvalitňovat úroveň univerzit v České republice.

Zvláštní pozornost by měla být věnována i následné spolupráci mezi studenty posledních ročníků univerzit a podnikatelskou sférou, aby byl zajištěn plynulý přechod studentů do pracovního procesu a aby nabyté zkušenosti ze vzdělávacího procesu (a to jak v České republice, tak v zahraničí) byly plně uplatněny v práci pro soukromou nebo veřejnou sféru.

Co se týče následného volného pohybu osob v rámci pracovního trhu Evropské unie, je nutné si uvědomit, že tato migrace se týká pouze velmi úzké profesně zaměřené skupiny osob, a to především buď po stránce kvalifikační, nebo oborové. Především z pohledu České republiky je nutné vzít v úvahu i sociální aspekty migrace. Migrace za prací není v českých podmínkách příliš rozšířena, a to jednak objektivními důvody (především omezení ve formě nefungujícího trhu s byty), ale i subjektivními, kdy česká populace obecně nemá tendenci migrovat i v rámci České republiky. Z tohoto pohledu je a i v budoucnu lze očekávat i velmi nízkou míru migrace v rámci volného pohybu osob v rámci Evropské unie.

Pro české podmínky by volný pohyb osob pro pracovní účely měl být především vázán na možnosti volné volby studia a následného uplatnění v rámci Evropské unie pro absolventy, kteří mají ve většině případů značný potenciál pro uplatnění v členských zemích Evropské unie v některých oborech (například IT, technické obory). Dále se migrace bude týkat špičkových odborníků v určitých oborech. Druhou skupinu osob tvoří v současné době

„nedostatkové“ kvalifikované profese v některých členských zemích (například kuchaři, zedníci, zdravotní sestry apod.). Jak již ale bylo uvedeno, problém migrace se týká a bude týkat pouze velmi specifického segmentu trhu práce.

15.2. Vyjádření k příspěvkům odborníků

Marie Navez z Université Libre de Bruxelles krátce shrnula všechny výhody plynoucí ze studijního pobytu v zahraničí. Michal Mildorf a Petr Dolejší z pozic svých postů, ale i z vlastní zkušenosti předkládají podrobnější stanoviska na téma zahraničních stáží, tedy rozbor jednak z univerzitního prostředí, ale i z profesionální oblasti. Odborníci se shodují v tom, že je nutné se během pobytu v zahraničí přizpůsobit novým podmínkám a životu v cizojazyčné společnosti.

Podle Marie Navez uplatní absolventi zkušenosti ze studijních pobytů ve svém budoucím zaměstnání, kde pro ně budou velkou předností, nejen z pohledu jazykové vybavenosti, samostatného jednání a uvažování, ale i adaptace na prostředí a reakcí na nové podněty. Studentskou výměnou se prohlubuje vztah nejen univerzitních zařízení, ale i širší spolupráce, například na bázi kulturní výměny. To může výrazně podpořit úroveň vysokoškolského vzdělávání. Zkušenosti ze zahraničí mohou pomoci i soukromému a veřejnému sektoru či k zavedení nových postupů v řízení podniků.

Michal Mildorf vyzdvihuje nutnost spolupráce univerzit na evropské úrovni, podporu studentské mobility a na druhou stranu i kvalitní služby pro zahraniční studenty, kteří přijedou na studijní pobyt do České republiky.

Na českých vysokých školách, stejně jako v zahraničí, existují studentské organizace, které napomáhají zahraničním studentům v České republice nejenom při studiu, ale i spolupráci s českými studenty a orientaci v české společnosti. Michal Mildorf je ředitelem zahraničního klubu ČVUT a vidí v této instituci prospěch nejen pro zahraniční, ale i pro české studenty.

Petr Dolejší, který se v názoru shoduje s Marií Navez, dokládá analýzu z profesního hlediska a podtrhuje zejména všestrannou přípravu studenta k výkonu své budoucí profese. Předně hovoří o lepší schopnosti adaptability na nové podněty, situace a prostředí, ale i o uplatnění jazykových dovedností.

Ze své vlastní zkušenosti se zahraničním studijním programem na Université Libre de Bruxelles se ztotožňují s názory odborníků, kteří velmi pravdivě popisují výhody, přednosti, ale i obtíže studijního pobytu na zahraniční univerzitě. Studenti se v zahraničí stávají

sebevědomější, samostatnější, komunikativnější, poznávají charakteristiky jiných národností a zároveň se přizpůsobují životu v multikulturní společnosti. Mají možnost poznat nejen obyvatele dané země, ale spřátelit se také se zahraničními studenty, kteří jim předávají cenné poznatky i o svojí vlasti. Pobyt jim umožní více cestovat a poznávat jinou kulturu, zvyky a tradice.

ZÁVĚR

V disertační práci jsem se zabývala vlivem mobility na kulturní diverzitu u elitního vzorku mladých, vysokoškolsky vzdělaných lidí. Vzhledem k tématu práce jsem se zaměřila i na související aspekty kulturní diverzity, znalost jazyků, vzdělávání a aktuální politiky Evropské komise na podporu mobility. Při výběru tématu práce a následném zpracování jsem vycházela ze svých zkušeností ze studijních pobytů ze zahraniční univerzity v Belgii (Université Libre de Bruxelles, 2004) a stáže v Evropské komisi (Brusel, 2007).

Navázala jsem na výsledky diplomové práce, která se zabývala názory, znalostmi a postojem českých a zahraničních vysokoškolských studentů k národní a evropské identitě a k vnímání kulturních odlišností v návaznosti na jejich zkušenosti ze studijních pobytů v rámci programu Erasmus.

Disertační práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou.

Teoretická část disertační práce poskytla pojmové zázemí a souvislosti jednotlivých kapitol k následnému empirickému šetření. V této části jsem představila základní pojmy v oblasti kulturní rozmanitosti, národní a evropské identity a popsala aspekty aktuálních koncepcí a strategií Evropské unie, které souvisejí s tématem práce.

Udržení a zachování kulturních rozdílů mezi členskými státy se stalo aktuálním tématem v návaznosti na dvě poslední rozšíření Evropské unie. Součástí Evropské unie je nyní 27 členských států se 490 miliony občanů, kteří mluví 23 úředními jazyky. Evropská unie i členské státy se v současné době zabývají problémy kulturních změn, podporou kultury a ochranou kulturního dědictví a jeho předáváním dalším generacím. Instituce Evropské unie jsou přesvědčeny, že kultura spolu s mnohojazyčností je důležitým prvkem procesu evropské integrace. Historie a vývoj Evropské unie potvrzují, že kultura se stává nepostradatelným prvkem pro dosažení jejích strategických cílů, které se týkají nejen prosperity, solidarity, ale i bezpečnosti.

Evropská unie podporuje národní kultury jednotlivých členských států v jejich rozmanitosti a odlišnosti, které dohromady vytvářejí významný evropský celek. Proto se také heslem Evropské unie k 50. výročí jejího založení v roce 2007 stalo *Unified in diversity* (Jednota v rozmanitosti), což znamená zachování národních kulturních rozdílů, uchování kulturního dědictví a jedinečností členských států v jednotném, rozšiřujícím se celku, Evropské unii.

Kulturní diverzita

Nejen Evropská unie, ale i UNESCO, Rada Evropy a jiné nadnárodní instituce se zajímají o otázky kulturní diverzity. *Zpráva UNESCO o světové kultuře z roku 2000 (World Culture Report 2000)* patří k zásadním dokumentům a věnuje se klíčovým tématům světové kultury, zejména kulturní diverzitě.

Respektování kulturní diverzity a tolerance jsou považovány za garanty mezinárodní bezpečnosti a spolupráce mezi evropskými národy. Kultura je v tomto smyslu vnímána jako specifický způsob života, tradic, systém hodnot a zvyků sdílený členy určité společnosti.

Ve sjednocené Evropě zůstane kulturní diverzita zachována, pokud se uchovají zvláštnosti národních kultur a jejich kulturní dědictví a nebude docházet ke smazávání rozdílů se snahou o vytvoření jednotné evropské kultury.

I když je kulturní politika záležitostí každého evropského státu, potřeba komunikace a kooperace na mezinárodní úrovni se ukazuje jako nezbytná pro zachování kulturní rozmanitosti v Evropě. Snaha o kulturní spolupráci na evropské úrovni má počátky v 70. letech, ale formálně ji uznala až *Smlouva o Evropské unii (Maastrichtská smlouva, 1992)*.

Evropská komise v roce 2007 navrhla novou strategii pro kulturu, jejíž součástí je podpora dialogu mezi kulturami a mezinárodní spolupráce v kulturních aktivitách prostřednictvím programů, politických opatření a doporučení. Ve *Sdělení o evropském programu pro kulturu v globalizovaném světě* je určena role kultury 21. století. Mladí, vzdělaní Evropané jsou vůči jiným kulturám velmi vstřícní, ale zároveň upřednostňují uchovávání vlastní kultury a kulturního dědictví. Kulturní rozmanitost ve sjednocené Evropě podporují zejména staré členské státy, například Skandinávie, Irsko, Nizozemí a Lucembursko.

Migrace

Téma migrace a volného pohybu osob úzce souvisí s přistoupením nových členských států do Evropské unie v roce 2004. Obavy starých členských zemí z masivní migrace ze zemí centrální a východní Evropy po jejich vstupu do Evropské unie se nepotvrdily, a přesto většina členských států vyhlásila „přechodná období“ pro volný pohyb pracovních sil. Postupně docházelo k liberalizaci přechodných opatření a do roku 2011 se je rozhodly zachovat pouze Německo a Rakousko.

Mobilita na pracovním trhu je prioritou Evropské unie a její důležitou strategií pro rozvoj pracovních míst. V Evropě je mobilita stále omezována řadou bariér, které se týkají administrativních a právních problémů, sociálního zabezpečení, jazykových bariér a obtíží s uznáváním kvalifikací v členských státech.

Mobilita přispívá k mezikulturní komunikaci, k prohloubení jazykových znalostí, a tím napomáhá i k rozvoji lidského kapitálu. Schopnost vzdělávat se a pracovat v multikulturním prostředí napomáhá k uvědomění evropské identity a je základem konkurenceschopnosti evropské ekonomiky.

Národní a evropská identita

K úvahám o národní identitě patří pojmy národ, nacionalismus a vědomí vlastní identity v kontextu identity evropské. Pokud jde o teoretické vymezení, národní identita je jednou z kolektivních sociálních identit. Obecně je za národní identitu považován soubor kulturních, sociálních i politických hodnot.

Národní identita, například češství a české vlastenectví, není v protikladu k evropanství, ale naopak. Názor na národní identitu formují zejména dějiny národa a jeho historie, ale i současná národní a mezinárodní politika.

Národní identita některých evropských národů se v současné době nachází v nejistém napětí. Jedná se zejména o nové členské státy, které se obávají ztráty národní identity. Zkušenosti starých členských států ukazují, že soužitím s ostatními státy Evropské unie přijímají evropskou identitu, která se spontánně vyvíjí s jejich členstvím. V evropském měřítku svou vlastní národní identitu neztrácejí, ta je naopak zachovávána a Evropskou unií podporována.

Evropská identita je založena na shodném vnímání evropských občanů, kteří sdílejí určitou historii a tradice, uznávají stejné hodnoty a společně se podílejí na budoucím vývoji Evropy. K vytváření identity Evropské unie byly ustanoveny základní symboly, jako například vlajka, hymna a společná měna euro.

Podle mého názoru nevzniká evropská identita najednou, neočekávaně, ale jedná se o pozvolný proces, kterému předchází vznik vlastní a následně národní identity, který může teprve později přejít v pocit evropanství.

Jazyk a jazyková diverzita

Jazyková rozmanitost je jedním z charakteristických rysů Evropské unie, ovlivňuje nejen společenský, kulturní a profesní život jejích občanů, ale i hospodářské a politické aktivity

jejích členských států. Jazyky evropských národů přispívají ke kulturnímu bohatství Evropské unie a jsou mostem k větší solidaritě a vzájemnému porozumění. Občané Evropské unie mají právo žít v kterémkoli členském státě a znalost cizích jazyků je předpokladem ke skutečné mobilitě v jejím rámci, která jim umožňuje nalézt pracovní uplatnění a využít studijních programů.

Evropská komise finančně zajišťuje programy na podporu studia vysokoškolských studentů, podporuje celoživotní vzdělávání a zejména výměny studentů mezi vzdělávacími institucemi členských států. V rámci programu Erasmus bylo podpořeno již přes dva miliony studentů v Evropě. Program výrazně přispěl ke zlepšení spolupráce mezi evropskými univerzitami, ke zvýšení kvality vysokoškolského studia, ke zdokonalení znalostí cizích jazyků, a tím i k posílení evropských dimenzí.

Komise ve svém sdělení *Nová rámcová strategie pro mnohojazyčnost* z roku 2005 potvrdila význam jazykové rozmanitosti. Zvýšení jazykových znalostí a výuky alespoň dvou cizích jazyků chce dosáhnout v co nejkratším časovém horizontu. Domnívám se, že je tento cíl velmi ambiciózní, protože se jedná o dlouhodobý proces, ve kterém je nutné se zaměřit zejména na nejmladší generaci a zajistit výuku kvalitními pedagogy.

Nejčastějším cizím jazykem, který se Evropané učí mimo svou mateřštinu, je angličtina. Evropská unie vyslovila obavy, aby se výhradní používání angličtiny nestalo limitujícím faktorem lingvistické diverzity v evropských státech. Ukazuje se, že v menších členských státech je úroveň mnohojazyčnosti vyšší (Lucembursko, Nizozemí, Dánsko), a naopak v zemích, kde je úředním jazykem jeden z hlavních evropských jazyků (Irsko, Velká Británie, Francie), mají občané těchto států malé jazykové znalosti.

Vzdělávání mladé generace

Členské státy Evropské unie vidí svoji budoucnost zejména ve vzdělanosti mladé generace a v uplatnění jejich znalostí. Vzdělání u mladé generace podporuje a vytváří vztah k Evropě, k hrdosti na evropský kontinent, k porozumění mezi evropskými národy a k uznávání evropského kulturního dědictví.

Evropská unie v oblasti vzdělávání podporuje programy, jako například program Erasmus, který zajišťuje mobilitu vysokoškolských studentů a pedagogů, zlepšuje kvalitu vysokého školství a posiluje jeho evropskou dimenzi.

Prezentace České republiky v zahraničí

K propagaci české kultury ve světě přispívají i Česká centra. V rámci předsednictví České republiky v Radě Evropské unie byly v Českých centrech v zahraničí připraveny kulturní a reprezentační akce. Česká republika předsedala v Radě Evropské unie v první polovině roku 2009 a reprezentovalo ji motto „*Evropa bez bariér*” a logo EU2009.CZ. Česká republika stanovila pro své předsednictví stěžejní priority a v oblasti vzdělávání, mládeže a kultury se zaměřila zejména na celoevropskou strategii vzdělávání po roce 2010, která se týká rozvoje vysokoškolského vzdělávání a partnerství mezi akademickou sférou a podnikatelským sektorem.

V empirické části představuji postoj a pohled mladých, vysokoškolsky vzdělaných Evropanů na národní a evropskou identitu, migraci v rámci rodného státu a mezi členskými státy Evropské unie, uvádím jejich jazykové znalosti, názory na kulturní diverzitu, Evropskou unii a její další rozšiřování.

Šetření bylo provedeno u dvou skupin náhodně vybraných respondentů, kteří skončili vysokoškolská studia a absolvovali stáže v evropských institucích v Bruselu, a studentů doktorského studia v EUI.

Výzkum v roce 2007/2008 jsem realizovala formou dotazníkového šetření. Analýza výsledků disertační práce potvrdila některé z předpokládaných hypotéz a zároveň přinesla i nová zjištění.

Statisticky významné bylo gendrové rozdělení, v evropských institucích se stáží zúčastnilo více žen (69%) a ve Florencii bylo vyšší zastoupení mužů (55%). Z hlediska rozložení respondentů ze starých a nových členských států došlo k překvapivému zjištění. Z nových členských států pocházela pouze třetina stážistů z Bruselu a doktorského programu ve Florencii se z nových členských států zúčastnilo jen 16% respondentů. Toto nízké zastoupení může být způsobeno tím, že některé vysokoškolské instituce ze zemí střední a východní Evropy stále nemají dostatek informací o možnostech mezinárodní spolupráce, nebo nemají podepsanu smlouvu o výměně studentů doktorského studia s Evropským universitním institutem ve Florencii, mezi nimi i Česká republika.

Osobní charakteristika

Zkušenosti ze studijních pobytů

Více než polovina respondentů z obou skupin uvedla zkušenost se studijním programem Erasmus. Pro studijní pobyt si respondenti většinou vybírali země západní Evropy, výjimečně univerzity ve střední a východní Evropě. Pozitivně hodnotili zkušenosti získané během zahraničních pobytů, zejména zlepšení jazykových znalostí, získání nových odborných zkušeností, poznání kultury, zvyků a tradic hostitelské země, ale také schopnost adaptace na nové, multikulturní prostředí. Jejich zkušenosti nebyly jen pozitivní, kriticky se vyjádřili k rozdílné úrovni vzdělávacích systémů členských států, obsahu a kvalitě stáží, administrativním překážkám, finanční náročnosti studijních pobytů a negativně hodnotili i přerušení vazeb v primárních i sekundárních skupinách v rodném státě.

Na příkladě EUI lze ukázat, že v rámci meziuniverzitních dohod mají studenti více možností se účastnit stáží v zahraničí. Fakulty řady evropských univerzit těchto dohod velmi využívají a pro jejich studenty jsou výměnné studijní pobyty dokonce povinné. Domnívám se, že některé univerzity, zejména ze zemí střední a východní Evropy, spolupráce s jinými vysokoškolskými institucemi příliš nevyužívají, nebo nejsou o těchto možnostech dostatečně informovány.

Jazykové znalosti

Předpokladem úspěšného zahraničního pobytu jsou dobré jazykové znalosti studentů, které se delším pobytem v zahraničí ještě zlepšují.

Analýza výsledků potvrdila můj předpoklad, že respondenti obou skupin jsou dobře jazykově vybaveni, dorozumí se dvěma až třemi cizími jazyky, a to nejčastěji v angličtině a francouzštině. Mimořádné jazykové znalosti měli studenti doktorského studia z Florencie, z nichž 45% zná tři cizí jazyky a 21% ovládá dokonce čtyři.

Tato velmi dobrá úroveň jazykových znalostí souvisí s tím, že se velmi aktivně účastní nejen evropských studijních pobytů, ale i dalších programů mimo Evropu. Tyto programy v rámci doktorského studia nabízí studentům EUI, který má podepsány dohody o výměně studentů mezi vzdělávacími akademickými institucemi v řadě zemí.

Další vysvětlení jejich jazykových znalostí souvisí s tím, že 36% rodičů doktorandů mělo zkušenost s delším pracovním pobytem v zahraničí. Děti migrujících rodičů znají více jazyků,

zvykají si na rozdílné kulturní a sociální prostředí již od dětského věku, které je vede k větší toleranci k ostatním národnostem a kulturám.

Migrace a mobilita

Mezinárodní mobilita se v souvislosti s vytvářením Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání stala základním požadavkem při plnění cílů Boloňského procesu. Hlavní prioritou *Boloňské deklarace*³⁹ (1999) byla stanovena mobilita vysokoškolských studentů, pedagogů, výzkumných pracovníků, případně dalších zaměstnanců vysokoškolských institucí v rámci Evropské unie.

Analýza výsledků potvrdila hypotézu, že stážisté i doktorandi jsou generací velmi mobilní a ochotnou se za prací přestěhovat nejen v rámci svého státu, ale i do jiné země. K migraci si respondenti vybírají ty země, ve kterých již delší dobu žili a jejichž jazyk ovládají. Pro svou studijní a pracovní mobilitu preferují jako cílovou zemi Belgie, Velkou Británii, Francii, Nizozemí a 28% doktorandů by bylo ochotno vybrat si zaměstnání v kterémkoli členském státě Evropské unie.

Více než polovina doktorandů a téměř 70% stážistů uvažuje o dlouhodobém pracovním kontraktu, a to na dobu několika let. Téměř polovina stážistů uvažuje o kariéře v evropských institucích, na rozdíl od doktorandů, kteří upřednostňují spíše pokračování v akademické kariéře.

Vliv volného pohybu osob na udržení kulturní diverzity

Jakkoli je Evropská unie unifikovaná například ekonomicky (jednotná měna) i politicky (úsilí o společnou evropskou ústavu), snaha o udržení kulturní diverzity je patrná a podporuje ji převážná většina respondentů obou skupin.

V otázce role mobility ve vnímání a udržení kulturních rozdílů v Evropě podporuje téměř 98% stážistů z evropských institucí a 96% doktorandů z EUI názor, že volný pohyb osob a mobilita v rámci Evropy dovoluje pochopit odlišné kultury a porozumět jejich zvykům a tradicím. Přikláním se k názoru stážistů a doktorandů, že mobilita ovlivňuje vnímání kulturních rozdílů, předností i záporů, které jednotlivé země z hlediska kulturního zázemí charakterizují.

---

³⁹ V červnu 1999 se sešlo 31 ministrů zodpovědných za vysoké školství z 29 evropských zemí v Boloni, kde podepsali deklaraci o vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010, tzv. Boloňskou deklaraci. Přijali tak program, který se stal akčním plánem rozvoje vysokého školství v Evropě do roku 2010.

S tím souvisí i postoj obou skupin k preferenci multikulturální společnosti v Evropě. Většina respondentů se přiklání k této variantě společenského uspořádání, tedy k udržení kulturních rozdílů v rámci Evropské unie. Tato generace si již uvědomuje význam kulturní diverzity, snaží se předávat své zkušenosti dalším zájemcům o studijní zahraniční pobyty a pomoci při zajišťování spolupráce mezi národními vzdělávacími institucemi v různých evropských státech⁴⁰.

K tomuto tématu se vyjádřil eurokomisař pro vzdělávání, kulturu a mládež J. Figel, který uvedl, že smyslem mezikulturního dialogu je podpořit diskusi mezi odlišnými kulturními skupinami, které si podle Evropské komise mají stále co předávat a navzájem se inspirovat.

Národní a evropská identita

Šetření ukázalo, jak obtížné je v různých zemích a kulturách porozumět významu některých pojmů, jako je například otázka národní identity a hrdosti. Zejména studenti EUI považovali vyjádření pojmu *hrdost* za problematické.

Podstatnou stránku identity představuje hrdost na vlastní stát a na evropský kontinent. Na svou vlast je hrdých nebo velmi hrdých až 80% stážistů z evropských institucí v Bruselu a téměř 60% studentů doktorského programu z Florencie. Nejméně hrdí na svou vlast podle národností ve skupině doktorandů byli Němci, Poláci, Belgičané, ale stejně negativně se o své zemi vyjádřili i Irové, Švédové, Francouzi a Nizozemci. Část respondentů, kteří negativně pohlížejí na svou vlast, shodně vyjadřuje i menší hrdost na evropský kontinent. Většina respondentů z obou souborů je na Evropu hrdá nebo velmi hrdá, a to 95% stážistů z Bruselu a tři čtvrtiny doktorandů. Nicméně 25% dotázaných doktorandů nemá pocit hrdosti na evropský kontinent.

Jsou Češi hrdí na své občanství a na Evropu? Podle Eurobarometru 69 z roku 2008, devět z deseti dotázaných občanů z České republiky je hrdých na své občanství a téměř tři čtvrtiny z nich jsou hrdí i na to, že jsou Evropany.

V otázce vnímání národní a evropské identity jsem předpokládala, že se respondenti obou skupin budou cítit zároveň příslušníky svého státu i Evropany.

---

40 Univerzity jsou zapsány v dokumentu EK Erasmus University Charter. Tato listina opravňuje vysokoškolskou instituci zapojit se do všech aktivit programu Erasmus a žádat o jejich financování. Žádost o přidělení Erasmus University Charter se zasílá ke schválení Evropské komisi. Existují dva typy Erasmus University Charter (EUC) – „klasický EUC“ pro všechny typy aktivit kromě pracovních stáží a „rozšířený EUC“ pro všechny typy aktivit včetně pracovních stáží.

Analýza výsledků ukázala na statisticky významné odpovědi respondentů, které hypotézu nepotvrdily. Více než polovina doktorandů ve Florencii (61%) se cítí být příslušníkem svého státu i Evropanem a Evropanem se jich cítilo 26%. Stážisté se považují spíše za Evropany (39%) a 38% z nich se pokládá jak za Evropana, tak zároveň i za příslušníka svého státu. Jako příslušník pouze svého národa se prezentuje 12% doktorandů a 24% stážistů.

V této souvislosti cituji vyjádření stážistů:

- *„Představitelem svého státu budu vždy v Evropě a mimo Evropu budu vnímán a prezentován jako Evropan“*
- *„V očích druhých budu vždy zástupcem své země“*
- *„Nemůže být jedno bez druhého“*

S otázkou národní a evropské identity souvisí vysvětlení slova Evropan, kterého se užívá jak pro obyvatele Evropy, tak pro občana Evropské unie. Hypotézou jsem předpokládala, že mladí lidé budou za hlavní atribut Evropana považovat jeho narození v Evropě a pobyt na evropském kontinentu po většinu života. Obě skupiny respondentů ale zdůraznily, že nejdůležitější je cítit se Evropanem a dodržovat právní rámec evropského společenství. Za významný atribut Evropana dotázaní pokládají znalost cizích jazyků.

Názor na Evropu

V názorech na Evropu je důležité oddělit pojmy Evropa a Evropská unie. Evropa je chápána jako kulturní, historický a geograficky ohraničený kontinent a Evropská unie jako ekonomické a politické uspořádání, které podporuje a zajišťuje spolupráci mezi členskými státy.

V názorech na Evropskou unii jsem hypoteticky předpokládala, že většina respondentů z mladé generace bude podporovat další rozšiřování Evropské unie. S rozšířením Evropské unie souhlasí více než 90% respondentů z obou skupin. Méně než 10% se vyjádřilo proti dalšímu rozšiřování Evropské unie. Tyto negativní postoje k dalšímu rozšíření Evropské unie zaujímali zejména Francouzi, Italové a Poláci.

Podporuje Česká republika další rozšiřování Evropské unie? Podle národní zprávy České republiky (Eurobarometr 69, 2008) podporují dvě třetiny dotázaných Čechů další rozšiřování Evropské unie.

Evropa pro mladou generaci neznamena jen geografickou polohu, ale spíše je vnímána v rámci kulturních hodnot, tradic a demokratických principů. Většina respondentů z obou souborů 95% stážistů z Bruselu a tři čtvrtiny doktorandů uvedla, že je na Evropu hrdá nebo velmi hrdá.

V rámci výčtu asociací s pojmem Evropa respondenti shodně zmiňují demokracii, mírové soužití, kulturu a historii Evropy. Evropu definují jako *místo s bohatou historií, kulturní rozmanitostí, možností nových příležitostí a zároveň kontinent bez válečných konfliktů, prostor pro dialog kultur a místo, kde je dobré žít.*

Co pro mne Evropa znamená? S ohledem na budoucnost Evropy patřím spíše k optimistům. Pod slovem Evropa si nejprve představím mapu Evropy a možnost cestování. Vzhledem k mým zahraničním zkušenostem vím, že pro moji generaci se otvírají v Evropě nové možnosti pracovních příležitostí. Nejvíce mám ale Evropu spojenou s jejím kulturním bohatstvím, architekturou, jazykovým labyrintem a zvláště s kulturními rozdíly jednotlivých zemí, které společně vytvářejí jedinečnou a výjimečnou mozaiku Evropy.

Disertační práci uzavírám panelem odborníků z českých i zahraničních vysokoškolských institucí a veřejné správy, kteří se vyjádřili k důležitosti spolupráce vzdělávacích institucí v Evropě, k problémům studentské mobility a přínosům zahraničních pobytů na vnímání kulturních odlišností v rámci Evropské unie. Shodně zdůraznili velmi pozitivní vliv zahraničních studijních pobytů na schopnosti, vlastnosti a tříbení názorů mladé generace. Podtrhli nejen jazykové znalosti, ale i schopnost adaptace na neznámé prostředí a nové podněty.

Disertační práce prokázala, či prokazuje přínos zahraničních pobytů pro profesní růst mladých, vysokoškolsky vzdělaných lidí, ale i pro vysílanou instituci nebo univerzitu.

Závěrem mohu konstatovat, že studenti doktorského studia i stážisté, kteří absolvovali zahraniční pobyty, se zajímají nejen o další programy a stáže, ale mnohem častěji také využívají pracovní mobility. Příležitosti k zaměstnání nehledají jen ve své rodné zemi, ale po zkušenostech ze studijních pobytů v zahraničí hledají práci i v jiných evropských státech nebo i mimo Evropu.

Přínos těchto pobytů pro další studijní i pracovní kariéru studentů je evidentní, ale má význam i pro samotnou univerzitu, která studenty na zahraniční stáže vysílá. Vzájemná spolupráce mezi vysokoškolskými institucemi a studenty by měla vést k odstranění překážek, které

mobilitě brání. Podle mého názoru a osobních zkušeností je třeba, aby byly řešeny otázky, které souvisejí se sociální a finanční stránkou zahraničního pobytu (nedostatečná výše stipendia, problematika zdravotního a sociálního zabezpečení, řešení rozdílů a úrovně různých vzdělávacích systémů a kvalifikací v evropských státech).

Obě sledované skupiny měly možnost lépe poznávat kladné a záporné stránky pobytu v zahraničí, konfrontovat se s odlišnou kulturou a zároveň si uvědomovat svou národní a kulturní identitu. Zahraniční stáže a studijní pobyty v rámci multikulturního prostředí jim pomohly respektovat kulturní rozdíly, stát se tolerantnějšími k jiným národnostem a pocítit evropskou identitu.

DOPORUČENÍ

Mobilita

- *zjednodušit administrativní procedury pro mobilitu*
- *nastavit transparentní pravidla při získávání vstupních víz*
- *odstranit bariéry v oblasti daní a sociálního zabezpečení*
- *zvýšit rozpočet na evropské programy mobility nebo také financování ve formě „evropské půjčky pro studenty“*
- *dostupnost výměnných programů bez ohledu na sociální či kulturní zázemí*
- *vytvořit centra, nabízející informace o možnostech mobility*
- *studijní programy v zahraničí by se měly stát standardní součástí vysokoškolské výuky (pro osvojení si cizího jazyka, pro kontakt s jinými kulturami)*

Vzdělávání

- *podporovat kvalitu vzdělávání pedagogů*
- *vytvářet sítě kontaktů a spolupráci mezi partnerskými vysokoškolskými institucemi*
- *posilovat partnerství mezi univerzitami, výzkumnými institucemi a soukromým sektorem*

Univerzity

- *zajistit lepší propagaci programů celoživotního vzdělávání*
- *vzájemné uznávání systému kreditů*
- *uznávání kvalifikací dosažených v jiném členském státě*

Jazyky

- *učit cizí jazyky atraktivnějším způsobem již od školního věku*
- *využít Internetu k výuce jazyků*
- *omezit dabování zahraničních pořadů a filmů*
- *zvyšovat motivaci k výuce cizích jazyků*

SEZNAM LITERATURY

Alcoff, L. M., Mendieta, E.: Identities (Race, Class, Gender and Nationality), Oxford, Blackwell Publishing, 2003

Bauman, Z.: Myslet sociologicky, Praha, Sociologické nakladatelství, 2000

Benda, J.: L'Esprit Européen, Neuchatel, La Baconnière, 1957

Benedict, R.: Vzorce kultury, Praha, Argo, 1999

Benesch, H.: Encyklopedický atlas psychologie, Praha, Nakl. Lidové noviny, 2001

Boas, F.: General Anthropology, Boston, Heath, 1938

Boas, F.: The mind of Primitive Man, New York, Macmillan, 1938

Budil, I. T.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie, Praha, Triton, 1999

Byram M., Tost Planet M.: Identité sociale et dimension européenne: la compétence interculturelle par l'apprentissage des langues vivantes, Strasbourg, Editions du Conseil de l'Europe, 2000

Cesta do Evropské unie: Integrační aktivity, Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj, 1998

Commission des communautés européennes: Document de stratégie 2002-Elargissement, Bruxelles, 2002

Commission des communautés européennes: Rapport régulier 2002 sur La République tchèque, Bruxelles, 2002

Commission européenne: L'Union européenne: poursuite de l'élargissement, Luxembourg, 2001

Commission européenne: Le Magazine de l'éducation et de la culture (L'élargissement), Numéro 19, 2003

Commission européenne: Le Magazine de l'éducation et de la culture (L'Europe délie les langues), Numéro 22, 2004

Commission européenne: Résider dans un autre pays de l'Union européenne, Bruxelles, 2002

Commission européenne: Travailler dans un autre pays de l'Union européenne, Bruxelles, 2002

Commission européenne: Une vie plus facile, Luxembourg, 2002

Conseil de l'Europe: Le Conseil de l'Europe présenté aux jeunes, Strasbourg, 2002

Culture 2000: Education and Culture, Praha, Divadelní ústav, 2004

Černý, V.: O povaze naší kultury, Brno, Atlantis, 1991

Češi, Britové a Evropa, Kolektiv autorů, Praha, PROSTOR, 2004

Delanty, G.: Social Theory and European Transformation: Is There a European Society?“ Sociological Research Online 3 (1), 1998

Direction Générale de l'information et des Relations Publiques: L'élargissement de l'Union européenne: de Copenhague à Copenhague, Bruxelles, 2003

European Commission: Many tongues, one family, Brussels, 2004

European Commission: Mobility in Europe – The way forward, Dublin, 2007

Evropská komise: Glosář, Praha, 2004

Evropská komise: Nová idea pro Evropu, Praha, 2001

Evropská komise: Orientácia mladých mužov a žien na európske občianstvo a európsku identitu, Bratislava, Sociologický ústav SAV, 2004

Gellner, A.: Národy a nacionalismus, Praha, nakl. Josef Hříbal, 1993

Gellner, A.: Národy a nacionalismus, Praha, nakl. Josef Hříbal, 1993

Giddens, A.: Sociologie, Praha, Argo, 1999

Haller, M.: National Identity and National Pride in Comparative Perspective, University of Essex, 1997

Havel, V.: Letní přemítání, Praha, Odeon, 1991

Holý, L.: Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti, Praha, Sociologické nakladatelství, 2001

Holý, L.: Malý český člověk a velký český národ, Praha, Soc. nakladatelství, 2001

Hrachovcová, M. a kol.: Metodická příručka k učebnici Občanská výchova pro 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia, Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2000

Huber-Kriegler M., Lázár I., Strange J.: Miroirs et fenetres – Manuel de communication interculturelle, Strasbourg, Editions du Conseil de l'Europe, 2005

Jsme v Evropě – a co dál?, Kolektiv autorů, Brno, Petrov, 2004

Karlsson, I.: Európa a národy – európsky národ alebo Európa národov?, Bratislava, Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, 1998

Keane, J.: Civil Society, Stanford, Stanford University Press, 1998

Keller, J.: Úvod do sociologie, Praha, Sociologické nakladatelství, 1999

Kelo, M., Wachter, B.: Brain Drain and Brain Gain (Migration in the European Union after enlargement), Hague, Nuffic, 2004

- Kobzová, J., Matoušková, A.: Kulturní dědictví České republiky, Praha, Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, 2000
- L'Office des publications de l'Union européenne. Une constitution pour l'Europe, Luxembourg, 2004
- Lawless, R.: Co je to kultura, Olomouc, Votobia, 1996
- Lekešová L.: Kulturní diverzita ve sjednocené Evropě, diplomová práce, Praha, 2005
- Lévi-Strauss, C.: Rasa a dějiny, Brno, Atlantis, 1999
- Linton, R.: The cultural Background of Personality, New York, Appleton, 1945
- Linton, R.: The Study of Man: AN Introduction, New York, Appleton, 1936
- MacDonagh-Pajerová M., Hron J.: Evropané píší o Evropě, Praha, ANO pro Evropu, 2008
- Madariaga y Rujo, S.: L'Esprit de L'Europe, Bruxelles, Fondation européenne, 1952
- Masaryk, T. G.: Nová Evropa, Brno, Doplněk, 1994
- Mead, M.: Coming of Age in Samoa: A Psychological Study of primitive Youth for Western, 1928
- Michel, L.: Horizons, Bruxelles, Editions Luc Pire, 2004
- Murphy, R. F.: Úvod do kulturní a sociální antropologie, Praha, SLON, 1999
- Nakonečný, M.: Sociální psychologie, Praha, Academia, 1999
- Nedomová, A., Kostecký, T.: Národní identita, Praha, Soc. ústav AV ČR, 1996
- Ortega y Gasset, J.: Vzpouza davů, Praha, Naše vojsko, 1993
- Pajas, P., Rossiter, T.: O Evropské unii, Praha, MZV ČR, 2000
- Pajas, P.: O Evropské unii, Praha, Ministerstvo zahraniční České republiky, 2000
- Pecora, V. P.: Nations and identities, Oxford, Blackwell Publishers, 2001
- Přibáň, J.: Jací můžeme být? (Podoby demokracie a identity v multikulturní situaci), Praha, Sociologické nakladatelství, 2004
- Rak, J.: České evropanství, Praha, Odbor pro informování o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky, 2006
- Rákos, P.: Národní povaha naše a těch druhých, Bratislava, Kalligram, 2001
- Rossi, I.: People in culture. A Survey of Cultural Anthropology, New York, Praeger Publishers, 1980

- Rougemont, D.: Europa, München, Verlag F. Molden, 1961
- Rousseau, J. J.: O původu nerovnosti mezi lidmi, Praha, Svoboda, 1949
- Soukup, V.: Přehled antropologických teorií kultury, Praha, Portál, 2000
- Spengler, O.: Zánik Západu, Praha, Neklan, 1997
- Švýcarská inspirace, Češi a Evropa, Kolektiv autorů, Praha, PROSTOR, 2005
- Tretera, I.: Nástin dějin evropského myšlení, Praha a Litomyšl, Paseka, 2000
- Tylor, E. B.: Primitive Culture, New York, Harper Torchbooks, 1958
- Vlachová, K., Řeháková, B.: Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004
- Vodáková, A., Soukup, V.: Sociální a kulturní antropologie, Praha, Sociologické nakladatelství, 2000

Dokumenty Evropské unie:

- Communication from the Commission - Making citizenship Work: fostering European culture and diversity through programmes for Youth, Culture, Audiovisual and Civic Participation COM/2004/0154 - 52004DC0154. Evropská komise, 2004
- Eurobarometr 62 - Veřejné mínění v zemích Evropské unie, Národní zpráva. Česká republika. Evropská komise, 2004
- Eurobarometr 64,1 - Evropané a mobilita. Evropská komise, 2006
- Eurobarometr 66 - Veřejné mínění v zemích EU, Národní zpráva, Česká republika. Evropská komise, 2006
- Eurostudent. Higher Education Authority - Eurostudent, 2007
- Evropská charta základních práv. Úřední věstník C 364. Evropská komise, 2000
- Flash Eurobarometr - Mezikulturní dialog v Evropě. Evropská komise, 2007
- Historicky první evropská strategie pro kulturu: příspěvek k hospodářskému růstu a mezikulturnímu porozumění IP/07/646, Brusel, 2007
- Sdělení komise Evropskému parlamentu a Radě - Plnění programu modernizace pro univerzity - Vzdělávání, výzkum a inovace. KOM/2006/0208 - 52006DC0208. Evropská komise, 2006
- Sdělení komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů - Mnohojazyčnost: přínos pro Evropu i společný závazek. KOM/2008/0566 - 52008DC0566. Evropská komise, 2008

Sdělení komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů - Sdělení o evropském programu pro kulturu v globalizovaném světě. KOM/2007/0242 - 52007DC0242. Evropská komise, 2007.

Sdělení komise Politika soudržnosti pro podporu růstu a zaměstnanosti - Strategické obecné zásady Společenství, 2007 - 2013. KOM/2005/0299. Evropská komise, 2007

Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů - Nová rámcová strategie pro mnohojazyčnost. KOM/2005/0596 - 52005DC0596. Evropská komise, 2005

Sdělení komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů - Mobilita, nástroj pro zajištění většího počtu a vyšší kvality pracovních míst: Evropský akční plán pro pracovní mobilitu (2007–2010). KOM/2007/0773 - 52007DC0773. Evropská komise, 2007

Speciální Eurobarometr 243 - Evropané a jejich jazyky. Evropská komise, 2005

Treaty on the European union, Official Journal C 191, 29 July 1992

Usnesení Rady ze dne 15. listopadu 2007 - Novými dovednostmi k novým povoláním. Úř. věst. C 290, 4.12.2007, s. 1- 3 - 32007G1204(01). Evropská komise, 2007

Internetové odkazy:

http://europa.eu.int/pol/enlarg/index_fr.htm

<http://www.europa.eu.int/comm/enlargement/negotiations/chapters/chap2/index.htm>

http://europa.eu.int/europedirect/fr/index_fr.html

<http://europa.eu.int/scadplus/citizens/fr/at/1099.htm>

http://europa.eu.int/comm/dgs/internal_market/index_en.htm

<http://www.curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/en/c2.htm>

<http://citizens.eu.int>

http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/availability/en_availability_2001_1.html

http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/schemes/guide_fr.htm

http://www.europa.eu.int/comm/employment_social/index_en.htm

<http://www.unesco.org/culture/worldreport/>

<http://cm.coe.int/ta/decl/2000/2000dec2.htm>

http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/comcitizen_en.pdf

http://europa.eu.int/comm/culture/portal/index_en.htm

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3280697.stm>

<http://www.un.int/france/pdf/fiche9.pdf>

<http://www.aislingmagazine.com/aislingmagazine/articles/TAM27/Drifting.html>

http://www.efah.org/en/resources_for_culture/inventory/cultdiv.htm

<http://www.europe-citizen.net/>
http://www.inm.dk/publikationer/engelske_publicationer/cultural_diversity/kap02.htm
http://www.eipa.nl/Eipascope/00/2000-1/2000_1_3.pdf
<http://eu2009.cz>
<http://www.euractiv.cz>
<http://www.evropska-unie.cz>
http://ec.europa.eu/culture/eac/index_en.html
http://ec.europa.eu/culture/eac/communication/comm_en.html
http://www.europa-web.de/europa/02/203chart/chart_gb.htm
<http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction>
http://ec.europa.eu/education/languages/index_en.htm
http://ec.europa.eu/education/doc/2008/mobilityreport_en.pdf
http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/doc124_cs.htm
http://europa.eu.int/comm/culture/portal/index_en.htm
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm
<http://www.socresonline.org.uk/socresonline/3/1/1.html>
http://www.europarl.europa.eu/bulletins/pdf/01s2002_en.pdf
http://europa.eu/50/docs/berlin_declaration_cs.pdf
<http://update.dit.ie/16-01-06/docs/Eurostudent.pdf>
<http://unesdoc.unesco.org/ulis/index.shtml>
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_cz_nat.pdf
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb68/eb68_cz_nat.pdf
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_cz_nat.pdf
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_sum_cs.pdf